

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

НУБІП України

УДК 37.013

<p>ПОГОДЖЕНО Декан факультету (Директор ННІ) (Назва факультету (ННІ))</p> <p>_____</p> <p>(підпис) _____ (ПІБ)</p> <p>« _____ » 20 _____ р. _____ 2021 р.</p>	<p>ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ завідувач кафедри романо- германських мов і перекладу, _____ д.ф.н., проф. Личук М.І.</p>
--	---

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему:
«ВИХОВАННЯ ПОЛКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У
МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ»

Спеціальність: 035 «Філологія»
Спеціалізація: 035.04 «Філологія (Переклад, Германські мови і літератури)»
Освітня програма: «Англійська мова»
Магістерська програма: Перекладацька діяльність в агропромисловій та природоохоронній галузях
Орієнтація освітньої програми: Освітньо-професійна

НУБІП України

Керівник магістерської роботи
доктор педагогічних наук _____ В.В. Дьоміна

НУБІП України

Виконав: _____ Ю.Сребенюк

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської роботи студенту
Гребенюку Кирилу
Спеціальність: 035 «Філологія»
Спеціалізація: 035.04 «Філологія (Переклад, Германські мови і літератури)»
Освітня програма: «Англійська мова»

Магістерська програма: Перекладацька діяльність в агропромисловій та природоохоронній галузях

Орієнтація освітньої програми: Освітньо-професійна

Тема магістерської роботи: «Виховання полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів іноземної мови» затверджена наказом № 228 «З» до НУБІП України від 11.03.2020.

Термін подання роботи: 20 листопада 2020 року.

Вихідні дані магістерської роботи: білінгвальна культура.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретико-методологічні засади формування полікультурної толерантності спілкування особистості майбутнього перекладача у закладах вищої освіти;
2. Структура полікультурної толерантності у процесі спілкування перекладача;
3. Критеріальна база дослідження виховання полікультурної толерантності майбутнього перекладача у процесі професійної підготовки;
4. Модель організаційно-методичної системи формування полікультурної толерантності перекладача у закладах вищої освіти;
5. Педагогічні умови ефективного функціонування моделі організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності у процесі спілкування перекладачів у практиці ЗВО.

Дата видачі завдання: 14 вересня 2021 року.

Керівник магістерської роботи В.В. Дьоміна
Завдання прийняла до виконання А.О.
Коваленко

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ЗМІСТ

ВСТУП.....

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ
ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ... 10

1.1. Полікультура особистості як соціокультурний
феномен.....10

1.2. Провідні ідеї концепції виховання полікультурної толерантності у
майбутніх
перекладачів.....20

1.3. Змістові домінанти полікультурної толерантності перекладача 34

Висновки до першого розділу..... 51

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІО-
МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ
ТОЛЕРАНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ 53

2.1. Обґрунтування теоретичної моделі організаційно-методичної системи
виховання полікультурної толерантності у майбутніх
перекладачів.....53

2.2. Експериментальне впровадження моделі організаційно-методичної
системи виховання полікультурної толерантності у процесі професійної
підготовки майбутніх перекладачів.....61

2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....75

Висновки до другого розділу..... 83

ВИСНОВКИ87

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 92

ДОДАТКИ..... 108

SUMMARY.....

ВСТУП

За сучасної соціальної, економічної і геополітичної ситуації існує потреба навчити співіснувати людство в глобальному світі, вести конструктивний діалог, налагоджувати міжособистісні контакти з представниками інших культур.

Розширення галузі зайнятості, особистісні і ділові контакти із закордонним світом, доступ до освіти в університетах інших держав окреслюються нові горизонти міжкультурних відносин, мотивуючи студентів до вивчення іноземних мов як засобу міжкультурного контактування. Саме це зумовлює появу нових вимог до особистості перекладача, виховання якого має проходити за сучасних умов розвитку суспільства. З цією метою необхідно формування спеціалістів з рівнем високої загальної культури та якісними лінгвокультурологічними знаннями, якими визначається рівень полікультурної толерантності, що характеризується вільним використанням рідною й іноземною мовами, комунікативною компетентністю, умінням успішно інтегруватись у вторинний соціум завдяки набуттю соціального досвіду, розуміючи цінності культури іншого народу та його традиції.

Пошук шляхів вирішення цієї актуальної проблеми зумовлений в необхідності до переосмислення мети й виховної стратегії освіти у процесі навчання перекладачів: підтримку культурного й мовного різноманіття суспільства, розвиток здібностей до ефективної взаємодії з іншими лінгвокультурами; прийняття відмінностей між культурами.

Первинне формулювання і значущість розв'язуваної проблеми.

Основні вимоги до педагогічних кадрів і рівня їхньої підготовки знайшли відображення в Законі України «Про вищу освіту»; Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Стратегії реформування освіти в Україні; Рекомендації до освітньо-виховної політики (2018); Концепції підготовки перекладача у міжнародних документах. Рекомендацій Ради Європи мовної освіти, принципів Болонської декларації, «Міжкультурна

компетентність для всіх: підготовка до життя в різноманітному світі» (2012), «Розвиток міжкультурної компетентності через освіту» (2018), у яких наголошується на необхідності підвищення вимог до професійних та особистісних якостей сучасного фахівця, створення культурно-освітнього середовища, яке здатне забезпечити самореалізацію та саморозвиток майбутніх перекладачів.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. На сьогодні наукою напрацьовано значний потенціал, необхідний для розв'язання цієї проблеми:

– визначена роль взаємодії мови і культури (Є. Верещагін, В. фон Гумбольдт та інші), в тому числі, лінгвокомпаративний аналіз англійської та української мов (Ф. Бацевич, В. Демецька, Н. Миропольська),

– обґрунтовано концепції мовної особистості та другої мовної особистості (Г. Богин, Е. Верещагін, В. Махінов, М. Тадєєва, П. Тадєєв);

– вивчені аспекти, пов'язані з полікультурною освітою, особистісним розвитком людини в міжкультурному діалозі (Ю. Бос-Нюнінг, М. Хоманн, Х. Гепферт, Г. Дмитрієв, Ю. Сорокін, Є. Тарасов, Г. Померін);

– визначено філософську суть білінгвальної міжкультурної компетентності в культурологічному, педагогічному, лінгводидактичному дискурсі (М. Бахтін, В. Біблер, Н. Брукс, В. Фурманова, С. Хіт);

– розглянуто лінгвістичні аспекти білінгвізму, проблема відображення мовної картини світу в мовній свідомості білінгва (Т. Бертагаєв, Г. Вишневська, Ф. Грожан, Б. Дадьє, К. Закир'янов, Е. Хауген);

– розкрито психологічні механізми оволодіння другою мовою, мотиваційні основи формування білінгвізму в педагогічній освіті (Є. Венєвцева, І. Зимня, Н. Імедадзе, Т. Савельєва, Є. Слепцова, З. Хізроева);

– визначено умови, методи й засоби формування окремих компонентів полікультурної толерантності особистості (І. Алексашенкова, М. Баришніков, В. Буцкамм, С. Ервін, М. Ернст, К. Кросбі, В. Ламберт, П. Маш);

– теоретичні та практичні основи культури спілкування (професійного, педагогічного, міжнаціонального) і виховання цього феномена в майбутніх фахівців розроблено в працях учених (Т. Агріщенко, Н. Дусь, Л. Зеня, В. Комаров, Н. Кобзар, Т. Туркот, Н. Чіпінова, Т. Чмут, О. Шевнюк);

– висвітлено загальні основи виховання студентської молоді (В. Алфімов, І. Бех, А. Бойко, Г. Васянович, М. Свтух, І. Зязюн, Є. Зеленов).

Однак на підставі аналізу теоретичного та практичного матеріалу доведено, що така різноаспектна проблема, як виховання полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів, залишилася поза увагою вчених,

зокрема – питання теоретико-методологічного обґрунтування педагогічних аспектів, проектування та практичної реалізації системи виховання цього важливого феномена міжкультурної взаємодії в цілісному освітньому процесі

ЗВО. Крім того, у практиці закладів вищої освіти спостерігається стандартизація в організації освітньо-виховного процесу, що перешкоджає

розвитку білінгвальної мовної особистості перекладача, його прагненню до пізнання іншої культури на шляху до самовиховання та самореалізації. У

більшості ЗВО майже не змінили філософію освіти студентської молоді, сучасні тенденції визначають необхідність у створенні нових

соціокультурних умов розвитку суспільства з урахуванням інтересів і потреб особистості.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й розробити модель організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності особистості майбутнього перекладача та експериментально перевірити її ефективність.

Об’єкт дослідження – процес виховання полікультурної толерантності особистості майбутнього перекладача.

Предмет дослідження – організаційно-методична система виховання полікультурної толерантності особистості майбутнього перекладача.

Відповідно до мети, об’єкта, предмета дослідження визначено його основні завдання.

– розробити теоретико-методологічні засади виховання полікультурної толерантності особистості майбутнього перекладача у закладах вищої освіти;
– на основі теоретико-методологічного аналізу наукових підходів визначити суть та структуру полікультурної толерантності перекладача;

– визначити критеріальну базу дослідження виховання полікультурної толерантності майбутнього перекладача у процесі професійної підготовки;
– теоретично обґрунтувати та розробити модель організаційно-методичної системи формування полікультурної толерантності перекладача у закладах вищої освіти та визначити педагогічні умови ефективного її функціонування.

– експериментально перевірити ефективність розробленої моделі організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності перекладачів у практиці ЗВО.

Вибір методів магістерського дослідження зумовлений метою та специфікою проаналізованого матеріалу. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, класифікація, систематизація, узагальнення наукових даних, що дало змогу з'ясувати суть і структуру білінгвальної культури майбутнього перекладача; емпіричні – спостережіння (педагогічне спостереження за процесом виховання полікультурної толерантності майбутніх перекладачів), праксиметричні (вивчення й узагальнення досвіду професійної підготовки перекладачів, аналіз нормативних документів); діагностичні (анкетування, тестування, бесіди, самоаналіз та самооцінка), прогностичні (розробка організаційних основ експериментального впровадження); констатувальний і формувальний експерименти, за допомогою яких з'ясовано практичний стан вихованості білінгвальної культури майбутнього перекладача у закладах вищої освіти, перевірено ефективність педагогічних умов виховання білінгвальної культури; статистичні: кількісний та якісний аналіз емпіричних даних із використанням методів математичної статистики.

Наукова новизна та теоретичне значення магістерського дослідження.

розроблено теоретико-методологічні засади організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності майбутніх перекладачів в цілісному культурно-виховному просторі закладу вищої освіти, що відповідають сучасним світовим тенденціям професійної

підготовки та виховання майбутнього перекладача в контексті діалогу культур й охоплюють такі рівні: методологічний (концепцію, наукові підходи, закономірності, принципи); теоретичний (зміст і структурні компоненти, функції, методи, педагогічні умови, етапи); методичний (діагностичний інструментарій і моніторинг), якими забезпечується

результативність освітньо-виховного процесу у ЗВО;

конкретизовано поняття «білінгвальна культура перекладача» як інтегровану властивість, що містить компоненти когнітивної, афективної, комунікативної, саморегуляційної та поведінкової сфер, що

взаємозумовлюють, взаємодоповнюють і надають особистості можливості взаємодіяти з представниками інших культур на всіх рівнях міжкультурної комунікації.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці комплексу діагностичних методик для визначення рівня білінгвального розвитку й міжкультурної компетенції майбутніх перекладачів. Теоретичні положення та практичні матеріали отримані у дослідженні можуть слугувати в процесі освоєння іноземних мов й виховання студентської молоді в контексті сучасного діалогу культур; при написанні курсових та наукових робіт; у розробці та викладанні спецкурсів із актуальних питань підготовки студентів-філологів, полікультурної освіти, теорії та практики виховання у закладах вищої освіти.

У **вступі** обґрунтовується вибір теми, визначено предмет та об'єкт, розкриваються мета, завдання, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів.

Перший розділ роботи присвячено теоретико-методологічному дослідженню полікультурної толерантності. У ході дослідження

розкривається суть полікультурної толерантності як соціокультурного феномена у філософсько-педагогічному аспекті; надається характеристика білінгвальної особистості майбутнього перекладача та її становлення; обґрунтовуються наукові підходи до виховання полікультурної толерантності майбутнього перекладача.

У **другому розділі** досліджено *виховний потенціал* становлення полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів в освітньо-виховному процесі закладів вищої освіти. Визначено педагогічний аспект розробки теоретичної моделі та визначення її структурних блоків, що полягає

в проєктуванні і організації освітньо-виховного процесу на основі діалогу культур, професійних цінностей, створенні умов і чинників, які стимулюватимуть майбутніх перекладачів до активності, самостійності.

З'ясовано рівень вихованості всіх компонентів полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів, означено їх готовність до формування білінгвального мислення, встановлено їх спрямованість до самоосвіти та самовдосконалення в мультикультурному середовищі.

У **висновках** викладено здобуті у дослідженні наукові та практичні результати й визначено перспективи подальших наукових розвідок в обраному напрямку.

У **додатках** наведені приклади, анкети, таблиці, діагностичні методики. Дослідно-експериментальною базою магістерського дослідження виступив гуманітарно-педагогічний факультет НУБіП України. На різних етапах експерименту взяли участь 64 студентів і 14 викладачів фахових дисциплін.

Структура та обсяг магістерської роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, додатку, загальних висновків, списків використаних джерел (128 джерел), додаткових джерел, джерел ілюстративного матеріалу та резюме (Summary). Основний текст викладений на сторінках. Робота містить таблиць, рисунків. Загальний обсяг магістерської роботи – сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ

ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Полікультура особистості як соціокультурний феномен

Глобальні політико-економічні і соціально-культурні зміни кінця ХХ початку ХХІ століття, пов'язані з прагненням країн до відкритого суспільства та інтеграції в європейський культурно-освітній простір, означили новий

етап розвитку сучасного суспільства. За міжнародної співпраці, розширення

сфери зайнятості, а також завдяки особистим і діловим контактам із зарубіжними партнерами окреслюються нові обрії міжкультурних національних відносин, стимулюючи вивчення іноземних мов як засобу міжкультурної комунікації.

Означені тенденції роблять надзвичайно актуальним розгляд процесу виховання особистості, здатної до міжкультурного діалогу, а перед педагогікою постають нові завдання, пов'язані з вихованням полікультурної толерантності особистості сучасного фахівця.

Визначення науково-методологічних підходів до виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутнього перекладача вимагає здійснити аналіз цього багатомірного феномену як процесу реалізації творчого потенціалу людини, її гармонійного розвитку. Для цього слід

охарактеризувати стан проблеми розвитку культури з погляду філософії,

соціології, культурології та психолого-педагогічних теорій із метою

виявлення особливих рис полікультурної толерантності як одного з аспектів особистості та професійно-педагогічної культури перекладача, розкрити соціально-педагогічні основи даного поняття, що є багатозначним терміном.

За визначенням довідкових видань, поняття «культура» (лат. «cultura»)

– оброблення, розвиток, виховання, освіта, шанування) – (історично вихідне значення – оброблення і догляд за землею, догляд, поліпшення, ушляхетнювання тілесно-духовних сил, схильностей і здібностей людини, а

отже – і ступінь їх розвитку; відповідно розрізняють культуру тіла, культуру душі і духовну культуру (вже від Цицерона йдеться про філософію як культуру духу) [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 313].

Крім того культуру визначають як сукупність способів і прийомів організації і розвитку людської життєдіяльності, способів людського буття; та локалізоване у просторі та часі соціально-історичне утворення, що специфікується або за історичними типами, або за етнічними, континентальними чи регіональними характеристиками суспільства

Спочатку культура (cultura) означала способи оброблення землі, що походило від латинського «colere» – обробляти землю. Пізніше у працях видатного філософа Цицерона зустрічаємо тлумачення цього терміна як «cultura animi», що має вже нове значення «оброблення, удосконалення душі»

У наступні часи людської цивілізації філософія, розвиваючи нове значення латинського «cultura – оброблення, виховання, освіта», визначає культуру як сукупність способів і прийомів людської діяльності, що передаються наступним поколінням. І часом слово «культура» все частіше починає вживатись як синонім освіченості, вихованості людини і в цьому значенні це поняття увійшло по суті в усі європейські мови.

У Середні віки культура розглядається в контексті теологічних вчень, а в епоху Відродження починає асоціюватися з певним духовним розвитком людини, її досконалістю. В епоху Нового часу культура стає об'єктом спеціального теоретичного дослідження й отримує статус самостійного наукового поняття. Саме тоді було усвідомлено, що певні якості, притаманні людині, не можуть бути зведені тільки до природного або до Божественного начала. існує ще те, що детерміновано власною діяльністю людини.

В епоху Просвітництва поняття культура пов'язано з аспектами розвитку «людського начала в людині» – її здібностей, розуму і духовного світу, обумовлюючи характер і зміст практичної діяльності людей [126, с. 13-14]. Тобто культура виступала як особливий соціальний механізм накопичення, зберігання й трансляції людського досвіду, що є соціальною цінністю.

Сучасний погляд на поняття культури не є однозначним. У А. Моля знаходимо більш 250 тлумачень цього феномену [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. У монографії М. Кагана «Філософія культури» [120]

представлено систематизований досвід різних концепцій до визначення та класифікації культури: аксіологічної, діяльнісної, інформаційно-знакової та ін.

Інакше кажучи, люди не тільки практично, але і духовно «обробляють» предмети своєї діяльності, які потрапляючи в сферу людської діяльності, набувають нової, «надприродної» якості: здатності містити в собі людський сенс, нести на собі відбиток людського духу, служити людині її власним відображенням. Таким чином, вони виступають як предмети культури завдяки духовній творчій активності людини (теза ідеаціонізма).

Фундаментальна властивість культури, як засіб діяльності людей, змістовно виражає саму суть культури й інтегрує всі інші її характеристики в єдине ціле.

Ціннісний (аксіологічний) підхід (С. Анісімов, А. Арнольдov, І. Бех, С. Дробницький, О. Здравомислов, Л. Столович, В. Тугарінов, Н Чавчавадзе, Е. Помиткін) пов'язаний з її ціннісною природою поняття «культура» і визначає сукупність досягнень людини і суспільства у матеріальному і духовному розвитку. Із цих позицій культура відображає духовну природу людини, сукупність духовних цінностей і моральних норм людства [46].

Такі положення учених особливо актуальні для професійної педагогічної діяльності, зміст і призначення якої визначаються гуманістичними ідеалами, в якій переважають пріоритет загальнолюдських цінностей: духовних, моральних, естетичних, особистісних. Засвоєння і прийняття їх учителем створює фундамент його професійної культури.

Саме на цьому наголошують сучасні науковці щодо реалізації аксіологічного підходу до розробки сучасних педагогічних теорій, а саме: ціннісний аспект виховання особистості (І. Бех), виховання цілісної особистості перекладача (Л. Хомич); виховання цінностей самоактуалізації

та духовного саморозвитку особистості (Є. Помиткін); людинотворчий та культурстворчий характер педагогічного процесу (Р. Шевченко); роль освітніх цінностей у нових умовах трансформації українського суспільства (В. Кремень).

Концепція культури, як творчої діяльності людини, виокремлює її результативну й процесуальну складові, тому становлення й розвиток культури за головними ідеями культуротворчої концепції пов'язується, передусім, з активною творчою діяльністю людини, у якості об'єктів якої виступає не тільки природа, суспільні відносини, але й сама людина як суб'єкт культурного процесу. Тож, змінюючи світ, людина змінюється й сама, удосконалюючи свою соціальну і духовну сутність, свою внутрішню гармонію, що знаходить висвітлення в матеріальній формі у вигляді певних культурних цінностей.

Людина і культура постійно взаємодіють. Аналізуючи будь-яке явище культури, необхідно чітко усвідомлювати, які саме людські властивості та якості йому притаманні. І навпаки, лише освоюючи цінності, створені людством попередніх поколінь і перетворюючи їх на свій власний духовний світ, людина може реалізувати свою суб'єктність [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Так відбувається міжособистісний діалог у просторі всієї минулої й теперішньої культури людської цивілізації.

У контексті дослідження полікультурної толерантності, складової професійно-педагогічної культури перекладача, як сукупності культурно-духовних цінностей та професійно-значущих якостей, необхідне розв'язання таких питань: що вважається важливим і корисним для професійної діяльності сучасного перекладача і відтворюється в ній; за яких умов майбутній перекладач сповідує цінності суспільства та своєї професійної групи; яким є механізм набуття і реалізації цінності в особистісній культурі людини, якою є ієрархія основних життєвих і професійних цінностей особистості філолога.

НУБІП УКРАЇНИ

Із початком антропологічних досліджень Ф. Боаса мова й культура починають розглядатися в нерозривному зв'язку відповідно до того, яке значення набуває мова і як вона впливає на процес розвитку людини в суспільстві [7, с. 124]. Взаємозв'язок мови й культури підкреслював і

НУБІП УКРАЇНИ

В. фон Гумбольд, який, зокрема, визначав. «Мова – сховище народного духу, культури, об'єднана духовна енергія народу, чарівним способом втілена у певних звуках... мова втілює своєрідність народу, його національне бачення світу, національну культуру...» [135, с. 31]. Це положення є важливим,

НУБІП УКРАЇНИ

оскільки проблема виховання полікультурної толерантності особистості перекладача-філолога в процесі оволодіння іноземною мовою як засобом пізнання іншої культури перебуває у фокусі нашого дослідження.

Проблеми взаємодії культур, співвідношення культури і мови, а також пошук оптимальних форм міжкультурного спілкування завжди привертали

НУБІП УКРАЇНИ

увагу вітчизняних дослідників. Мова – це скарбниця національної культури народу, що спілкується цією мовою, адже увесь життєвий досвід і всі досягнення культури фіксуються в мові, знаходять у ній своє відображення.

Тому вивчаючи будь-яку мову, особливо іноземну, необхідно обов'язково враховувати її оригінальне вираження у вигляді конкретної національної мови, що відображає національний дух і національну культуру народу – носія цієї мови.

НУБІП УКРАЇНИ

Мова, перед усім, пов'язана з національною психологією і самобутністю народу, вона є засобом передачі національних традицій, духовних надбань народу, його звичок, соціальної поведінки. Мова виконує

НУБІП УКРАЇНИ

такі важливі функції, як соціальну функцію спілкування, семіотичну функцію репрезентації явищ і процесів й когнітивну функцію виховання думки. Тобто засвоєння будь-якої другої мови супроводжується засвоєнням нової мовної картини світу. На думку В. Махінова, мовна картина світу – це світобачення

НУБІП УКРАЇНИ

крізь призму мови, впорядкована, соціально значуща система мовних знаків, яка містить інформацію про навколишній світ, відображення об'єктивної дійсності засобами конкретної мови [Ошибка! Источник ссылки не

найден, с. 21) Тому розуміння культури в контексті об'єкта дослідження має розкривати її соціальну сутність, підкреслювати її знакову природу й ураховувати її відображення в когнітивних структурах особистості.

У контексті взаємодії мови і культури серед існуючих підходів виокремлюємо соціальний, інформаційно-семіотичний, когнітивний, діяльнісний, які, на наш погляд, сприятимуть виділенню компонентів полікультурної толерантності, які не суперечать, а доповнюють один одного. Зупинимось на кожному з них.

Прихильники соціального підходу розглядають культуру як досвід, що набуває людина в процесі спілкування соціалізації, на основі соціальної діяльності створення цінностей, норм та освоєння культурної спадщини. Тобто культура є творчою соціальною діяльністю з позиції її оцінки самою особистістю. Б. Ажнюк на основі соціального підходу визначає культуру як явище, що є відмінним від природи та властиве групі людей, пов'язаних спілкуванням [38, с. 48-54]. Одним із найважливіших компонентів соціальної діяльності людини є мовна діяльність, здійснюючи яку, індивід опановує мову, що є компонентом культури, і за допомогою мови долучається до інших складових культури у безперервному процесі соціалізації, мета якої є виховання свідомості особистості й моделей її поведінки, прийнятих у відповідному суспільстві.

Отже, соціальний підхід до визначення культури акцентує соціальну функцію мови як засобу спілкування, що забезпечує як соціалізацію індивіда, так і, поряд з іншими факторами, цілісність суспільства.

За когнітивного підходу культура розглядається як процес набуття знань в процесі пізнання. Так, за визначенням одного із засновників цього підходу В. Гудинафа, «...культура суспільства складається з того, що кожний із його представників повинен знати, як діяти відповідно до вимог суспільства; культура є певною системою знань – кінцевим продуктом навчання; загалом культура не є матеріальним феноменом, вона не складається з речей, людей, поведінки або емоцій, це процес організації цих

речей - це форми субстанції мислення людини, їх моделі для сприйняття й інтерпретації [36, с. 36]. Тобто дослідники когнітивного підходу розглядають культуру винятково як розумову категорію і вважають, що культура

знаходиться за межами актуальної соціальної поведінки і являє собою особистісне й індивідуальне явище, що локалізується в когнітивному світі індивідуума. Культура – це когнітивна організація концептів матеріальних і соціальних явищ, і саме когнітивний погляд на культуру представляє її як

узагальнене знання, необхідне для результативної участі людини у житті суспільства. Це знання може бути як системою пропозицій: принципів, переконань, норм і правил тобто системою духовно-моральних норм і цінностей суспільства, й може створювати систему регуляторів поведінки. У

позиції когнітивного підходу, мова є ментальним конструктом, системою пропозицій, що відображає уявлення мовця, як члена суспільства і мовного

арсеналу, що визначає його інтерпретацію навколишнього світу. На думку К. Гірца, мова є одночасно і продуктом культури, її важливою складовою частиною, й умовою існування культури, а також специфічним способом її

існування - чинником виховання культурних кодів [34].

У контексті когнітивного підходу мова відображає культурно-національну ментальність її носіїв. Це положення когнітивного підходу є

важливим у контексті дослідження, оскільки опанування іноземною мовою, як засобом пізнання іншої культури, відбувається завдяки формуванню лінгвокультурологічних знань як інших способів категоризації й

інтерпретації іншої концептуальної картини світу. Тобто, когнітивний підхід дозволяє нам простежити паралелі між мовою і культурою як засобом

виховання сукупності знань, що є основою певного світогляду.

Наступним науковим підходом до визначення культури у контексті взаємодії з мовою є інформаційно-семіотичний, що ґрунтується на розумінні

культури як системи знаків та символів, які репрезентують навколишній світ і використовуються як засіб спілкування. Із погляду інформаційно-семіотичного підходу, культура являє собою суспільне явище, в якому всі

процеси й продукти культури є актами комунікації, оскільки мають значення й створюються з метою їх передачі. Люди у процесі комунікації під час спільної діяльності не тільки відтворюють світорозуміння, відображене у власній свідомості, а й створюють його у своїх цінностях.

Семіотична концепція культури, як система знаків, що мають певну форму й значення, найбільше яскраво виражена в наступному понятті культури, яке дає К. Гірц: «Культура є моделлю значень, втілених в символах і історично переданих як система настанов, що виражаються у символічних формах, за допомогою яких люди передають, зберігають і розбудовують свої знання, життя і ставлення до неї» [34, с. 34]. Тобто культура, на думку К. Гірца, є продуктом людської взаємодії.

Отже, культура забезпечує суспільство мови знаковою системою, її невід'ємним компонентом у цьому процесі є соціальна пам'ять, у якій зберігаються духовні досягнення людства, утримуються програми людської поведінки, що відображають досвід багатьох попередніх поколінь. Соціальна пам'ять є досить важливим для нашого дослідження компонентом культури, адже розвиток полікультурної толерантності особистості в процесі іншомовної освіти передбачає засвоєння загальнолюдських цінностей, що містяться в «текстах» культури, а також знакових норм поведінки, суспільно прийнятної з погляду певної культури в процесі розвитку умінь соціального співробітництва, що обумовлює значущість інформаційно-семіотичного підходу до розуміння культури у взаємодії з мовою.

Вибір нами *інформаційно-семіотичного* напрямку як методологічного не є випадковим, оскільки надає можливість визначити лінгвістичні витоки розвитку полікультурної толерантності перекладача-філолога, адже мова має знакову природу й виконує семіотичну функцію репрезентації явищ.

Розуміння культури з позиції *діяльнісного підходу* трактує її як спосіб природного й суспільно обумовленого *діяльнісного* існування людини. Тож залучення до різних видів діяльності – основний шлях розвитку людини, що полягає у формуванні культури індивідуума, що постає сукупністю духовних

цінностей (здобутих знань, навичок, умінь, соціальних почуття), розвитку в ньому ціннісних особистісних якостей. Виховання полікультурної толерантності студентів – майбутніх учителів іноземної мови, відбувається в

процесі активної, навчально-пізнавальної діяльності з оволодіння іноземною мовою як засобом пізнання іншої культури, тому діяльнісний підхід до

розуміння культури є для нас досить важливим. Завдання дослідження полягає в тому, щоб у процесі виховання полікультурної толерантності у

перекладача-філолога іноземної мови сформувати такі якості особистості майбутнього перекладача-філолога, які дозволять йому стати справжнім

професіоналом, суб'єктом культури, здатним здійснювати конструктивну творчу діяльність у різних сферах життя, створювати особистісний освітній продукт, пов'язаний з оволодінням і використанням мови, що реалізується у різних ситуаціях дійсності.

Отже, на основі аналізу провідних концепцій взаємодії культури і мови визнаємо культуру як сукупність цінностей, норм, ідеалів, способів соціокультурної практики, зафіксовану за допомогою знакових засобів у

«текстах» культури, що відображається в ментальній реальності носіїв культури, зумовлюючи інтерпретацію ними навколишнього світу, яка

привласнюється й використовується людиною в процесі її активної життєдіяльності, у спілкуванні та у взаємодії з іншими людьми.

Важливим для нашого дослідження є психолого-педагогічний аспект аналізу феномену культури. Для дослідження проблеми виховання

полікультурної толерантності студентської молоді це має особливе значення, тому процес становлення полікультурної особистості відбувається в системі

вищої освіти як соціальному інституті, що безумовно впливає на конкретні прояви форм свідомості людини, її потреби, інтереси, що реалізуються у

різних видах діяльності.

Сутність педагогічного аспекту поняття культури – це бачення освіти через призму культури, тобто розуміння її як культурного процесу, що здійснюється в культуровідповідному освітньому середовищі, усі компоненти

якого наповнені людськими смислами та служать людині, яка вільно проявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку та самовизначення у світі культурних цінностей» [121].

Освітньо-виховний процес, як складова культурного процесу, що здійснюється у культурно-освітньому середовищі освітніх закладів сприяє ціннісно-смісловому розвитку особистості. Розглядаючи освіту як частину культури, що, з одного боку, живиться нею, а з іншого – впливає на її збереження і розвиток через людину, забезпечує сходження її до загальнолюдських цінностей та ідеалів (В. Караковський, О. Лосєв, І. Лернер, М. Скаткін, Б. Бім-Бад, І. Ісаєв, О. Петровський, В. Сластьонін).

Освіта – це «закріплення й усвідомлення того природного зв'язку, що існує між окремою особистістю і загальнолюдською культурою», – зазначає В. Сластьонін [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 59], і продовжує: «культура – це снресований досвід тисячоліть, що передається і засвоюється у процесі навчання, він містить у собі культуру поведінки, спілкування, почуттів, мислення і практичної конструктивної діяльності» [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 75].

Культура виражає також високий рівень якісного розвитку духовних досягнень людини, тобто відбувається ототожнення понять «культурна людина» і «вихована людина». Виходячи з цього освіта має бути культуровідповідною, а це означає, що всі компоненти освіти мають бути звернені до культури і людини як її творця і суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку.

Отже, можна зробити такі висновки:

- культура розглядається як універсальний, притаманний тільки людині спосіб її взаємодії із середовищем життєдіяльності, як зовнішнім, так і внутрішнім;
- культура, як зміст цивілізації, відбиває його базисні традиції, що обумовлюють загальні принципи для вирішення різних завдань у цілому у суспільстві і в освітньо-виховних системах зокрема;

цінісно-сміисловою суттю життєдіяльності людини є духовна культура;

– культура – це визначений процес, міра свободи суспільної людини і показник даної взаємодії;

– культура виражає собою систему витоків творчої діяльності людини.

З огляду на останні події у світі, виникає необхідність у дослідженнях міжкультурної діяльності перекладачів-філологів, тому, як свідчать сучасні теорія і практика, підготовка вчителів іноземних мов повинна включати такі аспекти: як багатомовність, двомовність; навчання в середовищі, яке є

відкритою системою, що самоорганізується; нове розуміння перекладача-філолога як консультанта з освоєння іноземної мови й іноземної культури; мультикультурне виховання; автономне навчання; високий рівень розвитку рефлексії. В умовах глобалізації, економічної інтеграції й створення єдиного європейського ринку праці саме вчителі нової формації прагнуть забезпечити підготовку фахівців європейського рівня, здатних працювати в масштабах загальноєвропейських вимог.

У нашому дослідженні «білінгвізм» визначаємо як володіння та почергове послуговування при спілкуванні двох мов рідної (української) та іноземної (англійської) відповідно до комунікативної ситуації, спроможність уживати в процесі міжкультурної взаємодії дві мовні системи, чим формується особлива картина світу та інтегрується двомовна особистість у світовий полікультурний простір [22].

Феномен білінгвізму нерозривно пов'язаний із проблемою виховання мовної (білінгвальної) особистості, яка володіє і користується двома мовами – рідною і нерідною (другою) – однаково вільно. Вільне володіння мовами засноване на засвоєнні мовної картини світу народів, які розмовляють різними мовами, коли білінгв засвоює мовні засоби разом із матеріальною та духовною культурою народів – носіїв цих мов. Якщо рідну культуру дитина опановує несвідомо разом із засвоєнням рідної мови, то оволодіння другою (іншою) мовою і засвоєння іншої культури пов'язані з певними труднощами.

В основі труднощів засвоєння іншої мови лежить відмінність мовної картини світу народів, які розмовляють різними мовами.

Виховання полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів передбачає виховання у них *полікультурної толерантності лінгвістичних та культурологічних знань*, які розкривають особливості національної та іношомовної культур.

Є. Веневцева в дослідженні «Виховання полікультурної толерантності спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів» визначає виховання як таке, що забезпечує: прийняття студентами існуючих відмінностей між різними культурами та інтеріоризацію культурних цінностей своєї та іншої нації; засвоєння інтегрованих знань про білінгвальну культуру спілкування; виховання толерантних настанов на здійснення білінгвального спілкування; виховання у студентів умінь здійснювати продуктивне білінгвальне спілкування; готовність формувати такі вміння та передавати досвід такого спілкування майбутнім учням.

Відповідно, білінгвізм і знання національної та іношомовної культур, прийняття загальнолюдських цінностей і розглядаються нами як основні змістовні характеристики полікультурної толерантності у студентів педагогічних вищих закладів освіти [47, с. 55]. Проте, на нашу думку, білінгвальна культура перекладача-філолога іноземної мови крім білінгвізму і знань національної та іношомовної культур містить як особистісні так і професійні якості спеціаліста. Крім того, культурно-духовний розвиток майбутніх перекладачів є також значущою характеристикою фахівців нової формації. Тому розглянемо як співвідносяться *білінгвальна культура із загальною, професійною та педагогічною культурою*.

Загальна культура є базовою культурою особистості, що гармонійно поєднує культуру знання, культуру життєвого самовизначення, культуру творчості, культуру почуттів і культуру спілкування. На думку дослідників, базова культура особистості є умовою успішної життєдіяльності людини,

гармонійних соціальних відносин, а також особистісного психологічного комфорту.

Тобто загальну культуру людини визначаємо як єдине ціле, що містить:

особистісну (внутрішню) культуру, обумовлену якостями та особливостями

людини й *освіченість* як сукупність знань, одержаних у процесі набуття

певних знань. Елементами базової культури особистості є сукупність

аспектів індивідуального ціннісного ставлення людини до предметного і

соціального оточення, а також до себе.

Загальна культура особистості містить у собі етичні, інтелектуальні,

релігійні та інші знання, які повинен мати й керуватися у своїй діяльності

кожний член суспільства незалежно від його професійної приналежності.

Деякі науковці до складу загальної культури уводять гуманітарну культуру

як її основний компонент, адже гуманітарна культура об'єднує знання про

людину.

Таким чином, в сучасних умовах загальна культура особистості – це

актуальне педагогічне явище, виховання якого необхідно починати ще з

дошкільної освіти. Загальна культура спрямовує цілісний педагогічний

процес на підвищення рівня соціального, інтелектуального, духовно-

морального розвитку, створення умов для отримання особистістю морально-

етичного досвіду і досвіду соціальної взаємодії.

Загальна культура притаманна людині будь-якої професії і відповідно

виявляється специфічними якостями. Культура перекладача – це засіб

педагогічної діяльності, основа й умова її педагогічної майстерності. Тобто

блінгвальна культура перекладача розглядається як частина загальної і

педагогічної культури особистості й співвідноситься з нею як її складова.

Професійну культуру складає комплекс знань, умінь і навичок,

володіння яким робить фахівця конкретної галузі праці майстром своєї

справи, що, безумовно, є специфічною характеристикою професійної

педагогічної культури. І, що важливо, висока професійна педагогічна

культура обов'язково містить у собі високу загальну культуру особистості.

Сьогодні перед педагогічною наукою постають питання, пов'язані, передусім, із вихованням професійної культури фахівця, яка відповідає вимогам Нової школи. Для цього здійснюється пошук оптимальних методів, здатних забезпечити постійний саморозвиток учителя, його самовдосконалення, безперервну потребу й навички професійної та особистісної самореалізації в умовах подальшої роботи в освітніх закладах.

Професійна культура не лише визначає пізнавальні інтереси особистості, а й обумовлює світоглядні настанови, ціннісні орієнтації, загальне життєве кредо. Тобто, професійна культура як перекладача вищої школи є більш високим рівнем професіоналізму, що досягається через філософське осмислення та саморефлексію професії, і є інтеграційною якістю особистості перекладача-професіонала, умовою та передумовою результативної педагогічної діяльності, складним особистісним новоутворенням, що інтегрує рефлексивну культуру, професійну компетентність, педагогічну майстерність, здатність до науково-дослідної діяльності, спрямованої на професійне самовдосконалення та самореалізацію.

Отже, професійно-педагогічна культура є сферою творчої діяльності перекладача, характеристикою і практичною реалізацією його педагогічних здібностей. Через цінності педагогічної культури вчитель розкриває свій професіоналізм і розвиває при цьому духовно-моральні, естетичні, етично-правові та інші важливі якості людини. Тобто, виховуючи інших, педагог творить себе, саморозвивається, самовдосконалюється через реалізацію у педагогічній діяльності.

Особливості професійної діяльності перекладача-філолога пов'язані, насамперед, з комунікативною складовою, тому аналіз змістовної сутності комунікативної культури сприятиме визначенню структурних компонентів полікультурної толерантності майбутнього перекладача-філолога іноземної мови.

Деякі автори складовою професійно-педагогічної культури визначають культуру спілкування. Так, на думку Т. Ханецької, культура спілкування має

наступні компоненти: знання про особливості та засоби спілкування; вміння формулювати висловлювання за допомогою комунікативних засобів, які відповідають меті спілкування; комунікативні навички спілкування, котрі забезпечують ефективне формулювання висловлювання [Ошибка!

Источник ссылки не найден.]

Аналізуючи сутність соціально-педагогічного феномену «культура спілкування» за аксіологічним, особистісним та діяльнісним напрямками, Т. Туркот, Т. Чмут. розглядають його структуру у зв'язку з комунікативною культурою перекладача як сукупність комунікативних настанов, знань про

комунікативну культуру (психолого-педагогічних закономірностей та етики спілкування, теорії загальної та педагогічної комунікації тощо) та комунікативних умінь й навичок [Ошибка! Источник ссылки не найден.]

Запропонований Т. Чмут термін «комунікативні настанови особистості» є інваріантом більш складного утворення – соціокультурних настанов – і визначається як така готовність особистості до певних дій і спілкування, що відображає відповідний рівень сформованості мотивації та комунікативних якостей особистості, зокрема: відкритості, заохочення, прийняття, довіри, емпатійного розуміння (бачення і розуміння перекладачем поведінки особистості з погляду самої особистості), прагнення до діалогу, потреби у створенні сприятливого психологічного мікроклімату, потреби у самовдосконаленні, толерантності, рефлексії тощо [Ошибка! Источник ссылки не найден.]

Г. Удунова акцентує увагу на таких складових структурі педагогічного спілкування, як творча мотивація, в основі якої лежать такі гуманістичні цінності, як любов до людей, інтерес до спілкування, прагнення підвищувати культуру спілкування; інтелектуально-логічні та емоційно-евристичні комунікативно-творчі здібності; характер і результативність спілкування відповідно до конкретної ситуації (створення атмосфери, яка сприяє співтворчості та безконфліктній взаємодії); знання основ теорії професійного спілкування (сутності, функцій, структури, стилів спілкування

гощо) [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Саме ці якості визначають зміст комунікативної культури особистості.

Важливими для нашого визначення змісту і структури полікультурної толерантності є дослідження проблеми міжнаціонального спілкування.

На думку Є. Веневцевої, змістовими компонентами культури міжнаціонального спілкування є: комплексні знання міжнародних норм і правил побудови міжнаціональних стосунків; дотримання традиційних форм спілкування; розуміння і повага до надбань іншої культури; культура спілкування мовою співрозмовника, в основі якої лежить толерантність;

прагнення реалізувати на практиці принципи безконфліктного взаєморозуміння і співробітництва; здатність до прояву таких особистісних якостей, котрі запобігають виникненню міжнаціональної недовіри й ворожнечі (національна відкритість і довіра, самоідентифікація, емпатія, рефлексія, адекватна самооцінка та самокритичність) [45, с. 51].

Водночас Є. Веневцевої акцентує увагу на національних і загальнолюдських цінностях і вважає їх основою культури міжнаціонального спілкування, оскільки саме вони визначають подальшу поведінку людини, дозволяють їй об'єктивно оцінити власні дії та вчинки представників інших культур, а також сприяють свідомому вибору конструктивних способів міжнаціонального спілкування [45].

Становлення людини культурної відбувається в процесі привласнення сукупності цінностей, норм і ідеалів, що використовуються в процесі її активної життєдіяльності й у взаємодії з іншими людьми. Дана сукупність містить у собі загальноцивілізаційну культуру, культуру соціального буття, нормативної поведінки й соціальної взаємодії, предметної діяльності, побуту, релігійну, фізичну, моральну, психологічну, правову, професійну, білінгвальну культуру.

На підставі цих підходів, визначемо складові культури, які ми будемо використовувати для визначення поняття «білінгвальна культура»:

НУБІП УКРАЇНИ

– цінності, норми, ідеали, способи комунікативної практики, знання про себе, людей, соціум, світ, способи пізнання світу;

– ставлення до себе, людей, соціуму, світу, знань, цінностей;

– діяльність із присвоєння знань, цінностей, способів пізнання світу,

соціокультурного досвіду;

НУБІП УКРАЇНИ

– спілкування, соціальна взаємодія, у ході якої відбувається передача знань, цінностей, способів пізнання світу, набуття соціокультурного досвіду.

Незважаючи на настільки активну наукову розробку проблеми, що цікавить нас, ми не можемо говорити про існування цілісного підходу до її

розв'язання. Проаналізовані праці здебільшого висвітлюють лише окремі аспекти змістовної характеристики полікультурної толерантності особистості без урахування їх взаємозв'язку й умов функціонування в цілісному освітньо-виховному процесі педагогічного навчального закладу.

НУБІП УКРАЇНИ

Аналіз існуючих педагогічних досліджень свідчить про те, що: в наукових розробках спостерігається деяка недостатня методологічна характеристика відносно поняття полікультурної толерантності, що визначається в обмеженні цього поняття загальними філософськими й культурологічними аспектами. Поняття «білінгвальна культура особистості»

НУБІП УКРАЇНИ

найчастіше виступає як еквівалентна поняття «загальна культура особистості», як «професійна культура філолога» або як «культура спілкування», «культура міжнаціонального спілкування».

НУБІП УКРАЇНИ

На наш погляд, у наведених визначеннях понять культура не встановлений взаємозв'язок компонентів, не визначена значущість кожного з них у цілісному процесі їх функціонування. Проаналізовані підходи також не дають чіткого уявлення про взаємозв'язки між особистісними якостями й відповідним потенціалам полікультурної толерантності в процесі становлення особистості майбутнього перекладача.

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

1.2. Провідні ідеї концепції виховання полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів

Актуальність проблеми виховання полікультурної толерантності обумовлена соціальними, економічними і політичними умовами існування і розвитку людини, що на сучасному етапі становлення демократичного

суспільства істотно змінилися через низку причин: у нових соціокультурних

умовах виникає необхідність і потреба установлювати контакти з носіями

іншої мови, проте сьогодні спеціалісти різних галузей стикаються з

труднощами, які виникають у процесі взаємодії з чужою культурою та її

носіями. Тому будь-яка людина має навчитися бути толерантною до іншого

способу життя людей, ставитися з повагою до їх традицій.

Концепція дослідження базується на аксіологічних принципах, що

відбивають національні і загальнолюдські цінності духовного життя

суспільства і складають одну із сутнісних основ його стратегії у сфері

іншомовної освіти; на найважливіших положеннях антропології та

культурології про цілісність процесу виховання людини через освоєння

вітчизняної і світової культури через вивчення мови, на особистісно-

діяльнісному підході, спрямованому на інтеріоризацію узагальненого досвіду

людства в його аксіологічному аспекті, що є значущим для окремої

особистості.

Концептуально-правова основа концепції виховання перекладача,

зокрема майбутнього перекладача знайшла своє відображення в Законах

України «Про вищу освіту», «Про освіту», Національній доктрині розвитку

освіти, Стратегії ревіховання освіти в Україні, Державній національній

програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), рекомендаціях Ради Європи з

мовної освіти, принципах Болонської декларації, Концепції підготовки

перекладача-філолога іноземної мови щодо вимог нової української школи.

Освіта не може бути ізольованою від соціальної системи, тому її

основне завдання – забезпечити відтворення й прогрес науки й культури як

всієї системи духовного й матеріального виробництва, створюючи

передумови для всебічного розвитку особистості. Система вищої освіти має

виступати як соціальний інститут, де відбувається процес адаптації індивіда

до цінностей нового соціального оточення й виховання установки людини нового покоління – людини – інтелігента. У цьому контексті сутніть і зміст освіти, як культурно-духовний розвиток людини, повинно відбивати загальні цілі суспільства. Тому саме на цьому етапі дуже важливо сприяти формуванню й удосконалюванню мислення, моральних настанов людини, а значить допомагати формуванню й удосконаленню особистості [91].

Розвиток сучасного світового співтовариства характеризується широким розвитком процесів соціальної комунікації й культурного обміну між державами. У цих умовах значення міжкультурного діалогу зростає у зв'язку зі зміною картини світу, з розвитком різноманітності в життєдіяльності, її потужною інформатизацією й поширенням нових вимог до управління всіма сферами життя. І саме усвідомлення соціального контексту, за яким здійснюється навчання, є дуже важливим для виявлення важливості мовної взаємодії, де мовний вибір стає значущим фактором соціальної мобільності. Тому повноцінне входження України в єдиний освітній простір можливе лише за умови інвестування в людський капітал, а концепція освіти впродовж життя має стати одним із важливих кроків у цьому напрямі [56, с. 43].

Отже, стратегічною метою освіти перекладача, в процесі якої формується його білінгвальна культура спілкування, визначаємо підготовку та виховання професіонала з високим культурно-духовним потенціалом на основі лінгвокультурологічних знань; розвиненою міжкультурною комунікативною компетенцією; зі сформованою соціокультурною толерантністю до носіїв іншої культури та здатністю до міжкультурної взаємодії, виховної, соціокультурної та професійно-педагогічної діяльності. Така мета досягається шляхом виховання здатності студентів до міжкультурної комунікації, надбанням ними необхідного рівня лінгвістичної, професійно-комунікативної та культурологічної компетенції, що покладені в основу іншомовної освіти майбутнього перекладача в цілісному освітньо-виховному середовищі закладу вищої освіти.

З огляду на останні події у світі було наголошено на необхідності посилення міжкультурної складової у професійній діяльності перекладачів, тому практика підготовки перекладача має включати такі аспекти: як багатомовність, нове розуміння перекладача-філолога як консультанта, фасилітатора, що забезпечує успішну групову комунікацію в процесі освоєння іноземної мови й іноземної культури, здійснює виховання в контексті діалогу культур, автономне навчання, сприяє високому рівню розвитку рефлексії.

Існує пряма залежність між якістю професійної підготовки й вихованням майбутніх перекладачів, а отже, і якістю виховання дітей в освітніх закладах, і досягненням високих освітніх результатів в цілому у суспільстві.

Сучасний розвиток міжнародного освітнього співтовариства висуває нові завдання перед перекладачем-філологом, який готує молодь майбутнього, що має бути конкурентоспроможною на загальноєвропейському і світовому ринках, що вимагає виховання полікультурної особистості з високим мовно-комунікативним та культурно-духовним потенціалом. Ці завдання мають бути реалізовані в процесі оволодіння іноземною мовою та розвитку лінгвопрофесійної компетенції у рідній та іноземній мовах; розширення сфери міжкультурного спілкування; у підвищенні мотивації до використання іноземної мови для подальшого удосконалення педагогічної майстерності філолога; виховання полікультурної особистості з розвинутою міжкультурною комунікативною компетенцією, соціокультурною толерантністю та здатністю до культурстворчої діяльності, здатного адаптуватися до вимог світового ринку праці.

Отже, полікультурної толерантності у процесі спілкування перекладача формується в процесі професійної підготовки та полікультурного виховання в контексті діалогу культур. Цей комплексний процес відбувається у нових умовах розвитку сучасного суспільства, що вимагає підготовки фахівців із

високим рівнем лінгвокультурологічних знань, які визначають рівень полікультурної толерантності перекладача-філолога. Ці знання дозволяють вирішувати складні питання міжкультурної взаємодії, розвивають здатність студентів до швидкої соціальної адаптації та культурної інтеграції в умовах сучасного світу, що стрімко змінюється, і глобальних криз, що постійно зростають [69].

Оскільки у межах педагогічної концепції освоєння особистістю полікультурної толерантності як сукупності лінгвокультурологічних знань, духовних ідеалів і норм, способів освоєння дійсності, виховання полікультурної толерантності як особистісного утворення перекладача-філолога відбуваються комплексно в процесі іншомовної освіти в цілісному освітньому процесі вищого педагогічного закладу освіти. Тому визначенню його концептуальних основ сприяв аналіз наукової літератури як із загальних питань освіти, так і з питань виховання сучасної студентської молоді, якими активно займається національна наука.

Це дозволило визначити концептуальні основи виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутніх перекладачів, які зумовлюють її основні положення, а саме [21]:

– професійне виховання майбутніх перекладачів в контексті діалогу культур є одним із пріоритетних напрямів в освітньо-виховному процесі вищої педагогічної освіти, що зумовлюється головними чинниками цього процесу: загальною світовою тенденцією до інтеграції в економічній, культурній та політичній сферах, що в освітній сфері визначає тенденцію до інтеграції предметного знання, спрямованості на пізнання цілісної картини світу через вивчення іншої культури, розвиток здатності особистості адаптуватися до умов міжнародної освіти і науки;

– зміст професійної освіти, зокрема і виховання студентів у вищих педагогічних закладах вищої освіти в контексті діалогу культур відображає процес прогресивних змін якостей особистості майбутнього перекладача відповідно до вимог сучасного стану;

НУВБІП УКРАЇНИ

— в основі виховання майбутніх перекладачів в контексті діалогу культур несідають цінності загальної, професійної, полікультурної толерантності, інтеграція яких створює новий ідеал учителя іноземної мови, здатного підготувати і виховати дітей і молодь – майбутнє України високо культурними, інтелектуальними, толерантними мовними особистостями.

НУВБІП УКРАЇНИ

— нове розуміння місії перекладача-філолога як ретранслятора, фасилітатора, який володіє розвиненою білінгвальною культурою, міжкультурною компетентністю, забезпечує успішну групову комунікацію в процесі освоєння іноземної мови й іншомовної культури, здійснює полікультурне виховання;

НУВБІП УКРАЇНИ

— використання діалогу культур як дієвого засобу професійного виховання майбутнього перекладача, виховання у нього міжкультурної комунікативно-нормативної компетенції визначає освітньо-виховний процес у педагогічному навчальному закладі як полікультурний, особистісно-орієнтований і налаштовує усіх учасників освітнього процесу на діалог, що передбачає розвиток «уміння слухати і запитувати, погоджуватися і сумніватися, дивуватися і захоплюватися, сперечатися і переконувати, виховуючи толерантність та емпатію, розуміння інших людей, уміння

НУВБІП УКРАЇНИ

цінувати іншу культуру, водночас підтвердження почуття власної гідності» [69].

НУВБІП УКРАЇНИ

Реалізація провідних ідей концепції забезпечить безперервний загальнокультурний, соціально-моральний і професійний розвиток сучасного спеціаліста на основі мовної (білінгвальної), культурологічної (бікультурної) та професійно-педагогічної підготовки з урахуванням суспільних потреб та особистісних запитів студентів.

НУВБІП УКРАЇНИ

У цьому значенні феномен, що розглядається, а саме виховання полікультурної толерантності, постає як найважливіший соціально-педагогічний принцип, який відображає сучасні суспільні тенденції побудови і функціонування системи підготовки спеціаліста в умовах інноваційних перетворень сучасної вищої освіти. Мова йде про нові технологічний підходи

НУВБІП УКРАЇНИ

до вищої педагогічної освіти як соціальної системи, в основу якої покладено принцип гуманістичного розвитку особистості в процесі оволодіння професією перекладача, пов'язаний із новою філософією та ідеологією освіти, орієнтованої на людський фактор, на проблему розвитку людини.

НУВБІП УКРАЇНИ

Процес виховання ідеальної полікультурної особистості – це цілісний безперервний процес, який вимагає вирішення наукових, методичних, організаційних, адміністративних, соціально-економічних, психологічних питань. Він буде результативним тільки за умов використання сукупності методів і засобів відповідно до теоретично обґрунтованих підходів

НУВБІП УКРАЇНИ

(систематичне пояснення мовних явищ і реалій країни мови, що вивчається; бесіди і дискусії з проблем сучасності, тренінги комунікативності тощо). Тільки у такий спосіб можливо отримати високоосвічених білінгвів, які однаково вільно володіють двома літературними мовами.

НУВБІП УКРАЇНИ

Завдання виховання полікультурної особистості в процесі професійної підготовки майбутнього перекладача обмежуються лише педагогічними аспектами, вони виходять далеко за межі вирішення методичних завдань, набуваючи ще не менш важливої соціальної і політичної значущості і тісно пов'язано з полікультурним вихованням, що спрямовано до оволодіння, як

НУВБІП УКРАЇНИ

національною так і іншою культурою. Його зміст розкриває історію та культуру країн мови, що вивчається, національну специфіку світосприйняття та світобачення людей іншої культури, формує їх систему цінностей, забезпечує оволодіння іноземною мовою як сукупністю

НУВБІП УКРАЇНИ

лінгвокультурологічних знань і засобом міжкультурного спілкування, що у соціально-педагогічному аспекті обумовлює виховання полікультурної толерантності студентів і забезпечує їх успішну соціалізацію та культурну інтеграцію у сучасний мультикультурний світ.

НУВБІП УКРАЇНИ

Наукові дослідження в галузі полікультурної освіти, як актуальної проблеми сучасного мультикультурного світу, стосуються і теорії і практики. Пошук нових підходів, нових парадигм стає актуальною ідеєю в цьому напрямку. У вітчизняних наукових розвідках останнім часом відбувається

НУБІП УКРАЇНИ уточнення змісту, цілей, завдань, принципів і підходів до розробки технологій полікультурного виховання.

НУБІП УКРАЇНИ Полікультурної толерантності у процесі спілкування майбутнього перекладача формується у процесі професійної підготовки і засобами полікультурного виховання в контексті діалогу культур, що є комплексним

НУБІП УКРАЇНИ процесом і при інтеграції вимагає необхідності підготовки фахівців із високим рівнем лінгвокультурологічних знань, комунікативних навичок, із розвиненою білінгвальною свідомістю та високим культурно-духовним розвитком, що зумовлює високий рівень полікультурної толерантності перекладача-філолога.

НУБІП УКРАЇНИ Процес входження людини в культуру означає становлення її як суб'єкта практичного, теоретичного і ціннісного ставлення до світу в їх взаємодії. При цьому культура особистості виражає міру відповідності її

НУБІП УКРАЇНИ діяльності вищим зразкам, досягнутим людством у його практичному, теоретичному і ціннісному ставленні до світу. Тому завданням культурологічної підготовки майбутнього перекладача-філолога є пошук шляхів освоєння культуротворчого досвіду людства. На основі цього

НУБІП УКРАЇНИ повинна бути створена цілісна система умов, що сприяють і забезпечують культурологічний розвиток особистості майбутнього перекладача. Процес культурологічної підготовки, спрямований на усвідомлення педагогом своєї ролі в трансляції цінностей культури своїм учням, що робить його

НУБІП УКРАЇНИ відповідальним за власну освіту і свій особистісний розвиток не тільки як людини освіченої, але і культурної [Ошибка! Источник ссылки не найден].

НУБІП УКРАЇНИ У зв'язку з цим в освітній сфері виявляються дві тенденції: з одного боку, спостерігається посилення ролі полікультурних настанов: глобалізація змісту освіти, її спрямованість на розвиток планетарного мислення, виховання людини на основі спільних цінностей, здатної цивілізовано вирішувати глобальні екологічні, економічні, енергетичні, соціальні та інші завдання в динамічному цивілізаційному процесі, а з іншого – відбувається

актуалізація цінності особистісного, національно-культурного в індивідуальному розвитку людини, її самореалізація у відкритому національно-культурному (локально-цивілізаційному) просторі, що приводить до створення освітніх систем на основі національних традицій, сприяє розвитку регіональних систем, а тим самим і збереженню їх етнокультурної різноманітності.

Освітня стратегія планетарного виховання здатна вирішувати такі завдання:

- сприяти формуванню у студентів уявлення про різноманітність культур, виховання толерантного ставлення до національно-культурних відмінностей, що створює умови для самореалізації особистості в полікультурному середовищі;

- сприяти розумінню відмінностей світової культури, розкривати об'єктивні причини процесу глобалізації в сучасному світі, взаємозалежності і взаємодопомоги у вирішенні актуальних проблем розвитку сучасної цивілізації [100]

Полікультурність та гуманізація системи освіти, що характеризують сучасний етап її розвитку, висувають високі вимоги до загальної та професійної підготовки педагогічних кадрів, до прояву їх творчої індивідуальності на основі спільних цінностей та відмінності різних культур.

Тому у зміст полікультурного виховання важливо включати поняття, які відображають цінності різних народів, такими можуть стати уявлення про самоцінність людини, її рівність, свободу, лідерство, конкурентоспроможність, характерні для західного способу мислення, і такі, що відображають ідеї східної філософії ненасильства, самовідданості, толерантності, поваги та милосердя. Головне, щоб ціннісні орієнтири полікультурної освіти сприяли духовно-моральному, духовно-інтелектуальному та емоційно-естетичному удосконаленню молоді людини, допомагали становленню гуманістичного світогляду.

Отже, полікультурне виховання є важливим механізмом залучення молоді до рідної та світової культур, мета якого полягає у формуванні людини, здатної до активної та ефективної життєдіяльності в багатонаціональному і полікультурному середовищі, що володіє розвиненим відчуттям розуміння та повагою до інших культур, умінням жити в мирі та злагоді з людьми різних національностей, тобто сукупністю якостей, що характеризують білінгвальну культуру перекладача.

Це положення відповідає принципу педагогічного забезпечення академічної мобільності соціокультурної адаптації особистості у полікультурному світі, що постійно змінюється, сприяє засвоєнню особистістю соціокультурного досвіду свого соціуму і культури в ньому та й інших соціумів (і культур), знаходження спільних цінностей, які об'єднують людину, мову і культуру і дозволяють особистості успішно адаптуватися і функціонувати на міжнародному, міжкультурному рівнях у сучасному полікультурному світовому співтоваристві.

Узагальнюючи вищевикладене, зазначимо, що виховання полікультурної особистості в умовах вищої школи відбувається через засвоєння нею цінностей культурно-історичного досвіду в процесі активної пізнавальної діяльності. Саме тут формуються культура мислення, творчі здібності студента на основі осягнення історії культур і цивілізацій загальнолюдської і національної спадщини. Тому перед вищою школою ставиться завдання сприяння відродженню, збереженню і розвитку культурного потенціалу народу. Вища освіта стає головним механізмом передачі соціокультурного досвіду.

Полікультурна свідомість майбутнього перекладача, як усвідомлення себе суб'єктом двох культур, є важливою складовою полікультурної толерантності особистості, адже вивчення іноземної мови безпосередньо впливає на зміст свідомості суб'єкта.

Це відбувається у таких аспектах: по-перше, освоєння людиною іншої мови приводить до змін у системі власної мовної свідомості або мовної

картини світу, яка досі функціонувала в контексті однієї лише рідної мови; і по-друге, якісно змінюючи мовну картину світу індивіда, нева мова безпосередньо впливає і на загальну картину світу в когнітивній сфері особистості. Адже мислення і свідомість людини детерміновані мовою, якою вона спілкується.

Міжкультурна комунікативна компетенція визначається як здатність перекладача-філолога користуватися іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування й у повсякденному житті так і під час ділових стосунків, вона є засобом пізнання світу і популяризації своєї культури.

Міжкультурна комунікативна компетенція майбутніх учителів іноземної мови містить: професійно значущі якості особистості перекладача, такі, як відвертість, міжкультурна еностерезливість, усвідомлення оригінальності іншомовної культури, прийняття її ідей і цінностей, позитивне ставлення до носіїв іншомовної культури, що виявляється в

емпатії і толерантності; культурологічні знання та знання національної системи цінностей, особливості етнопсихології та менталітету, соціокультурні домінанти країни мови, що вивчається; соціальні традиції і норми спілкування; уміння ідентифікувати, аналізувати і порівнювати явища

іншомовної і рідної культур, розуміти культуру країни мови, що вивчається, і її представників їх спосіб мислення, позиції, комунікативну поведінку (спосіб життя, особливості сприйняття і діяльності); розпізнавати лексичні одиниці з національно-культурним компонентом, культурологічну інформацію в аспектах міжкультурного професійно-ділового спілкування,

прийнятний стиль мовної і немовної поведінки, адекватно використовувати фонові знання в процесі міжкультурної комунікації для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях міжкультурного ділового спілкування [82].

Серед важливих якостей перекладача маємо виділити соціокультурну толерантність – інтегративну якість особистості, яка характеризується психологічною стійкістю, здатністю позитивного сприйняття та оцінювання думки людей й відповідної дії по відношенню до них, що реалізується в

міжособистісних відносинах і виявляється як терпимість до різних відмінностей: чужої думки, поглядів, мови, поведінки.

Толерантність майбутнього перекладача-філолога іноземної мови виявляється також і в міжкультурному та міжособистісному спілкуванні,

саме вона є необхідною умовою продуктивної комунікації, де важливими

якостями майбутнього перекладача є повага один до одного, вміння вести діалог, спілкуватися з представниками інших культур, визнаючи та

поважаючи їхні погляди та переконання, вміння вислухати інших і тактовно виражати свої думки. У поєднанні з процесом виховання міжкультурної

комунікативної компетенції розвиток комунікативної толерантності є критерієм сформованості білінгвальної культури особистості майбутнього

перекладача-філолога іноземної мови. Адже, як визначають дослідники [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 14], комунікативна

толерантність – це «важлива особистісно-професійна гуманістична якість фахівця, яка сприяє здійсненню ним своєї педагогічної місії – діяльності з

підготовки сучасних учителів іноземної мови, що є надзвичайно актуальним в процесі освіти та виховання спеціалістів цієї сфери педагогічної науки».

Професійно значущими якостями перекладача є саморефлексія та самооцінка, які, як відомо, істотно впливають на впевненість майбутнього

фахівця педагогічного профілю у собі, вміння побачити перспективу свого розвитку і активно включитися в сферу професійної діяльності і міжособистісного спілкування.

Відомо, що в процесі розвитку картини світу відбувається переоцінка цінностей людини, змінюється її погляд на власний розвиток, культуру, своє

місце в культурі, тобто змінюється її самооцінка. Об'єктивна і стійка самооцінка знаходиться в основі виховання таких якостей особистості

майбутнього перекладача-філолога іноземної мови, як відповідальність, ініціативність, емоційна врівноваженість, впевненість у собі, здатність

контролювати свої емоційні прояви, творчо вирішувати педагогічні завдання тощо.

Виховання самооцінки перекладача відбувається у взаємозв'язку з розвитком усіх її компонентів: білінгвальної свідомості, педагогічної толерантності, міжкультурної комунікативної компетенції та соціокультурної діяльності. Цей процес відбувається в контексті ідей виховання особистості суб'єкта діалогу культур, відповідно до яких студентами – майбутніми перекладачами сприймається культура країни мови, яку вивчають.

Останнім часом освіта все більшою мірою стала означати процес, що забезпечує прагнення особистості до освоєння структур суто людської діяльності (рефлексивне мислення, розуміння, цілепокладання), що лежать в основі розвитку та якісних змін духовного і творчого потенціалу людини.

Саме тому виховання майбутнього перекладача передбачає не тільки наявність позитивних умінь і навичок, особистісних якостей, але й умінь і навичок, обумовлених специфікою професійної діяльності перекладача-філолога іноземної мови, одним з головних є комунікативність, здатність використовувати іноземну мову як засіб іншомовного міжособистісного спілкування.

Оволодіння практичними навичками комунікативної компетенції набуває принципового характеру, оскільки в навчальному процесі відбувається взаємодія перекладача-філолога учня як процес спілкування, оскільки двосторонність є основою комунікації, а саме спілкування не зводиться тільки до обміну інформацією, до актів комунікації, а виступає як процес, в якому людина ділиться своїм досвідом, думками, почуттями з іншими людьми.

Комунікативна підготовка містить такі компоненти: структура, обсяг і зміст навчального матеріалу, урахування складу навчальної групи, особистісні особливості учнів, емоційний стан і взаємини учасників міжособистісного іншомовного спілкування, характер ролей, в яких вони виступають, комунікативний психологічний стан, з якого вони виходять, ставлення мовців до предмета спілкування.

Отже, педагогічна діяльність перекладача передбачає розв'язання таких професійних завдань: вивчення освітнього потенціалу учнів у різних соціально-інституційних умовах з метою прогнозування і проектування індивідуальних маршрутів розвитку та освіти; вивчення, проектування і реалізація процесів освіти з використанням інноваційних технологій; розв'язання актуальних педагогічних завдань; проектування освітнього середовища та методичного забезпечення процесів іншомовної освіти; створення інноваційних педагогічних технологій освіти із метою оптимізації освітнього процесу; проектування і реалізація моделей комплексного супроводу процесів навчання та виховання учнів; здійснення професійної та особистісної самоосвіти, проектування подальшого освітнього маршруту та професійної кар'єри, участь у дослідно-експериментальній роботі.

У сфері культурно-освітньої діяльності професія перекладача передбачає: вивчення потенційних можливостей і культурних потреб і реалізацію індивідуальних програм культурно-дозвіл своєї діяльності в різних умовах; вивчення та забезпечення соціально-культурних потреб особистості в різні вікові періоди; проектування групових та індивідуальних програм у міжетнічних, міжкультурних, міжконфесійних умовах; вивчення, проектування, реалізацію та оцінку результатів культурної діяльності з використанням сучасних технологій.

Сучасний перекладач повинен володіти загальнокультурними та лінгвістичними компетенціями, здатністю удосконалювати і розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, домагатися морального удосконалення своєї особистості; готовністю користуватися мовою, усвідомлюючи її природу і розуміючи іноземну та рідну культуру, пов'язуючи їх з майбутньою професійною діяльністю; розуміти можливу різницю між рідною та іншими культурами та розвивати позитивне сприйняття інших культур, долаючи соціокультурні відмінності та створюючи дидактико-методичну умову для культурної рефлексії, яка

сприятиме визначенню студентом свого місця у спектрі культур та досягненню загальнолюдських цінностей.

Отже, провідні ідеї концепції виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутніх перекладачів ґрунтуються на засадах інтеграції освіти і культури і полягають у такому:

– виховання майбутніх перекладачів у контексті діалогу культур є одним із пріоритетних напрямів в освітньому процесі вищої педагогічної освіти, що зумовлюється загальною світовою тенденцією до інтеграції в економічній, культурній та політичній сферах;

– зміст професійного виховання студентів у контексті діалогу культур відображає процес прогресивних змін якостей особистості майбутнього перекладача, що відповідає вимогам сучасності, в якому цінності міжкультурної взаємодії посідають чільне місце;

– удосконалення вищої освіти розглядається як багатоаспектна проблема, що має важливе соціальне й наукове значення і потребує нового педагогічного осмислення, використання сучасних наукових підходів для забезпечення виховного впливу на індивідуальний розвиток кожного студента;

– нове розуміння місії перекладача як ретранслятора, фасилітатора, який володіє розвиненою білінгвальною культурою, міжкультурною компетентністю, забезпечує успішну групову комунікацію в процесі освоєння іноземної мови й іншомовної культури, здійснює полікультурне виховання;

– використання діалогу культур як дієвого засобу професійного виховання майбутнього перекладача, виховання у нього міжкультурної комунікативно-нормативної компетенції визначає освітньо-виховний процес у педагогічному навчальному закладі як полікультурний, особистісно-орієнтований і спрямовує усіх учасників освітнього процесу до діалогу.

1.3. Змістові доміанти полікультурної толерантності перекладача

Полікультурної толерантності у процесі спілкування є складним інтегративним особистісним утворенням. Для повної характеристики цього феномену необхідно виявити її компоненти, визначити, які специфічні прояви становлять їхню змістовну сутність, установити взаємозв'язки між компонентами і розглянути їх у цілості існування, функціонування й розвитку, виявити фактори розвитку полікультурної толерантності особистості.

У процесі виховання полікультурної толерантності спілкування особистості знання своєї культури є однією з головних умов успішної діяльності перекладача, тому що не можна прищепити любові або принаймні розуміння і прийняття чужої культури, не маючи високої національної культури.

В розробку змістових домінант покладено характеристики таких категорій, як білінгв, білінгвальна та бікультурна мовна особистість, яка спілкується двома мовними системами.

Є. Слєпцова визначає «білінгвальну особистість» як таку, що має сформовані вміння й навички міжкультурної комунікації, а також сформовану полікультурної мовленнєву свідомість, в основі якої створюється полікультурний предметний код і мовленнєва картина світу двох народів [Ошибка! Источник ссылки не найден.] Є. Веневцева, досліджуючи білінгвальну культуру спілкування, виокремлює в її структурі такі компоненти: морально спрямовані якості (толерантність, доброзичливість, повага до людей, тактовність і чемність, самоконтроль, рефлексія, лабільність, самооцінка, які залежать від вихованості й загальної культури особистості); комунікативні уміння (знання особливостей іноземної мови, білінгвальні комунікативні вміння та навички реалізації вербального та невербального білінгвального спілкування, і вольові властивості, необхідні для успішного білінгвального спілкування й особистісного розвитку полікультурної особистості [46].

Аналіз існуючих педагогічних досліджень дозволяє зазначити таке: в наукових розробках спостерігається деяка методологічна недостатність відносно поняття загальнопрофесійної культури особистості, зокрема перекладача, що виявляється в обмеженні цього поняття загальними філософськими, соціальними й культурологічними аспектами. Поняття «полікультурна культура особистості», на нашу думку, найчастіше виступає як складова поняття «базова культура особистості», як «професійна культура філолога» або визначається збірним поняттям «культура спілкування», «культура міжнародного спілкування», що є аналогом лінгвокультурологічного знання.

Незважаючи на досить активну наукову розробку проблеми, що цікавить нас, ми не можемо говорити про існування цілісного підходу до її розв'язання. Проаналізовані праці здебільшого висвітлюють лише окремі аспекти полікультурної толерантності особистості без урахування їх взаємозв'язку й умов функціонування в цілісному освітньо-виховному процесі ЗВО.

Для визначення змістових домінант полікультурної толерантності спілкування особистості перекладача-філолога на основі співвідношення понять «загальна культура особистості», «професійна культура спілкування» і «педагогічна культура спілкування» виділяємо основні напрями, які становлять сутність.

- рівень культури особистості перекладача (цінності, норми, ідеали, способи соціокультурної практики, знання про себе, людей, соціум, світ, способи пізнання світу);
- рівень культури діяльності перекладача (ставлення до себе, людей, соціуму, світу, знань, цінностей; діяльність з оволодіння знаннями, цінностями, способами пізнання світу, набуття соціокультурного досвіду);
- рівень культури соціальної взаємодії людини з іншими людьми, спілкування (соціальна взаємодія, у ході якого відбувається передача знань, цінностей, способів пізнання миру, соціокультурного досвіду).

Проте, що стосується полікультурної толерантності спілкування, на наш погляд, у наведених визначеннях видів культури не встановлений взаємозв'язок компонентів, не визначена значущість кожного з них у цілісному процесі їх функціонування.

Ми вважаємо, що наведені вище положення робить певний внесок у розвиток теорії полікультурної толерантності спілкування, однак не дають повного уявлення про психолого-педагогічні аспекти цього поняття, тому що не дають відповіді на питання, у чому полягає відмінна риса полікультурної толерантності спілкування перекладача від інших видів культур. Крім того,

проаналізовані визначення не повною мірою відбивають взаємозв'язки між полікультурною толерантністю як другою в сутності природою білінгва й у структурі особистості.

Виходячи зі сформульованих у вітчизняній психології положень теорії особистості про те, що людина є суб'єктом спілкування, пізнання, праці; сутність людини виявляється у певній системі взаємовідносин: із суспільством, іншими людьми, із самим собою, і на основі аналізу когнітивного, інформаційно-семіотичного, діяльнісного та творчого підходів

до розуміння культури, ми виділяємо наступні складові культури особистості перекладача-філолога: культура пізнання; культура ставлення (до себе, соціуму, світу, знань, цінностей), культура спілкування і соціальної взаємодії, культура діяльності щодо освоєння і створення соціокультурного досвіду. Визначенню змістових домінант полікультурної толерантності

сприяла також розроблена М. Каганом [122] структура особистості відповідно до видів людської діяльності, яка містить такі складові:

– гноєтичний потенціал (визначається обсягом і якістю інформації, якою володіє особистість, що складається зі знань про зовнішній світ, природний і соціальний, а також із самопізнання);

– аксіологічний потенціал (визначається системою ціннісних орієнтацій, тобто ідеалами, життєвими цілями, переконаннями й настановами);

творчий потенціал (визначається отриманими самостійно виробленими особистістю вміннями й навичками, здатністю до дії);
– комунікативний потенціал (визначається якістю і формами спілкування, характером і міцністю контактів, що установлюються з іншими

людьми);
– художній потенціал (визначається рівнем, змістом, інтенсивністю художньо-естетичних запитів особистості й тим, як вона їх задовольняє) [122, с. 260-262].

Ці складові структури особистості спроектовані на змістові складові полікультурної толерантності спілкування і співвідносяться з її функціями: гносеологічною, ціннісно-орієнтаційною, комунікативною, культурно-ідентифікаційною соціально-консолідувальною.

Отже, визначаємо поняття полікультурної толерантності спілкування як інтеграційне особистісне утворення, що є компонентом загальної та професійно-педагогічної культури майбутнього перекладача і характеризується гармонійним сполученням таких складових як система лінгвокультурологічних знань, білінгвальна свідомість (усвідомлення себе суб'єктом двох культур); система загальнолюдських цінностей; соцікультурна толерантність та емпатія по відношенню до представників іншої культури; міжкультурна комунікативна компетенція та професійно-комунікативні вміння виховання білінгвізму, що реалізуються в педагогічній та культуротворчій діяльності філолога;

На підставі розуміння загальної культури особистості як культури знання, культури відносин, культури спілкування, культури діяльності відповідно до структури особистості (М. Кагана) змістовими домінантами полікультурної толерантності майбутнього перекладача-філолога іноземної мови визначаємо: *когнітивну, аксіологічну, комунікативну, саморегуляційну, естетичну*. Охарактеризуємо кожен з визначених домінант які визначаємо як структурні компоненти полікультурної толерантності перекладача-філолога іноземної мови.

Оволодіння полікультурною толерантністю завжди пов'язано із процесом наслідування ідей, передачі знань, наступності цінностей різних епох і поколінь. *Когнітивний компонент* у структурі полікультурної

толерантності зумовлює оволодіння й передачу накопичених систематизованих мовних та соціокультурних знань, які є основою

білінгвальної свідомості, цілісного світогляду, що формується, також виступають смислотвірним чинником, який визначає дії сучасної людини, та

координує її систему цінностей. Ця сукупність засвоєних соціолінгвістичних та соціокультурних знань, загальнолюдських цінностей, норм, ідеалів,

традицій є освітнім результатом пізнавального процесу, відбитим у білінгвальній культурі особистості [127].

До соціокультурних знань ми відносимо знання про матеріальну й духовну культуру тієї або іншої країни в контексті світової культури, наукові

знання філософії, історії, літератури, історії релігії, культурології, мистецтва, іноземних мов, а також знання про основні цінності й досягнення

національної і світової культур.

До соціолінгвістичних знань відносимо уявлення про етичні та моральні норми поведінки, що існують в іншокультурному соціумі, про

моделі соціальних ситуацій, типові сценарії міжкультурної взаємодії представників інших культур.

Основа виховання полікультурної толерантності особистості становить розвиток білінгвальної свідомості, яка виявляється як усвідомлення себе

суб'єктом двох культур.

Механізм виховання полікультурної толерантності є таким: освоєння іншої мови призводить до змін у системі власної мовної свідомості або

мовної картини світу, яка до цього функціонувала в контексті лише однієї, рідної мови, тобто вивчення іноземної мови безпосередньо впливає на зміст

свідомості суб'єкта. Якісно змінюючи мовну картину світу індивіда, нова мова безпосередньо впливає і на загальну картину світу в когнітивній сфері

особистості. Адже мислення і свідомість людини детерміновані мовою, якою

вона користується, тому першочергове завдання навчання іноземної мови полягає в формуванні у того, хто навчається, полікультурної толерантності [28].

Цікавою є позиція зарубіжних авторів (С. Ервін, Ч. Осгуд), які зазначають, що іншомовну свідомість у чистому вигляді сформувати у людини неможливо та й неопіально. Якщо знання іншої мови входять у смисловий контекст рідної мови, людина залишається по суті монолінгвальною, хоча і використовує для висловлювання одиниці двох мовних систем [28].

Проблеми виховання білінгвальної мовної свідомості досить часто розглядаються в теорії білінгвізму. Так, С. Ервін та Ч. Осгуд стверджують, що кожна людина, яка є носієм рідної мови, володіє певним набором навичок кодування і декодування інформації цією мовою. Із початком вивчення другої мови формуються нові навички кодування та декодування, які вступають у взаємодію з уже наявними. Коли білінгв переходить з однієї мови на іншу, дві системи навичок кодування і декодування вступають у протиріччя [28].

Між світом і мовою завжди знаходиться людина – носій мови, що мислить певними категоріями і поняттями, сприймає й усвідомлює світ за допомогою органів почуттів і на цій основі створює систему уявлень про світ, тобто між реальністю і мовою знаходиться мислення.

Засвоюючи іншу, нову мову, людина одночасно засвоює іншу, нову культуру. З новими іншомовними словами вона ніби інтегрує у свою свідомість, у свій внутрішній світ поняття з іншої культури, іншого світосприйняття.

У процесі становлення і розвитку полікультурної особистості майбутнього перекладача має відбутися об'єднання двох картин світу в єдину, яка стане в свідомості білінгва тією основою, на якій буде далі будуватися виховання полікультурної толерантності особистості перекладача.

Щоб здійснити підготовку студента до ефективної комунікації з іншомовним реципієнтом, необхідно сформувати у нього білінгвальну мовну картину світу, яка буде відображена в сукупності лексичних одиниць і граматичних структур, необхідних для її відтворення в мові. Для цього в освітньому процесі закладу вищої освіти при навчанні студентів іноземним мовам необхідно, передусім, всебічно знайомити їх з особливостями мови, що досліджується.

Засвоюючи лексичні одиниці і граматичні структури, студенти мають отримувати знання про географію, історію, мистецтво країни мови, яка вивчається; знайомитися з різними сферами життя сучасного суспільства. Тоді мова буде тим необхідним і основним засобом, за допомогою якого вони зможуть засвоїти мовні і культурні традиції народу – носія мови.

Необхідність перебудови мислення в процесі збагачення власної, звичної, рідної картини світу іншомовною картиною світу є однією з головних труднощів (зокрема і психологічної) в оволодінні другою мовою. Тому завдання перекладача іноземної мови – зробити цей процес поступовим, цікавим та постійним. Основними засобами для вирішення цього завдання можуть стати автентичні матеріали, які допоможуть студентам швидше адаптуватися до нових реалій, зрозуміти і прийняти специфічні моменти в мові і культурі іншого народу.

Отже, у результаті іншомовної освіти формується вторинна мовна свідомість (вербально-семантичний рівень мовної особистості) і вторинна когнітивна свідомість (як результат приєднання до когнітивного тезаурусного рівня другої мови). Так формуються знання про світ іншого народу, його культурну систему цінностей у формі образів свідомості, що розуміються як сукупність концептуальних знань особистості про цілісну картину світу, насамперед світу культури і світу людини.

Звернення до когнітивних аспектів спрямовує освітній процес на оволодіння лінгвокультурологічними знаннями для виховання духовно-світоглядної складової полікультурної толерантності особистості і визначає

ного як безперервний процес пошуку та використання нової інформації з метою наповнення особистісних цінностей, з подальшим перетворенням її в систему особистісних смислів, що визначають життєву та професійну перспективи особистості перекладача-філолога.

Специфіка когнітивного компонента полікультурної толерантності спілкування перекладача виявляється у тому, що пізнання іншої культури і мови звернені, передусім до духовного світу людини і спрямовані на пошук особистісних цінностей і сенсу життя. Засобом реалізації себе як людини духовної, культурної, інтелігентної є шлях усвідомленого самовдосконалення перекладача, основою якого є розвинена самосвідомість, розвиток якої залежить від виховання значущого для людини внутрішнього світу, що підвищує надійність і стійкість особистості [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Отже, ми визначаємо когнітивний компонент як змістовну доміанту полікультурної толерантності особистості майбутнього перекладача, що містить систему соціокультурних та лінгвокультурологічних знань; способи пізнання навколишнього світу, зафіксовані у текстах культури; здатність до пошуку, інтерпретації, аналізу змістів текстів культури; здатність гнучко використовувати інформацію; вміння застосовувати раціональні прийоми оволодіння різними видами діяльності, що забезпечує пізнавальну, розумову активність філолога.

Головною умовою перетворення гносеологічного потенціалу на культурно-духовний є перетворення лінгвокультурологічних знань на власні цінності і набуття цих цінностей на особистісному рівні. Цю функцію виконує аксіологічний компонент як наступна змістова доміанта полікультурної толерантності. Саме він визначає систему цінностей та ціннісних орієнтацій особистості студентів, а також розкриває рівень їх емоційної спрямованості.

Аксіологічний компонент у структурі полікультурної толерантності майбутнього перекладача пов'язаний зі світоглядом, моральністю, етичними

стандартами поведінки людини в соціумі. Самовизначення людини в культурі можливе тільки на основі ціннісних орієнтацій, які розкриваються в гуманістичному змісті іншомовної освіти.

Сучасна аксіологія розглядає цінності як елемент структури особистості, чинник детермінації й регулювання мотивації до дії, пов'язуючи їх з можливістю реалізації сутнісних сил людини, і спрямованих на культурне і духовно-моральне її удосконалювання. Тож становлення особистості як суб'єкта культури, самовизначення людини в культурі можливе тільки на основі ціннісних відносин.

Цінності характеризуються такими ознаками: значущість, нормативність, корисність, необхідність, доцільність, вони детермінують і регулюють діяльність і поведінку Людини культурної, спонукаючи її до морального удосконалювання.

Поняття «цінність» широко використовується у філософії, соціології, психології в різних аспектах для характеристики об'єктів і явищ, їх властивостей, що виступають ідеальними орієнтирами для особистості й суспільства.

Поняття цінності є складовою поняття «ціннісна орієнтація». «Ціннісна орієнтація — система стійкого ставлення особистості до навколишнього світу й до себе у вигляді настанов на ті чи інші цінності матеріальної й духовної культури суспільства» [99, с. 128]. Тобто цінності, по-перше, пов'язані, зі структурою особистості, а по-друге, ціннісні орієнтації зумовлюють змістовний аспект спрямованості особистості і визначають характер її ставлення до дійсності.

Ціннісні орієнтації пов'язані, це ціннісне ставлення особистості до об'єктивних цінностей суспільства, що виражається в її свідомості й переживанні як потреби, які мотивують справжню поведінку й програмують майбутнє людини [132]. Тобто ціннісні орієнтації спрямовують особистість на певні норми і правила в діяльності й поведінці, забезпечуючи виховання ціннісної свідомості.

НУБІП УКРАЇНИ

Як було вже зазначено, необхідною для набуття особистістю ціннісних орієнтацій є наявність ціннісної свідомості як специфічної форми відображення об'єктивної дійсності, що дозволяє суб'єктові визначати простір своєї життєдіяльності як морально-духовний; як єдність психічних процесів, що активно діють в осмисленні людиною на основі пізнання об'єктивного світу і свого власного буття в ньому як світу духовних цінностей. Тобто, цінності стають орієнтирами діяльності й поведінки людини тільки за умови сформованості в неї ціннісної свідомості й ціннісного ставлення.

НУБІП УКРАЇНИ

Узагальнюючи дослідження, ми можемо зробити такі висновки:
– цінність отожднюється з позитивною значущістю, корисністю об'єктів, дій, явищ для людини; як мета або ідеал певного суспільства в історичному вимірі;

НУБІП УКРАЇНИ

– ціннісні орієнтації є невід'ємним компонентом структури особистості, вони узагальнюють життєвий досвід, накопичений людиною в її індивідуальному розвитку;

НУБІП УКРАЇНИ

– ціннісні орієнтації пов'язані, це здатність особистості обирати певну цінність орієнтиром у відповідній ситуації, усвідомлювати й сприймати спільні загальнолюдські цінності як особистісні соціально значущі цінності.

НУБІП УКРАЇНИ

Розглянемо проблему цінностей у контексті проблеми нашого дослідження, а саме виховання полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладача. Педагогічна аксіологія розглядає цінності як специфічні утворення в структурі індивідуальної або суспільної свідомості, що є ідеальними зразками й орієнтирами діяльності особистості й суспільства.

НУБІП УКРАЇНИ

Розглянувши основні змістовні характеристики цінностей, ми можемо сформулювати положення, важливі для нашого дослідження, а саме: особистість є суб'єктом пізнання, спілкування, творчості, а значить носієм і творцем відповідних цінностей; процес ціннісних орієнтацій повинен розглядатися в єдності і поетапно: від присвоєння цінностей до їхнього

перетворення і далі до прогнозування майбутньої поведінки, ефективність вирішення проблем освіти й розвитку особистості забезпечується оволодіння людиною операціональним аспектом орієнтації: пошуком, оцінкою,

вибором, проекцією; інтеріоризація загальнолюдських цінностей створює основу полікультурної толерантності особистості як підґрунтя її ціннісної свідомості, відносин і поведінки. У сучасному суспільстві проблема загальнолюдських цінностей набуває особливої актуальності у зв'язку з такою проблемою, як активізація міжнародної ксенофобії, тому особлива увага має приділятися вихованню у молодій людини толерантності.

Отже, толерантність є готовністю і здатність сприймати інших людей та їх культуру як унікальну, з повагою взаємодіяти та уникати конфліктних ситуацій через розуміння й сприйняття інших поглядів. А це можливо через виховання толерантної свідомості й умінь толерантної взаємодії з представниками іншої культури.

Толерантна свідомість припускає систему настанов на розуміння іншої людини, іншої культури, комунікацію, діалог, рефлексію, подолання стереотипів у сприйнятті інших людей та інших культур, ціннісне ставлення до іншої людини, іншої культури. Толерантна свідомість – це активна позиція/самообмеження, добровільної згоди на взаємну терпимість різних суб'єктів, різних поглядів, різних культур. Толерантність, як ключова якість особистості, на наш погляд, є необхідною і єдиною можливою умовою міжособистісної, міжкультурної взаємодії, ненасильницького розв'язання міжособистісних, міжнаціональних конфліктів і протиріч у сучасному полікультурному світі.

Отже, аксіологічний компонент полікультурної толерантності спілкування майбутнього перекладача, як ціннісно-нормативна основа особистості, зумовлює специфіку прояву інших компонентів. До аксіологічного компонента полікультурної толерантності ми включаємо загальнолюдські цінності: *духовні*, в основі яких лежать любов і повага до людини як вищої цінності буття (чесність, шляхетність, чуйність), *етичні*

НУВІП УКРАЇНИ
(добро, самовідданість, безкорисливість); *соціально-політичні* (патріотизм, національна гідність); *естетичні* (краса, гармонія, насолода творами мистецтва).

Аксіологічна домінанта полікультурної толерантності особистості визначає систему цінностей, толерантну свідомість та почуття емпатії на основі як показник духовності майбутніх перекладачів.

НУВІП УКРАЇНИ

Наступною важливою складовою полікультурної толерантності є комунікативна домінанта, адже культура має комунікаційну природу, є формою спілкування між людьми. Спілкування становить необхідну умову

НУВІП УКРАЇНИ

виховання особистості, її свідомості й самосвідомості. «Внутрішній світ особистості формується в процесі й завдяки різним видам спілкування», а «особистісне спілкування виступає як субстанціональна форма існування й

НУВІП УКРАЇНИ

прояву внутрішнього світу особистості, внутрішній світ – це і є інтеріоризована форма особистісного спілкування» [Ошибка! **Источник ссылки не найден.**, с. 132].

НУВІП УКРАЇНИ

Комунікація (communication – зв'язок, спілкування, передача) універсальне поняття, що використовуване в різних аспектах життєдіяльності. Аналіз літератури показує, що багато авторів ототожнюють

НУВІП УКРАЇНИ

поняття «спілкування» і «комунікація».

Спілкування розглядається як: складний багатоплановий процес установлення й розвитку контактів між людьми, зумовлений потребами в

НУВІП УКРАЇНИ

спільній діяльності з обміну інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття й розуміння іншої людини; взаємодія суб'єктів, що здійснюється знаковими засобами, викликана потребами спільної діяльності.

НУВІП УКРАЇНИ

У широкому соціальному змісті спілкування розглядає В. Галузяк як процес взаємодії суб'єктів, що характеризується обміном діяльністю, інформацією, досвідом, уміннями й навичками [59].

НУВІП УКРАЇНИ

Це визначення здається нам найбільш оптимальним, тому що воно відбиває основний зміст спілкування, а саме: передачу інформації, взаємодію, пізнання людьми один одного.

У той же час процеси навчання й виховання людини, як процеси вироблення навичок, умінь, і процеси виховання ціннісної свідомості, світогляду й взаємовідносини з іншими людьми (а саме в таких процесах здійснюється виховання полікультурної толерантності) відбуваються в спілкуванні.

Успішність комунікативної діяльності людини визначається здатністю й готовністю особистості до ефективного спілкування. Проблеми здатності й готовності особистості до спілкування розглядаються в контексті комунікативної культури особистості та її компетентності в спілкуванні.

Комунікативну культуру, як один із видів загальної культури особистості, визначають як сукупність комунікативних якостей особистості, нормативних вимог до рівня знань, умінь комунікантів.

Міжкультурна складова у змісті комунікативного компонента полікультурної толерантності особистості посідає чільне місце. Такі явища сучасного життя, як академічна мобільність студентської молоді, викликають потреби у взаємодії людей у глобальному просторі, що включає в себе різні культури. Розвиток полікультурної толерантності стає однією з умов соціалізації особистості, її інтеграції в сучасну систему соціокультурних відносин і набуття конкурентоспроможності на ринку праці. Тому метою іншомовної освіти і стає виховання такої білінгвальної особистості, для якої друга мова, як і рідна буде життєво необхідною для спілкування в реальних ситуаціях.

Отже, сформованість комунікативного компонента як змістової домінанти полікультурної толерантності, передбачає наявність умінь здійснювати мовну діяльність відповідно до культурних норм її носіїв, а також умінь розуміти відмінність інтересів, потреб і цінностей інших людей, умінь продуктивно вирішувати внутрішні й зовнішні конфлікти, готовність сприйняття «іншого» як рівного, послідовний розвиток толерантного ставлення, емпатії до носіїв іншої культури, що є показником комунікативної толерантності. Розглянуті нами знання, уміння і якості особистості

обумовлюють адекватну комунікативну взаємодію і забезпечують продуктивне спілкування особистості на міжособистієному й міжкультурному рівнях у ситуаціях моно- і крос-культурної взаємодії.

Наступною змістовою домінантою полікультурної толерантності

спілкування майбутнього перекладає саморегуляційна. Саморегуляція особистості знаходиться в центрі уваги психологічної науки, яка накопичила достатній обсяг знань у процесі вивчення цієї проблеми. «Саморегуляція» як міждисциплінарна дефініція (лат. *regulare* – упорядковувати, налагоджувати),

що визначається як доцільне функціонування живих систем різних рівнів

організації і складності, одержало розвиток у сучасній психології. Саморегуляція визначається як один з універсальних принципів існування організму, що здійснюється на різних рівнях його функціонування. Суть

психічної саморегуляції – здатність керувати власними діями і станами, яка

теж виявляється на різних рівнях прояву [147]. Правомірно, що особистісну саморегуляцію вивчають як специфічну активність суб'єкта, спрямовану на перетворення свого стану, орієнтовану на відновлення сил організму й активізацію працездатності.

Поняття саморегуляції увів у науковий обіг П. Жане, вважаючи його

найвищим критерієм розвитку особистості і визначаючи процесом опосередкування соціальних норм і цінностей, як системою внутрішніх вимог, що перетворюють людину на активний суб'єкт. У подальшому

А. Адлер пов'язував процеси саморегуляції з механізмами розвитку

комплексу неповноцінності, в основі якого лежить переживання людиною стану «бути краще за інших», «бути не такою як інші», що суперечить сформованим моральним нормам і цінностям [37].

Тож під саморегуляційним компонентом полікультурної толерантності

ми розуміємо здатність мислити, свідомо обмірковувати різні варіанти розвитку, аргументувати, усвідомлено ставитися до діяльності, інтерпретувати знання, а також бути готовим до визнання своєї помилки, уміти демонструвати логіку висновків та мати власну думку.

Саморегуляційний компонент у структурі полікультурної толерантності пов'язаний з професійним розвитком особистості, розкриває механізм становлення майбутнього перекладача як фахівця, як діяльнісний, рефлексивний, творчий процес.

Культура реалізує свою функцію розвитку особистості тоді, коли вона активізує особистість, спонукує її до діяльності. Діяльність особистості і є тим механізмом, який дозволяє перетворити сукупність зовнішніх впливів на власне розвивальні зміни, на новоутворення особистості як продукти розвитку. Якщо особистість, освоюючи культуру, відкриваючи її в собі, при цьому переживає пробудження нових розумових і духовних сил, то, відповідно культура стає її «світом», що дозволяє пізнавати себе в уже створеному й розвиватися як Людина Культури.

Підводячи підсумок, ми визначаємо саморегуляційний компонент полікультурної толерантності особистості із засвоєння, осмислення, інтерпретації й створенню соціокультурного досвіду. Саморегуляційний компонент у структурі полікультурної толерантності пов'язаний з процесами усвідомлення, а отже, виховання особистісного ціннісного ставлення до мовних знань і культури в цілому, а також до власної діяльності, тобто пов'язаний із процесами рефлексії та самооцінки.

Естетичний компонент, як змістова домінанта полікультурної толерантності спілкування її важливою складовою, адже в категорії «естетичне» виражається специфічна здатність людини до емоційно-чуттєвого відображення об'єктивної гармонії і краси навколишнього світу для задоволення духовної потреби в насолоді і досконалості, також і в процесі вивчення іноземної мови, ознайомлення з цінностями мистецтва своєї та іншої культур.

Естетична культура як показник культурно-духовного розвитку особистості перекладача виявляється у діяльності через свої функції. Зокрема вченими визначено наступні функції естетичної культури, такі як: інформаційно-пізнавальна функція, що пов'язана з реалізацією знань

особистості; ціннісно-орієнтаційна – з реалізацією естетичних переконань; діяльнісно-вольова – з реалізацією естетичних здібностей, які визначають соціально-творчу спрямованість естетичної культури; комунікативно-регулятивна функція виступає як модель емоційної і нормативної саморегуляції поведінки і діяльності особистості. Дані функції естетичної культури відображають собою поетапність цілісного процесу виховання особистості.

Естетична компонента в структурі полікультурної толерантності пов'язує мову з естетичною культурою суспільства і особистості: на логічному рівні досконалість і краса мови обумовлюються законами і вимогами формально-логічного мислення, правильним вживанням понять, точністю вираження думки, дотриманням порядку і правил умовиводів, обґрунтованістю й аргументацією висновків і положень, що висуваються.

Виразна, дзвінка мова, правильно вимовлене слово, правильно поставлений наголос, почуття темпу мови, її мелодійне звучання, уміння передавати найрізноманітніші почуття інтонацією свідчать про естетичне засвоєння мови. У живій мові, як у дзеркалі, відображається людина, її культура і ставлення до того, що вона говорить. За допомогою інтонації людина надає мові мелодійності та музикальності. Міміка і жести розширюють смислову ємність звучання слів і роблять мову більш виразною, емоційною і зрозумілою.

Отже, мова є потужним і різноманітним естетичним потенціалом, що зумовлює естетичну цінність людського спілкування, саме естетично приваблива форма живого мовлення та письмового тексту одухотворює спілкування людей, формує в них почуття гармонії спілкування. Упроваджуючи елементи прекрасного в процес мовної комунікації (епітети, порівняння, фразеологізми), люди по-іншому сприймають красу мови, що залежить від рівня їх культури, освіти, виховання, ціннісних орієнтацій, належності до певної соціальної групи.

Білінгвальну культуру спілкування майбутнього перекладача ми визначаємо як інтеграційне особистісне утворення, що є компонентом загальної та професійно-педагогічної культури особистості студента і характеризується:

– гармонійним поєднанням білінгвізму і полікультурної толерантності як самооцінкою суб'єкта двох культур (когнітивна домінанта);

– поєднанням соціокультурної толерантності та емпатії по відношенню до носіїв мови і їх культури (аксіологічна домінанта);

– сформованою міжкультурною комунікативною компетенцією;

– сформованістю комунікативних умінь, що реалізуються в професійно орієнтованих ситуаціях спілкування;

– здатністю до художньо-естетичної оцінки творів мистецтв як національної, так і зарубіжної культури.

Ці характеристики є її змістовими домінантами (компонентами), які визначаємо як: когнітивну, аксіологічну, комунікативну, саморегуляційну та естетичну.

Висновки до першого розділу

Визначена концептуально-правова основа виховання майбутнього перекладача-філолога, зокрема в Законі України «Про вищу освіту»;

Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Стратегії реформування освіти в Україні: Рекомендації до освітньо-виховної політики

(2013); Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»),

Рекомендацій Ради Європи з мовної освіти, принципів Болонської декларації,

у цих документах зазначається, що професійна освіта та виховання

перекладача-філолога іноземної мови відбувається у нових умовах розвитку сучасного суспільства, а для чого необхідна підготовка фахівців з високим

рівнем лінгвокультурологічних знань, за якими визначається рівень

полікультурної толерантності філолога. Визначено провідні ідеї концепції

виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутніх

перекладачів, які зумовлюють її основні положення:

новий підхід у галузі професійного виховання полягає в тому, щоб організувати процес виховання спеціаліста з вищою педагогічною освітою на основі взаємозв'язку, взаємопроникнення всіх видів виховання, що сприяють формуванню як загальної так і професійної культури особистості, у структурі якої цінності міжкультурної взаємодії посідають чільне місце;

введення діалогу культур як дієвого засобу професійного виховання майбутнього перекладача-філолога іноземної мови, виховання в нього міжкультурної комунікативно-нормативної компетенції на основі гуманітарної, мовної підготовки з урахуванням суспільних потреб та

особистісних запитів, процес виховання полікультурної толерантності базуватиметься на значущій навчально-пізнавальній, соціокультурній діяльності з оволодіння іноземною мовою, заснованої на засадах гуманності, співпраці, партнерства;

усебічне врахування культурно-духовного компонента й підпорядкованості всіх елементів системи освіти й виховання процесу білінгвального розвитку особистості на основі інтерактивних, культуруотворювальних, духовно розвивальних педагогічних технологій.

Визначено змістові доміанти полікультурної толерантності перекладачів: когнітивна (лінгвокультурологічні знання, білінгвальна свідомість), аксіологічна (загальнолюдські цінності, соціокультурна толерантність), комунікативна (професійно-комунікативні вміння виховання білінгвізму учнів, міжкультурна комунікативна компетентність), саморегуляційна (саморефлексія, налаштованість на культурний та професійний саморозвиток) та естетична (естетичний смак та спроможність художньо-естетично оцінювати літературні іноземні текстів, художньо-естетична толерантність), що взаємозумовляють та взаємодоповнюють когнітивну, афективну, аксіологічну, саморегуляційну та поведінкову сфери, чим визначається здатність особистості до взаємодії з представниками інших культур на всіх рівнях міжкультурної комунікації.

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

2.1. Обґрунтування теоретичної моделі організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів

На сьогодні існує потреба у створенні організаційно-методичної системи для розв'язання проблеми виховання полікультурної толерантності спілкування, методологічною основою розробки якої є системний підхід, суть якого полягає в комплексному, взаємопов'язаному, цілісному розгляді та вирішенні різних аспектів функціонування явища, що досліджується. Адже завдяки таким принципам системного підходу, як цілісність, структуризація, множинність стає можливо розглядати одночасно систему, як єдине ціле і разом з тим як підсистему для вищих рівнів і на цій основі будувати теоретичну модель для описання окремих елементів і системи в цілому.

Тож організаційно-методична система виховання полікультурної толерантності спілкування у магістрантів філологічних спеціальностей – майбутніх перекладачів – у цілісному освітньо-виховному та полікультурному розвивальному середовищі ЗВО, може бути представлена у вигляді теоретичної моделі.

Виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутніх перекладачів здійснюється в межах теоретичної моделі, розробленої на основі методологічних положень, ідей, закономірностей і принципів, сутнісних характеристик предмета дослідження і представленої як цілісна організаційно-методична система, спрямована на досягнення високого рівня сформованості кожного з компонентів полікультурної толерантності особистості.

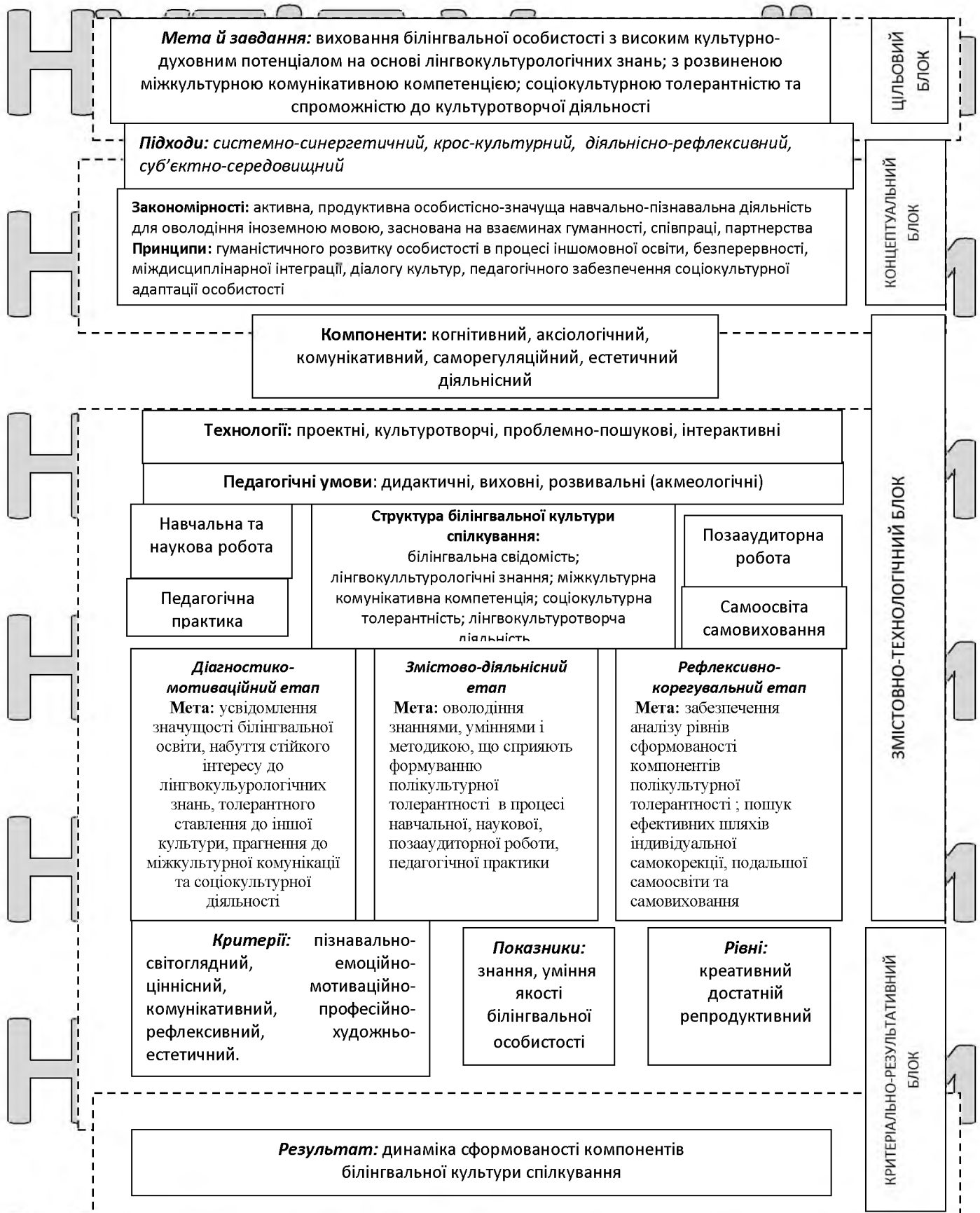
Відмінною ознакою цієї моделі є її лінгвокультурологічна домінанта, виражена на змістовному, операціональному і функціональному рівнях в кожному компоненті.

Ми вважаємо, що цілісність, як одна з найважливіших характеристик розробленої нами організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутніх перекладачів, визначається комплексом педагогічних умов, що забезпечують загальну методологічну ознаку, а саме: соціокультурну, міжкультурну, соціально-інтегруючу обумовленість розвитку феномена, що досліджується.

Крім того, визначені нами педагогічні умови не тільки сприяють вихованню полікультурної толерантності спілкування в цілісному освітньо-виховному процесі закладу вищої освіти, а й забезпечують досягнення заданого результату функціонування системи, яка не може бути створена й існувати, по за комплексом із зазначеними педагогічними умовами.

Модель організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутніх перекладачів у цілісному освітньо-виховному процесі ЗВО представлена як мультикультурна система, складовими якої є функціонально пов'язані між собою етапи комплексного процесу становлення білінгвальної особистості, що охоплює всі структурні компоненти полікультурної толерантності (когнітивний, аксіологічний, комунікативний, саморегуляційний, естетичний), які разом характеризують білінгвальну особистість учителя іноземної мови і виявляються у наступних таких, як: усвідомлення себе як суб'єкта двох культур на основі лінгвокультурологічних знань; наявність соціокультурної толерантності, міжкультурної комунікативної компетенції; комунікативних умінь, що реалізуються в професійно орієнтованих ситуаціях спілкування та культуротворчої діяльності.

Теоретична модель містить чотири функціональні блоки: *цільовий*; *концептуальний*; *змістово-технологічний*; *критеріально-результативний*, змістовне наповнення яких показано на рисунку 2.1.

НУВІ І УКРАЇНИ

Рис. 2/1/ Теоретична модель організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності у процесі спілкування у майбутніх перекладачів

Цільовий блок, представлений метою та завданнями, тісно пов'язаний з концептуальним, що визначає методологічні підходи, закономірності та принципи виховання полікультурної толерантності у процесі спілкування у майбутнього перекладача.

Концептуально-правова основа регламентує соціальне замовлення та визначає вимоги на підготовку фахівців, які є конкурентоспроможними на загальноєвропейському і світовому ринках фахівців. Соціальне замовлення, зі свого боку, визначає мету, принципи, зміст і способи його реалізації в методах, засобах і формах.

Мета виступає як ідеальний результат і рівень досягнення окреслених завдань: удосконалення процесу освіти філолога та полікультурного виховання в умовах сучасного педагогічного закладу вищої освіти згідно з вимогами інтеграції в європейський освітній простір.

У контексті нашого дослідження *метою* визначаємо виховання полікультурної особистості майбутнього перекладача з високим культурно-духовним потенціалом і професійними якостями на основі лінгвокультурологічних знань, з розвиненою міжкультурною комунікативною компетенцією, соціокультурною толерантністю і здатністю до культурно-виховної та професійно-педагогічної діяльності.

Методологічним підґрунтям для побудови теоретичної моделі організаційно-методичної системи виховання полікультурної особистості майбутнього перекладача стали визначені *наукові підходи: системно-синергетичний, крос-культурний, діяльно-рефлексивний, середовищний.*

Вибір цих наукових підходів був обумовлений тим, що вони дозволяють виявити сутнісні характеристики, закономірності і принципи процесу виховання полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів; окреслити етапи її функціонування; побудувати й обґрунтувати теоретичну модель;

розробили оцінно-критеріальний інструментарій педагогічного моніторингу; визначили методичні основи виховання полікультурної толерантності магістрантів у процесі іноземної освіти у цілісному освітньо-виховному процесі закладу вищої освіти [69].

Системно-синергетичний підхід у контексті «синергетики освіти» упроваджує у педагогічну діяльність гуманістичні ідеї розвитку, навчання і виховання особистості у новому полікультурному середовищі, в якому професійне виховання розглядається як відкрита, нелінійна система, що самоорганізується, обумовлена безліччю закономірних і випадкових впливів, що дозволяє здійснювати процес виховання майбутнього перекладача у його лінгвокультурологічній значущості і налаштовувати майбутніх перекладачів-філологів на саморозвиток, самовиховання, самореалізацію, необхідних для становлення білінгвальної особистості.

Крос-культурний підхід орієнтує на навчання і виховання майбутніх філологів у контексті діалогу культур, що передбачає розробку дидактико-методичних та організаційно-виховних умов для порівняльного гуманістично орієнтованого вивчення рідної та іншої культур на основі спільних цінностей із подальшим вихованням комунікативних умінь міжкультурного спілкування, толерантного ставлення до представників іншої культури з орієнтацією на виховання у полілозі культур.

Діяльнісно-рефлексивний підхід спрямовує оволодіння полікультурною толерантністю на основі осмислення, усвідомлення і виховання власного особистісного ціннісного ставлення до мовних і культурологічних знань, рефлексії професійно-педагогічної діяльності перекладача, що розвиває соціально-значущі якості шляхом безпосереднього залучення магістрантів до активної пізнавально-рефлексивної діяльності з оволодіння мовою й культурою.

Середовищний підхід визначає ЗВО як культурно-виховний простір, моворозвивальне, рефлексивно-інноваційне середовище з діалогічною й полілогічною взаємодією, як соціокультурний феномен, у якому

конструюється ідеал майбутнього перекладача як моделі білінгвальної та бікультурної особистості.

Наступними компонентами, що входять до концептуального блоку цієї моделі, є закономірності, як об'єктивно існуючі, сталі й суттєві зв'язки між явищами, окремими аспектами педагогічного процесу та відповідні цим закономірностям *принципи*.

Під загальними закономірностями освітньо-виховного процесу ми розуміємо ті істотні зовнішні і внутрішні зв'язки, від яких залежить: спрямованість процесу й успішність досягнення педагогічних цілей, що полягає в орієнтації педагогічного процесу на розвиток особистості, її сутнісний початок і культурне призначення; активність особистості у взаємодії з навколишнім соціокультурним середовищем у процесі її залучення до різноманітної діяльності; цілісність педагогічного процесу.

Проте, враховуючи специфіку нашого дослідження, а саме виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутніх перекладачів, ми визначаємо закономірності освіти і професійного виховання майбутніх перекладачів-філологів із позиції діалогу культур:

– виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутнього перекладача представлено як активну, продуктивну особистісно значущу навчально-пізнавальну діяльність з оволодіння іноземною мовою, що будується на принципах гуманності, співпраці;

– виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутнього перекладача є процесом, при якому відбувається всебічне урахування особистісного компонента і підпорядкованість усіх елементів системи освіти і виховання майбутнього перекладача-філолога процесу як людинотворчому та культуротворчому;

– виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутнього перекладача є процесом послідовного безперервного оволодіння лінгвокультурологічними знаннями та професійно-комунікативними технологіями, в основі яких лежить як організаційно-методична система

неперервної іноземної освіти, так і самостійна активна діяльність студента із самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення.

– виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутнього перекладача забезпечує успішну академічну мобільність, соціальну і культурну інтеграцію особистості в сучасному мультикультурному суспільстві.

Наукові підходи та закономірності зумовлюють *принципи*, покладені в організаційно-методичну систему виховання майбутнього філолога: принцип гуманістичного розвитку особистості в процесі оволодіння професією перекладача; принцип безперервності у саморозвитку, самоосвіті та самореалізації; принцип міждисциплінарної інтеграції, принцип діалогу культур, принцип педагогічного забезпечення соціокультурної адаптації особистості у полікультурному світі, що постійно змінюється.

Принцип гуманістичного розвитку особистості в процесі оволодіння професією перекладача пов'язаний із новою філософією та ідеологією освіти, орієнтованою на людський фактор, на проблему розвитку людини. В умовах переходу освіти в якісно новий стан на основі гуманізації і демократизації ключовим поняттям стає розвиток особистості, вивчення її потенціалу.

Принцип безперервності у саморозвитку, самоосвіті та самореалізації визначає процес виховання полікультурної толерантності як «процес, який охоплює все життя людини, що забезпечує поступовий розвиток духовного, інтелектуального, культурного потенціалу особистості, всебічне збагачення її духовного світу, цілеспрямовану систематичну пізнавальну діяльність щодо освоєння й удосконалення знань, умінь і навичок, одержаних у загальних і спеціальних закладах, а також шляхом самоосвіти.

Принцип міждисциплінарної інтеграції, який за вимогами до педагогічної освіти, зокрема філологічної, що синтезує предмети лінгвокультурології, соціально-психологічного, суспільствознавчого та художньо-естетичного циклів, передбачає узгодження тем різних дисциплін із метою виключення їх дублювання і виховання у свідомості студента

мілісного сприйняття предметів і явищ рідної та іншої культур, виконуючи ціннісно-творчу та особистісно-формувальну функції.

Принцип діалогу культур у вихованні полікультурної

толерантності спрямовує на навчання майбутніх перекладачів-філологів до діалогу як засобу здобуття істини, пізнання світу і себе в ньому, як складової

частини розвитку білінгвальної культури, в якій діалог є формою спілкування із собою, а також з Іншим, зустріч двох суб'єктів (двох культур), вимагає

визнання не тільки особистісної рівності учасників, взаємоповаги, толерантності, а й свободи мислення, передачі знання на рівні індивідуально

осмисленого досвіду.

Принцип педагогічного забезпечення академічної мобільності соціокультурної адаптації особистості у полікультурному світі, що

постійно змінюється, сприяє засвоєнню особистістю соціокультурного досвіду свого соціуму і культури в ньому та інших соціумів і знаходження

спільних цінностей, які об'єднують людину, мову і культуру, що дозволяють особистості успішно адаптуватися і функціонувати на міжкультурному рівні

у сучасному полікультурному світовому співтоваристві.

Змістовно-технологічний блок організаційно-методичної системи містить такі складові: змістові доміанти та структурні компоненти білінгвальної культури, напрями роботи, форми, методи, засоби, технології та її етапи, а також педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу.

Поняття полікультурної толерантності спілкування визначено як інтеграційне особистісне утворення, що є компонентом загальної культури

особистості студента і характеризується гармонійним сполученням таких складових, як: системи лінгвокультурологічних знань, білінгвальної

свідомості; соціокультурної толерантності та емпатії; міжкультурної комунікативної компетенції; професійно-комунікативних умінь виховання

білінгвізму, що реалізуються в педагогічній та культуротворчій діяльності.

Компонентами полікультурної толерантності спілкування майбутнього перекладача визначаємо такі: когнітивний, аксіологічний, комунікативний, саморегуляційний, естетичний, і, відповідно, критеріями: пізнавально-світоглядним, емоційно-ціннісним, комунікативно-професійним, діяльнісно-рефлексивним та художньо-естетичним.

Когнітивний компонент означає оволодіння й передачу накопичених систематизованих (лінгвокультурологічних) мовних та соціокультурних знань, які є основою білінгвальної свідомості, цілісного світогляду, що формується, смислотвірним чинником, який визначає дії сучасної людини, а також координує її систему цінностей. Ця сукупність засвоєних соціолінгвістичних та соціокультурних знань, загальнолюдських цінностей, норм, ідеалів, традицій є освітнім результатом пізнавального процесу, відбитим у білінгвальній культурі особистості.

Аксіологічний компонент полікультурної толерантності пов'язаний із чуттєвими характеристиками, цінностями, світоглядом, моральністю, соціальними стандартами поведінки людини в соціумі. Самовизначення людини в культурі можливе лише на основі ціннісних відносин. Сучасна аксіологія розглядає цінності як елемент структури особистості, чинник детермінації й регулювання мотивації до дії, зв'язує їх з можливістю реалізації сутнісних сил людини, спрямованих на моральне удосконалення.

Комунікативний компонент репрезентує сукупність комунікативних якостей особистості, нормативних вимог до рівня знань, умінь тих, хто вступає у діалог, їх емоційний стан, що забезпечує успішність комунікації, а також визначає міжкультурну комунікативну компетенцію, що характеризується здатністю особистості користуватися іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування як у повсякденному житті, так і під час ділових стосунків, вона є засобом пізнання світу і популяризації своєї культури.

Саморегуляційний компонент у структурі полікультурної толерантності пов'язаний із процесами осмислення, усвідомлення, а отже, із

вихованням власного особистісного ціннісного ставлення до мовних знань і культури, власної діяльності, тобто із процесами рефлексії та самооцінки. А вже засвоєння і розвиток полікультурної толерантності особистості відбувається в процесі активної діяльності людини.

Естетичний компонент полікультурної толерантності розуміється як індивідуальний художньо-естетичний досвід, зумовлений естетичним ставленням особистості до навколишнього середовища, людей, мови, виникненням високих художніх потреб у мистецтві і сформований переважно під його безпосереднім впливом, правомірно вважається одним із провідних засобів розвитку «людського в людині».

Як показав аналіз наукової літератури, вивчення стану освітньо-виховної діяльності педагогічних закладів вищої освіти, а також особистий досвід роботи викладачем вищої школи, основними чинниками, що зумовлюють роботу з виховання полікультурної толерантності спілкування у майбутніх перекладачів ми виділяємо теоретичну, практичну та особистісну підготовку.

Теоретична підготовка пов'язана з вирішенням завдань з озброєння майбутніх філологів знаннями про сутність білінгвізму, полікультурної толерантності та їх ролі в системі сучасної освіти, а також опанування магістрантами професійно-педагогічних технологій навчання. Основними засобами теоретичної підготовки є навчальний процес і науково-дослідницька діяльність.

Практична підготовка спрямована на виховання у магістрантів відповідних практичних умінь і навичок у процесі білінгвального спілкування і закріплення набутих знань у позааудиторній роботі під час участі в соціально значущих проектах, при соціокультурній діяльності і на педагогічній практиці;

Особистісна підготовка до активного і свідомого самонавчання та самовиховання з метою підвищення рівня лінгвікультурних знань, комунікативних умінь та якостей білінгвальної мовної особистості.

Усі три складові білінгвальної освіти передбачають організацію цього процесу на основі суб'єктно-суб'єктних відносин, діалогу культур, поваги до студента як до особистості.

Напрямами роботи з виховання полікультурної

толерантності визначаємо *навчальну і науково-дослідну роботу, педагогічну практику, позааудиторну виховну роботу, самоосвіту і самовиховання майбутніх перекладачів-філологів.*

У структурі змістовно-технологічного блоку теоретичної моделі організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності

спілкування у майбутніх перекладачів виділяємо напрями, форми і методи навчання і виховання, які повинні бути адекватними формами професійної діяльності майбутнього фахівця педагогічної сфери.

Напрями виховання полікультурної толерантності цілісному освітньо-виховному процесі педагогічного закладу освіти забезпечують виховання полікультурної особистості перекладача, враховуючи всі компоненти білінгвальної культури:

– у процесі професійної підготовки науково-дослідна робота, самостійна робота, проектна діяльність, проходження педагогічної практики за рахунок використання їх виховного потенціалу у формуванні білінгвальної особистості,

– виховання в позааудиторний час;

– самовиховання та самоосвіта майбутніх перекладачів-філологів.

Науково-дослідна робота перекладача є потужним засобом у формуванні полікультурної толерантності спілкування майбутнього перекладача, забезпечує виховання у нього дослідницьких умінь, навичок здійснювати наукову роботу двома мовами.

Науково-дослідна діяльність передбачає наявність основних етапів, характерних для будь-якого дослідження: визначення проблеми; вивчення теорії за певною проблематикою; обґрунтування методик дослідження та їх практичне використання; напрацювання власного матеріалу, його аналіз і

узагальнення, висновки, оформлення результатів дослідження у письмовому вигляді; підготовка до обговорення та захист результатів дослідження, що є вимогою будь-якої науково-дослідної діяльності.

Науково-дослідна робота майбутнього перекладача має свою специфіку, адже дослідницький пошук наукової інформації проводиться іноземною мовою і передбачає виховання у магістрантів таких умінь, як планування програми дослідження; застосування теоретичних та емпіричних методів дослідження з метою знаходити й аналізувати необхідну інформацію, експериментувати, представляти результати дослідження, використовуючи дві мови, що, безумовно, сприяє розвитку полікультурної толерантності і набуттю знань, здібностей і якостей білінгвальної особистості.

Наукові дослідження іноземною мовою відрізняються від досліджень рідною мовою, оскільки для здійснення цієї роботи студентам необхідно володіти належним рівнем іношомовної компетенції, що ґрунтується на знаннях із граматики, фонетики, лексики мови, якою проводиться дослідження.

Отже, науково-дослідна робота іноземною мовою є комплексною, має ознаки білінгвізму, оскільки необхідно: визначити ключові слова двома мовами; активізувати вже знайому лексику і граматику; увести нові лексико-граматичні одиниці; відпрацювати і засвоїти нові лексико-граматичні одиниці в процесі роботи з відповідним понятійним апаратом.

Виконання завдань експерименту, представлення результатів дослідження, написання тез та наукових статей із проблем міжкультурної комунікації та іншої лінгвокультурологічної тематики наукових робіт дозволяють студентам продемонструвати рівень іношомовної компетенції та професійно-педагогічні знання, узагальнити набутий практичний досвід, навички організації науково-дослідної діяльності молодого науковця.

Наступним ефективним і дієвим засобом виховання полікультурної толерантності майбутніх перекладач є педагогічна практика. Вона дає можливість перевірити студентам свою професійну компетентність, виявити

НУВБІП УКРАЇНИ

протиріччя між досягнутим і необхідним професійним рівнями розвитку, визначити власні професійні потреби, можливості й окреслити подальші орієнтири свого особистісно-професійного зростання.

У період педагогічної практики магістранти реалізують у педагогічній діяльності знання, одержані під час теоретичної підготовки, отриманої за роки навчання в освітньому закладі. Крім того, в процесі педагогічної практики майбутні викладачі польської мови мають можливість провести педагогічний експеримент для написання дипломної роботи і забезпечити упровадження власної методики навчання і виховання. Після завершення практики майбутні викладачі також виконують певний обсяг науково-дослідної та звітної роботи.

НУВБІП УКРАЇНИ

Отже, науково-дослідна самостійна робота магістрантів та педагогічна практика дозволяють проводити власні наукові дослідження за темами, які є цікавими для магістрантів, зокрема й іноземною мовою, стимулюють інтерес до іноземних наукових джерел за професією, готують до участі в міжнародних конференціях, стажуванні за кордоном, що є важливим чинником у формуванні висококваліфікованих, активних, фахівців.

НУВБІП УКРАЇНИ

Полікультурний саморозвиток магістрантів – майбутніх перекладачів перекладачів – спрямований і на самостійне становлення активної творчої індивідуальності майбутнього фахівця в процесі постійної роботи над самовдосконаленням. Тому наступним важливим напрямом роботи є самовиховання майбутнього перекладача, настанова на постійний полікультурний саморозвиток, готовність до самопізнання іншої мови, культури, усвідомлення необхідності її постійного вивчення з метою власного культурного удосконалення.

НУВБІП УКРАЇНИ

Самостійне вивчення іноземної мови, делучення до культури країни мови, що вивчається, в процесі самовиховання сприяють розвитку білінгвізму особистості майбутнього перекладача, формують його самосвідомість на основі аналізу і самоаналізу, через набуття нового мовного та культурного досвіду.

При виборі форм, методів і засобів виховання полікультурної толерантності спілкування нами враховувалися загальноприйняті критерії їх відбору, як:

– соціальне замовлення, мета і завдання, закономірності, рівень сформованості, який необхідно досягти;

- навчально-пізнавальні можливості магістрантів й особистісні якості;
- зовнішні умови, можливості.

Розроблені методи органічно доповнені такими *прийомами*: створення сприятливої атмосфери, організація комунікації, організація обміну діяльностями, організація мисленнєвої діяльності, організація рефлексивної діяльності.

Процес виховання полікультурної толерантності спілкування представлено як поетапну реалізацію технології, а саме:

– на *діагностико-мотиваційному етапі відбувається* усвідомлення магістрантами значущості білінгвальної освіти, набуття стійкого інтересу до лінгвокультурологічних знань, толерантного ставлення до іншої культури, прагнення до міжкультурної комунікації та соціокультурної діяльності;

– на *змістовно-діяльнісному етапі відбувається* оволодіння знаннями, уміннями і методикою, що сприяють вихованню полікультурної толерантності в процесі навчальної, наукової, педагогічної практики;

– на *рефлексивно-коригувальному етапі відбувається* забезпечення аналізу рівнів сформованості кожного з компонентів білінгвальної культури; ведеться пошук ефективних шляхів індивідуальної самокорекції для подальшої самоосвіти та самовиховання.

Критеріально-результативний блок логічно завершує змістовне наповнення теоретичної моделі виховання полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів і містить такі складові: *критерії, показники* за кожним із критеріїв, що відтворюють *знання, уміння і якості* білінгвальної особистості, відповідні *рівні сформованості* та *результат* експериментальної роботи.

Як основні критерії полікультурної толерантності спілкування виділяємо пізнавально-світоглядний, емоційно-ціннісний, професійно-комунікативний, рефлексивно-діяльнісний, художньо-естетичний,

сформованість яких, на наш погляд, може сприяти більш ефективному виконанню майбутніми викладами іноземної мови своїх лінгвопрофесійних функцій. Показники за кожним із критеріїв відтворюють *знання, уміння та якості* розвинутої полікультурної особистості майбутнього виклада.

Показниками за відповідними критеріями визначено: *пізнавально-світоглядний* (сформованість лінгвокультурологічних знань; обізнаність у сфері мови і культури, історії мовознавства; усвідомлення оригінальності іншомовної культури, готовність до міжкультурної взаємодії, рівень володіння іноземною мовою та лінгвістичні здібності магістрантів);

емоційно-ціннісний (система загальнолюдських цінностей; толерантність як прийняття цінностей іншої людини, іншої культури; емпатія як готовність сприйняття іншого як рівноправного, налаштованість на діалог і співпрацю; установлення і підтримка емоційного контакту зі співрозмовником;

мотиваційно-комунікативний (пізнавальна мотивація, прагнення до постійного удосконалення рівня володіння рідною та іноземною мовами; ступінь потреб у професійному мовленнєвому та культурному розвитку, прагнення користуватися іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування, уміння обрати адекватний стиль мовної поведінки в умовах міжособистісного і міжкультурного спілкування); *професійно-рефлексивний*

(сформованість знань про способи діагностики особистісного розвитку; здатність до професійно-педагогічної рефлексії, умотивованість на постійну самоосвіту, культурний, професійний та особистий розвиток перекладача); *художньо-естетичний* (сформованість естетичних почуттів, художньо-естетичного смаку; художніх традицій свого народу та досягнень світової культури; уміння аналізувати художньо-естетичні цінності).

На основі розроблених діагностичних методик визначено *рівні* сформованості білінгвальної культури у майбутніх перекладачів: високий,

НУБІП УКРАЇНИ достатній та низький. Їх змістовну характеристику розробляємо на основі таких положень: рівень відображає діалектичний характер розвитку будь-якого елемента і дозволяє зрозуміти предмет у різноманітності його

властивостей, зв'язків і відносин; процес становлення полікультурної толерантності спілкування являє собою субординацію її рівнів, перехід від рівня до рівня; кожна попередня стадія є сходинкою.

НУБІП УКРАЇНИ Рівні сформованості полікультурної толерантності спілкування

майбутнього перекладача були виокремлені відповідно до визначених її компонентів, критеріїв та показників.

НУБІП УКРАЇНИ *Репродуктивний* рівень вихованості полікультурної особистості характеризується: рецептивно-репродуктивним характером дій, здатністю білінгва відтворювати прочитане і почуте, використовуючи досвід

і знайомі шляхи вирішення завдань; практично повною відсутністю мотивів і потреб у здійсненні білінгвального навчання, професійних і пізнавальних

НУБІП УКРАЇНИ мотивів, мотивів самоствердження і досягнення, прагнення до співпраці і спілкування, мотивації успіху; невмінням застосовувати білінгвальні знання при виконанні професійних дій на практиці; відсутністю самостійності й

активності у виконанні професійних обов'язків, пізнавальної і творчої діяльності із застосуванням білінгвальних знань, умінь і навичок.

НУБІП УКРАЇНИ *Достатній* рівень сформованості полікультурної особистості характеризується: неповною сформованістю цілісної структури білінгвальної підготовки, нерівномірним розвитком деяких її компонентів,

але при цьому наявністю тенденції до їх стійкості, міцності, закономірності та взаємозв'язку; розвитком білінгвальної компетентії, що виявляється в

НУБІП УКРАЇНИ умінні особистості досить швидко реагувати й адаптуватися до мовної ситуації, аналізувати її й обирати найбільш ефективні способи вирішення.

Креативний рівень сформованості полікультурної особистості передбачає: сформованість усіх п'яти компонентів у їх

НУБІП УКРАЇНИ взаємозв'язку, цілісність білінгвальної підготовки як особистісно-професійної характеристики майбутнього фахівця, наявність у студента

здатності до варіативного мислення; уміння магістрантів легко й успішно інтегруватися в нове соціальне та професійне мовне середовище.

Усі структурні блоки спроектованої моделі організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності спілкування знаходяться в тісному взаємозв'язку, а їх реалізація у процесі професійної освіти та полікультурного виховання майбутніх фахівців дозволяє підвищити ефективність виховання полікультурної толерантності магістрантів та забезпечити їх конкурентною перевагою в майбутній професійній діяльності.

Отже, процес виховання полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів представлено як цілісну педагогічну систему, яка на основі комплексного підходу, що інтегрує системно-синергетичний, крос-культурний, діяльнісно-рефлексивний та середовищний наукові підходи, забезпечує становлення полікультурної особистості майбутнього виклада, виховання у нього толерантної свідомості на основі гуманістичних ціннісних орієнтацій, здатності до продуктивного спілкування на міжособистісному й міжкультурному рівнях, готовності до активної творчої діяльності із засвоєння і створення соціокультурного досвіду у магістрантів як умови їх успішної соціальної адаптації й культурної інтеграції в сучасному полікультурному суспільстві.

Вирішуючи питання виховання полікультурної толерантності у майбутніх перекладачів – слід насамперед виховувати у магістрантів повагу та інтерес до культури іншого народу, уміння давати об'єктивну оцінку явищам культури іншого народу, заохочувати їх дізнатися якомога більше про країну мови, що вивчається.

2.2. Експериментальне впровадження моделі організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності спілкування у процесі професійної підготовки майбутніх перекладачів

Проведений у дослідженні теоретичний аналіз стану сформованості полікультурної толерантності спілкування у майбутніх перекладачів,

визначений комплекс педагогічних умов, за яких забезпечується ефективність цього процесу, став основою проектування відповідної структурно-функціональної системи цього процесу в ЗВО, в основу якої покладено ідею цілісного розвитку культурно-духовних і професійних якостей майбутніх перекладачів-філологів як білінгвальних особистостей.

Формувальний етап експериментально-дослідної роботи тривав упродовж 2019 – 2020 років і був спрямований на впровадження моделі організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності майбутніх перекладачів в освітній процес ЗВО.

Основні завдання формувального етапу експериментального дослідження спрямовані на те, щоб допомогти магістрантам:

- усвідомити цінність полікультурної толерантності виклада як світоглядного, культурологічного, мовного феномена людського буття;

- виробити уміння міжкультурної взаємодії;

- виховати в себе повагу до унікальності іншої культури й мови, а також ціннісних орієнтацій іншомовного соціуму;

- сформувати почуття духовної єдності поколінь, культури та історії рідного народу;

- культивуючи кращі риси української ментальності, розширювати кругозір і підвищувати загальний культурний рівень;

- виховати в собі риси висококультурної людини, яка володіє знаннями про рушійні сили людської діяльності, у якої є досвід міжкультурних відносин, позитивний духовно-моральний потенціал, сформована життєтворча компетенція;

- на основі здобутих лінгвокультурологічних і професійно-педагогічних знань, комунікативної техніки, вибудовувати в собі морально-естетичні й духовні ідеали.

При цьому були враховані вимоги соціокультурного, професійного оточення магістрантів, що дало можливість оптимально організувати освітній процес із метою вдосконалення в майбутніх перекладачів

відповідних якостей та здійснювати його з дотриманням вимог, що висуваються до процесу проектування та його результатів.

Авторський проект виховання полікультурної толерантності спілкування в майбутніх перекладачів представлено:

– програмою виховання майбутніх перекладачів в контексті діалогу культур [87];

– діяльністю педагогічної студії «Полікультурне виховання майбутнього педагога» з постійним семінаром-практикумом для перекладачів-філологів і кураторів академічних груп «Виховання майбутніх перекладачів-філологів у контексті діалогу культур» [66];

– діяльністю лінгвістичного центру «Центр вивчення іноземних мов»;

– сценаріями виховних заходів полікультурного виховання в позааудиторній роботі із магістрантами;

– методиками психолого-педагогічної діагностики кожного компонента полікультурної толерантності особистості.

У програмі виховання майбутніх перекладачів-філологів у контексті діалогу культур представлено: характеристику змін у суспільстві, якими визначили актуальну значимість полікультурного виховання майбутніх перекладачів-філологів; мету й завдання виховання перекладачів в контексті діалогу культур, аналіз сучасного стану системи полікультурного виховання на основі спільних цінностей в педагогічних ЗВО, чим зумовлено проектування організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності магістрантів – майбутніх перекладачів – та способи забезпечення механізмів її реалізації на основі визначених педагогічних умов.

Робота з упровадженням авторської програми виховання полікультурної толерантності спілкування проводиться в таких напрямках:

– покращення методичної компетентності перекладачів-філологів ЗВО при вихованні у магістрантів рис полікультурної особистості та культурно-духовних, професійних цінностей;

– реалізація виховного потенціалу навчальних дисциплін

лінгвістичного, лінгвокультурологічного та професійного спрямування;

– науково-дослідницька та проєктна діяльність магістрантів;

– організація позааудиторної виховної роботи;

– освітньо-виховний потенціал педагогічної практики;

– самовиховання полікультурної особистості майбутнього

перекладача.

Поступне впровадження цих напрямів сприяло забезпеченню структурно-змістовної цілісності наукових, методичних, діагностичних, корекційних чинників у функціональних характеристиках педагогічних умов.

Докладно розглянемо роботу, проведену на кожному етапі формувального експерименту.

На першому – підготовчому (мотиваційному) проводилася робота для налаштування і магістрантів, і перекладачів-філологів на спільну плідну роботу з виховання полікультурної толерантності майбутніх перекладачів за розробленою авторською програмою, якою передбачалося створення полікультурного виховного та мовно-розвивального середовища у ЗВО.

Насамперед проводилася робота зі спеціальної підготовки перекладачів-філологів і кураторів студентських груп до освітньо-виховної роботи за умов експерименту. Для цього в освітніх закладах, що ввійшли до експериментальної групи, було створено педагогічну студію: «Полікультурне

виховання майбутнього педагога», діяльність якої спрямовувалась на виховання у перекладачів-філологів, кураторів студентських груп методичних основ виховання студентської молоді – майбутніх перекладачів –

у нових соціокультурних умовах, пов'язаних розширенням і поглибленням ділових та особистих контактів у різних сферах життєдіяльності суспільства, активізацією академічної й соціальної мобільності магістрантів [72].

Робота в цьому напрямі була власно організацією постійного семінару-практикуму для перекладачів-філологів і кураторів академічних груп – «Виховання майбутнього педагога в контексті діалогу культур». Його метою було підвищення рівня педагогічної майстерності та сприяння освоєнню нових виховних технологій, форм роботи, способів діагностики й контролю рівня сформованості полікультурної толерантності особистості майбутнього виклада польської мови – з метою його об'єктивного оцінювання та своєчасного корегування.

Укладена програма вдосконалення педагогічної майстерності перекладачів-філологів фахових дисциплін і кураторів академічних груп із проблем виховання магістрантів у контексті діалогу культур була спрямована на: здійснення індивідуального та диференційного підходів у цьому процесі з урахуванням професійної підготовки; на гуманістично-особистісний підхід до кожного студента; на гнучке запровадження методів прямого й опосередкованого втручання, організацію рефлексивної взаємодії на основі діалогу; створення умов для культурно-духовного розвитку магістрантів.

Однією з головних умов досягнення високого рівня сформованості полікультурної толерантності спілкування у магістрантів є оволодіння перекладачами, кураторами методами та прийомами, запровадження яких сприяє досягненню поставленої мети, а також усвідомленню ними необхідності цілеспрямованого виховного впливу й запровадження розробленої організаційно-методичної системи в освітньо-виховний процес.

Окрім цього, важливим було розуміння ними нових соціокультурних умов, що склалися, пов'язаних з інтеграцією України в європейський освітній простір після підписання Болоньської угоди, що зумовило перегляд мети та змісту національної освіти й виховання як важливої складової, зокрема, білінгвального розвитку й полікультурного виховання, що є показником розвитку міжкультурної взаємодії нашої країни.

Слід зазначити, що виховній роботі зі магістрантами лінгвістичних спеціальностей властива певна специфіка, що найповніше розкривається у

виховній діяльності перекладачів-філологів у контексті діалогу культур, та є одним із аспектів полікультурного виховання, спрямованого на засвоєння молодим поколінням тієї частини людської культури, якими забезпечується активна й ефективна життєдіяльність молодих людей – майбутнього України у відкритому полікультурному та полілінгвальному світі.

Тож завдання виховання студентської молоді були доповнені спеціальними завданнями виховання з позиції діалогу культур: виховання позитивного ставлення до рідної та іншомовної культури; розвиток міжкультурної толерантності та створення умов для здійснення магістрантами грамотної ідентифікації зі своєю власною культурою поряд із усвідомленням мультикультур світу.

Зважаючи на аспект виховання жостей білінгвальної особистості, ми ураховували й особливості розвитку магістрантів ЗВО, адже студентство – це період становлення активної життєвої позиції молодої людини, коли відбувається усвідомлення власних потреб та інтересів, і водночас виявлення власного ставлення до культурних особливостей інших народів із розумінням загальнолюдських спільних цінностей. Тож особливо важливим було налаштування перекладачів-філологів і кураторів на виховання міжкультурної толерантності майбутніх перекладачів, що є також одним із провідних завдань змісту виховання магістрантів у контексті діалогу культур і базується на низці положень, спрямованих на забезпечення його результативності: виховання уявлень у майбутніх перекладачів про національно-культурне різноманіття світу завдяки загальному ознайомленню з культурою того чи іншого народу; наповненню спеціальною лінгвокультурною домінантою виховних заходів для занурення в освітньо-рефлексивний і мовно-розвивальний простір із метою інтеграції в культуру іншого народу.

Однак, проаналізувавши відповіді перекладачів-філологів на констатувальному етапі дослідження, дійшли висновку, що вміння вести міжкультурний продуктивний діалог зі магістрантами з урахуванням

вищезазначених принципів іще не стало системою роботи та професійними здобутками кожного перекладача вищої школи через недостатність методичної обізнаності про культуровідповідні методи та прийоми виховання. Проте, із нашого погляду, це можливо вирішити за умови оволодіння відповідними знаннями й інтерактивними технологіями, спрямованими на виховання саме полікультурної толерантності майбутнього спеціаліста. Особливо ця проблема актуальна для майбутнього перекладача польської мови.

Саме в процесі навчально-пізнавальної, культурно-виховної діяльності під час здобування професійних знань і практики міжкультурної взаємодії майбутні викладачі польської мови набувають досвіду діалогового спілкування, щоб у майбутньому реалізувати його у своїй професійній діяльності. Крім того, педагогічною підтримкою й діалогом в освітньому процесі забезпечуються і культурно-духовний, і особистісно-смысловий розвиток суб'єктів взаємодії, коли вступають в дію механізми саморозвитку, самореалізації й самовиховання особистості майбутнього фахівця.

У змісті навчально-методичного курсу «Виховання майбутнього педагога в контексті діалогу культур» для перекладачів-філологів і кураторів є такі теми:

1. «Філософська основа виховання в системі вищої педагогічної освіти», якою розкриваються питання сучасної філософії освіти й виховання про нові цільові орієнтири та ціннісно-смыслові сфери виховання; Конституція України як нормативно-правова основа виховання; закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту»; важливість виховання в забезпеченні потреб особистості в її культурному й духовно-моральному розвитку; освіта як єдність виховання й навчання; актуалізація виховання в сучасному світі й українському суспільстві.

2. «Виховання як соціокультурна діяльність»: виховання як соціальний інститут; об'єктивна й суб'єктивна природа виховання; соціальні функції виховання (світоглядна, пізнавальна, компенсувальна, корегувальна,

практична, соціального контролю); еволюція розуміння виховання, типів і систем виховання в сучасному вимірі; типи та стилі виховання.

3. *«Виховання сучасної педагогічної культури виховання в системі вищої професійної освіти в Україні»*: виховання сучасної культури виховання як нового соціально-педагогічного феномена; основні ознаки сучасної культури виховання; мета виховання як інтегрована категорія; вибір мети й цінностей виховання на макро-, мезо- і мікрорівнях при вихованні світоглядного плюралізму; суть і специфіка виховання магістрантів у педагогічних ЗВО; виховання як процес цілеспрямованого розвитку особистості та як процес освоєння особистістю ціннісно-сислового ставлення до життя в освітньому процесі.

4. *«Ціннісно-емислове самовизначення педагога»*: духовні виміри особистості; духовні потреби, інтереси, цінності; ціннісно-смилова спрямованість педагогічної діяльності як компонента культури; процес залучення магістрантів у систему духовно-етичних відносин із метою освоєння професійно орієнтованої діяльності; визначення життєвої мети та способів її досягнення; аксіологічні засади самовизначення особистості.

5. *«Концепція діалогізму М. Бахтіна та її значення для розвитку гуманітарного знання»*: становлення концепції діалогізму в працях М.Бахтіна; діалог в етичному й естетичному бугті, категорії «Я» та «Інший» (відмінність понять «інший-об'єкт» і «інший-суб'єкт»), «Я-для себе», «Інший - для мене», «Я – для іншого»; діалог як необхідна умова розширення гносеологічних меж особистості й визначальна умова творчості, здійснення естетичного акту; механізми діалогу «Я з Іншим».

6. *«Проблема діалогу в сучасній освіті»*: специфіка нових стандартів середньої та вищої освіти; мінімізація монологічних форм (лекцій) і збільшення аудиторного часу для діалогових форм взаємодії суб'єктів освітнього процесу; специфіка групової комунікації та складності реалізації суб'єкт-суб'єктного спілкування в освітньому закладі; зміна вимог до змісту, методики й методології освітньої діяльності з позиції діалогової взаємодії.

7. «Проблема діалогу в міжкультурній комунікації»: діалог культур - основні тенденції осмислення в ХХІ столітті (у контексті глобалізації та інтенсивних міжкультурних зв'язків); поняття менталітету, національних культурних стереотипів; компаративістика як універсальний підхід і методологія гуманітарних наук і як дослідження літературного «діалогу».

8. «Вищий навчальний заклад як освітньо-культурний центр виховної роботи»: ЗВО як центр культурного осередку, чинник конструювання нового гуманістичного середовища та засіб культурної комунікації; створення умов для самоорганізації й саморозвитку магістрантів, як обов'язкова вимога виховної системи.

9. «Виховні технології у вищих педагогічних навчальних закладах»: сучасні освітні технології; технологія особистісно орієнтованого виховання; технологія диференційного виховання; технологія проблемного виховання; технологія виховання без насилля; технологія ефективної мовленнєвої діяльності; технологія діалогового виховання; технологія рефлексивного виховання; розвивальна функція виховних технологій.

10. «Культурно-ціннісні аспекти виховання майбутніх перекладачів-філологів»: посилення виховного потенціалу освітньої системи завдяки змінам її ціннісних орієнтацій – від культури споживання до культури духовної; раціональне й емоційне в освітній діяльності педагога; посилення особистісного потенціалу: ціннісного ставлення до себе, інших, світу; рефлексії стосовно себе й інших; відповідальності за власні вчинки.

11. «Виховання майбутніх перекладачів в контексті діалогу культур»: можливість вибору різних провідних механізмів виховання за допомогою виховання відносин, цінностей, ролей, діяльності; психолого-педагогічні технології в забезпеченні розвитку індивідуальності, неповторності, самостійності, особистісної гідності; виховання магістрантів у процесі аудиторної та позааудиторної діяльності; методи та прийоми виховання магістрантів в контексті діалогу культур; особливості й умови організації міжкультурної взаємодії магістрантів; диспут, діалог для виховання

міннісних орієнтацій магістрантів; тренінги, ділові ігри.

Завдяки вивченню всіх тем навчально-методичного курсу педагогіку-куратори здобули необхідні знання для педагогічного керівництва процесом

виховання полікультурної толерантності майбутніх перекладачів що сприяло покращенню методичної компетенції перекладачів-філологів і

визначило їхню провідну роль у вихованні магістрантів як високоосвіченої людини гуманіста-інтелігента, широго друга молоді, справжнього

професіонала, який може реально перетворити виховний процес у ЗВО на справді гуманний і сформувати сучасного фахівця з вищою професійною

освітою.

Особливо ефективним виявилось вивчення таких тем, як «Виховні технології у ЗВО» та «Виховання майбутніх перекладачів в контексті діалогу

культур», завдяки чому став можливим вибір провідних технологій виховання з застосуванням діалогу культур. Ці інтерактивні методи були

запроваджені педагогами в подальшій їхній роботі: у мікрогрупах по укладанню сценаріїв заходів, орієнтованих на загальнолюдські й національні

цінності; творчі, індивідуально-групові форми роботи з вивчення, ілюстрування та драматизації звичаїв, свят і традицій іншої культури;

«захист проєктів», ділові ігри, навчальні дискусії, «круглі столи», репрезентації, спрямовані на обговорення проблем міжкультурної взаємодії з

метою виховання культури міжнаціонального спілкування; дослідницькі завдання; майстер-класи з порівняльним аналізом різних систем освіти; ігрові

та комунікативні тренінги для набуття магістрантами досвіду міжкультурної взаємодії та спілкування під час здобуття професійних знань, у сім'ї, у

комунікаційному середовищі, що сприяють вихованню стійкого інтересу до процесу розвитку особистісної діалогічної культури й потреб у подальшому

саморозвитку [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Отже, засвоєння основних тем навчально-методичного курсу для перекладачів-філологів-кураторів сприяло підвищенню результативності

подальшої освітньо-виховної роботи зі магістрантами, як у навчальній, так і позааудиторній роботі.

Основна вимога до підсумкової роботи перекладачів-філологів, які відвідували семінар-практикум, полягала в необхідності реалізації нових психолого-педагогічних і культурологічних знань в реальному навчально-виховному процесі з метою покращення його практичної ефективності, адже система виховання має спрямовуватись на розвиток індивідуально орієнтованої особистості, із огляду на завдання й можливості кожної молодої людини в процесі її виховання й соціалізації.

Тематикою підсумкових робіт, виконуваних перекладачами та кураторами, охоплювалися змістові складові полікультурної толерантності й були спрямовані на професійний, полікультурний і художньо-естетичний розвиток майбутніх учителів: «Міжкультурні цінності за глобалізму сучасного світу»; «Людиноствірна та культуротвірна функції педагогічної освіти»; «Педагогіка – компонент духовної культури суспільства»; «Виховання як соціокультурна діяльність»; «Основні ознаки професійного виховання педагога в контексті діалогу культур»; «Генеza категорії загальнолюдські цінності»; «Мовна особистість у системі духовних відносин і цінностей культур»; «Духовні цінності суспільства й білінгвальна особистість»; «Білінгвальна культура студентства: стан і тенденції становлення»; «Молодь у процесі соціально-духовних трансформацій»; «Чинники культурно-духовного становлення майбутнього перекладача польської мови»; «Білінгвальна культура особистості та способи її виховання» [Ошибка! Источник ссылки не найден.]

Завдяки розробленому навчально-методичному курсу «Виховання майбутнього педагога в контексті діалогу культур» як практики освітньо-виховної роботи магістрантами, педагоги-куратори здобули такі знання: розуміння суті діалогу як форми духовно-культурної комунікації; знання основних етапів розвитку діалогічного принципу в культурі; основних концепцій діалогу, що склалися в різних сферах гуманітарного знання, про

НУВБІП УКРАЇНИ

практичне застосування в освітній роботі принципу діалогової взаємодії як аналізу різного типу текстів іншої культури із запровадженням методології, представленої в класичних роботах теоретиків концепції діалогізму; про впровадження в педагогічній і методичній роботі основних технологій діалогу.

НУВБІП УКРАЇНИ

Окрім цього, завдяки засвоєнню програмного змісту навчально-методичного курсу за крос-культурного підходу до виховання стало можливим виховання в майбутніх перекладачів таких загальнонаукових, професійних та соціокультурних компетенцій, як спроможність розуміти значення культури як форми людського існування; уміння у власній діяльності дотримуватись сучасних принципів толерантності, діалогу та співпраці; готовність до сприйняття соціальних і культурних відмінностей, шанобливого та дбайливого ставлення до історичної спадщини й культурних традицій різних народів.

НУВБІП УКРАЇНИ

Результатом освоєння навчально-методичного курсу «Виховання майбутнього педагога в контексті діалогу культур» стало:

– сформованість у перекладачів-філологів і кураторів системних знань у галузі сучасних виховних технологій та інноваційних методів;

НУВБІП УКРАЇНИ

– володіння інтерактивними методами та проектними технологіями сучасної культури виховання;

– розширення уявлення про гуманітарне й культурно-виховне середовище ЗВО як необхідної умови реалізації ним своїх виховних функцій.

НУВБІП УКРАЇНИ

Отже, запровадження науково-методичного курсу з виховання магістрантів – важливий етап формувального експерименту, адже педагогі-куратори здобули знання й виробили навички впровадження виховних технологій концепції діалогу культур, усвідомили, що в сучасній соціокультурній ситуації особистість перебуває на межі культур, при взаємодії з якими необхідна діалогічність, культурна ідентичність.

НУВБІП УКРАЇНИ

Наступний етап *формувального експерименту* організаційний (процесуальний), який був спрямований на впровадження авторської

НУВБІП УКРАЇНИ

методики виховання полікультурної толерантності майбутніх перекладачів в освітній процес педагогічних ЗВО, обраних нами експериментальною базою дослідження.

Робота проводилась у таких напрямках:

– виховання під час освітнього процесу як освоєння змісту навчальних дисциплін, участь у науково-дослідній, самостійній роботі, проєктній діяльності; під час педагогічної практики, виховання в позааудиторний час, а також самовиховання та самоосвіта майбутніх перекладачів-філологів.

Розглянемо більш докладно кожний із цих напрямів у вихованні майбутніх перекладачів.

Виховання полікультурної особистості в освітньому процесі відбувалося з опорою на виховний потенціал фахових дисциплін і здійснювалося під час таких аудиторних занять:

– професійного спрямування: «Практика усного та писемного мовлення»; «Вступ до мовознавства»; «Вступ до літературознавства»; «Теорія літератури»; «Теорія та практика перекладу польської мови»; «Лексикологія сучасної польської мови»; «Історія польської мови»; «Країнознавство»; «Порівняльна типологія польської та української мов »;

«Антична література»; «Зарубіжна література»; «Ділова польська мова»; «Новітні технології навчання іноземних мов»;

– культурологічного спрямування: «Культурологія»; «Українська мова»; «Українська література»; «Світова література»; «Історія України»; «Художня культура»; «Релігієзнавство»;

– психолого-педагогічного напрямку: «Загальна педагогіка»; «Психологія»; «Методика вивчення польської мови»;

– авторського курсу «Білінгвальна культура перекладача іноземних мов», що містить додатковий матеріал культурознавчої та лінгвістичної тематики [81].

Обґрунтовуючи завдання виховання білінгвальної культури, ми переглянули роль і місце лінгвістичних і культурологічних дисциплін із

позиції нових вимог до розвитку іншомовної освіти й виробили нові підходи до професійного виховання на основі цінностей рідної та іншої культури. Це означає, що в переліку предметів інваріативної частини було надано перевагу предметам лінгвокультурологічного циклу, корегуючи її зміст, обсяг і терміни засвоєння, що сприяло здобуттю майбутніми викладами польської мови знань і якостей білінгвальної особистості.

Предмети культурологічного та лінгвістичного напрямку є складниками циклу соціально-гуманітарних дисциплін і мають унікальний ціннісний потенціал, який полягає в можливості представляти цілісну єдність духовних, соціальних і технологічних компонентів змісту освіти, розглядати процесуальну сторону освіти як культурний акт, завдяки якому здійснюється реалізація важливих соціокультурних функцій мови, культури та освіти.

Лінгвокультурологічні дисципліни зумовлюють різні ціннісні відношення. У культурології осмислюється культура в цілому, інтегруються знання, які ми здобуваємо під час вивчення інших гуманітарних дисциплін. Мовознавство вивчає еволюцію мов і діалектів, спорідненість і відмінність світових мов, чим забезпечується глибокі пізнання у сфері феномена мови.

Культурологія в поєднанні з лінгвістикою дозволяє глибше осмислити специфіку процесів розвитку двох культур у єдності соціальних, естетичних і моральних компонентів.

Щоб досягти оптимального виховного впливу на виховання білінгвальної культури, процес викладання лінгвістичних і культурологічних дисциплін має ґрунтуватися на принципах проблемного, діалогового навчання, переживання, рефлексії, ціннісної взаємодії та творчості, а отже, вбудовуватися, зважаючи на механізм «самонизання - інтеріоризація - екстеріоризація», здійснюючи при цьому діагностичний супровід.

Вивчення дисциплін професійного спрямування сприяли як професійному становленню спеціаліста, так і вихованню майбутнього перекладача польської мови як білінгвальної особистості, яка володіє знанням двох мов; послуговується іноземною мовою як засобом міжкультурного

спілкування, як способом пізнання досягнень вітчизняної та світової культури; яка готує учнів до толерантного сприйняття іншого світобачення, до розуміння умовності національних стереотипів, до визнання рівноправності й рівноцінності культур.

Саме методиками та інноваційними технологіями навчання іноземної мови, якими оволоділи магістранти, вони спрямувалися не тільки на посиленні навиків досвіду лінгвістичної дидактики в навчанні, а й навчилися організовувати цей процес творчо, відповідно до вимог сучасної освіти, активно впроваджуючи інформаційні технології та уклали електронні підручники для засвоєння культурних цінностей.

Отже, виховання магістрантів, що здійснювалося під час аудиторних занять, на яких відбувалося засвоєння навчальних дисциплін, було достатньо результативним завдяки їх оптимізації, тобто синтезу й інтеграції. Це було зумовлено специфічною роллю перекладача польської мови в навчальному процесі, який був насамперед, партнером по спілкуванню, та створював атмосферу доброзичливості, усував психологічні бар'єри, забезпечував позитивну мотивацію до спілкування.

Окрім цього, упровадженням розробленої моделі організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності передбачалось запровадження в традиційне навчання магістрантів активних форм і методів освоєння мовознавчих та культурологічних дисциплін. Активні (інтерактивні) методи організації освітнього процесу були спрямовані насамперед на вироблення у магістрантів уміння критично сприймати, аналізувати й ранжирувати інформацію, ефективно спілкуватися завдяки комунікативним вмінням і навичкам роботи в групі багато в чому забезпечували виховання майбутніми педагогами професійної компетентності й досягнення ними успіху в майбутній діяльності й у педагогічній практиці.

Завдяки запровадженню інтерактивних методів викладачі створили в освітньому процесі особливе мовно-розвивальне культурно-виховне середовище та творчо конструювали білінгвальну комунікативну ситуацію з

метою підвищення активності магістрантів в оволодінні мовними знаннями й комунікативними вміннями, чим, безперечно, забезпечувалася якість і результативність процесу виховання білінгвальної культури в майбутнього

перекладача польської мови. Магістранти безпосередньо відчували результати здобуття знань, адже оцінювання навичок і вмінь магістрантів здійснювалося безперервно і публічно.

Посилаючись на досвід, доходимо висновку, що в традиційній методиці викладання лінгвістичних дисциплін не вистачає належної мотивації до здобуття професійних знань при переході до європейського

рівня мовної освіти. Звідси надзвичайно низька ефективність занять і якість оволодіння іноземною мовою. Крім того, спостерігається невідповідність між теоретичними знаннями й комунікативними вміннями магістрантів за умов

білінгвізму. Часто вони знають слова, але не вміють їх уживати, знають правила, але не вміють їх застосовувати.

Традиційні форми викладання іноземної мови призводять до того, що механічне заучування і відтворення вивченого матеріалу викликає почуття невдоволеності всім процесом навчання, і магістранти перестають вірити в

можливість якісного оволодіння двома мовами та відповідно - полікультурною толерантною закладі вищої освіти.

Для успішного розвитку полікультурної толерантності магістрантів і виховання на цій основі культури мовлення, міжкультурної компетенції у змісті інтегрованого авторського курсу «Білінгвальна культура перекладача

іноземної мови» були враховані традиції і соціально-культурні цінності народу, його історії, літературно-художні твори, що дозволило студентам долучитися до духовної скарбниці культури іншого народу через оволодіння

мовою.

Метою спецкурсу «Білінгвальна культура перекладача іноземної мови» є культурно-духовний розвиток особистості педагога - майбутнього перекладача польської мови, чим забезпечується становлення професійно-

комунікативної культури майбутнього педагога, формуються уявлення про

НУВІП УКРАЇНИ
основні проблеми міжкультурної комунікації, навичок білінгвального мислення в межах мультикультуризму як позитивного ставлення до іншої культури, визнання цінностей культурної різноманітності сучасного світу.

Запровадження визначених принципів структури спецкурсу сприяли:

НУВІП УКРАЇНИ
– цілісному відображенню в ньому основних компонентів соціально-педагогічного досвіду з виховання мовної особистості та перспектив її удосконалення з урахуванням завдань усебічного розвитку майбутніх перекладачів-філологів;

НУВІП УКРАЇНИ
– визначенню головного й суттєвого у змісті освіти, відбору найбільш універсальних, фундаментальних елементів, необхідних для вироблення магістрантами міжкультурних й лінгвокультурологічних компетенцій;
– відповідності обсягу лінгвокультурологічного матеріалу розрахованому на його вивчення часу;

НУВІП УКРАЇНИ
– урахуванню вітчизняного й міжнародного досвіду виховання змісту навчальних програм;
– відповідності змісту навчально-матеріального і методичного забезпечення освітнього процесу.

НУВІП УКРАЇНИ
Із метою вироблення у магістрантів навичок вільного володіння мовними засобами в ситуаціях міжкультурного спілкування, виховання знань загальнонаукової, професійної та суспільно-політичної термінології, уміння працювати з науково-популярною літературою за фахом із подальшим послуговуванням іншомовними науковими джерелами до змісту спецкурсу бути вміщені: автентичні тексти різної тематики; творчі завдання, спрямовані на розвиток комунікативності.

НУВІП УКРАЇНИ
Упровадженням технології реалізації авторського спецкурсу з виховання полікультурної толерантності майбутнього перекладача польської мови передбачалося: педагогічні ситуації взаємодії; і запровадження інтерактивних форм організації навчання; проведення навчальних ігор; інноваційних методів; прийомів індивідуалізації виховання білінгвальної культури, виконання навчально-професійних завдань.

Особливістю викладання спецкурсу «Білінгвальна культура майбутнього перекладача іноземної мови» було впровадження технології діалогу культур, провідною ідеєю якої була самостійне перетворення магістрантами знань на культурологічній основі і конструювання власного знання. Саме завдяки впровадженню технології діалогу культур магістранти:

змогли вдосконалити вміння слухати, розуміти, поважати інші точки зору. Здійснення навчання й виховання з упровадженням цієї технології сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, посиленню комунікативно-пізнавальної мотивації, позитивно впливає на емоційний стан, сприяє вихованню толерантності магістрантів до носіїв будь-яких культурних, релігійних, етнічних традицій. Тільки регулярна, змістова й різноманітна робота по вихованню білінгвальної культури, якою органічно поєднується в собі розвиток інтелектуально-емоційного й поведінкового компонентів у діяльності магістрантів.

Важливим напрямом в реалізації організаційно-методичної системи становлення полікультурної особистості майбутніх перекладачів була позааудиторна виховна робота, що проводилася відповідно до структурних компонентів білінгвальної культури. У поза аудиторний час створювалася особлива виховна атмосфера, щоб кожний студент мав можливість заявити про свої творчі здібності й можливості в неформальній обстановці.

Позааудиторною діяльністю охоплювалися різноманітні форми пізнавальної й розвивальної роботи, що запроваджувались зі магістрантами поза межами навчальної роботи, забезпечуючи полікультурний розвиток особистості й можливості закріпити здобуті знання.

Розглянемо діяльність лінгвістичного центру «Центр вивчення іноземної мови», який створено за необхідності розширити й упорядкувати країнознавчий матеріал, та культурні матеріали, ознайомлення з якими сприяло вихованню усіх компонентів полікультурної толерантності позааудиторній діяльності.

Важливим аспектом роботи центру було сприяння інтересу магістрантів до культури, звичаїв і традицій країн, що вивчаються. Інтерес це стимулює до початку діалогу культур, що передбачає готовність до взаємодії та взаєморозуміння учасників діалогу. Окрім того, необхідно було надати студентам, які вступають в діалог культур, можливість реалізувати знання в галузі іноземних мов в ситуації реального спілкування з людиною іншомовної культури; довести, що мова це складна структура, якою відображаються культурні особливості народу.

Третім, рефлексивним етапом виховання полікультурної толерантності майбутніх перекладачів, була робота з подальшого вдосконалення полікультурної толерантності майбутніх перекладачів. Відомо те, що найбільшої професійної й особистісної успішності досягає людина, спроможна до повноцінної, творчої самореалізації в значущій для неї й важливій для суспільства діяльності.

Особистість, яка самореалізується в професії, характеризується такими особливостями: креативністю в професійній діяльності, її творчою організацією; рефлексією змісту й результатів своєї праці, свого ставлення до діяльності; вдовolenістю професійною діяльністю в зовнішніх і внутрішніх аспектах; відповідністю мети й цінностей професії особистій життєвій мети й ціннісним орієнтаціям; професійною спрямованістю й мотивацією до професійної діяльності.

Тож рефлексивний етап був пов'язаний із процесом самовиховання мовної особистості перекладача польської мови у творчому самопроектванні, веденні власного портфоліо «Білінгвальна особистість: сходинка до міжкультурної взаємодії», що відбивало досвід вироблення магістрантами якостей полікультурної особистості міжкультурній взаємодії та реалізацію програми «Самовиховання й самореалізація білінгвальної особистості».

Важливим елементом самовиховання є його діагностика, на підставі її результатів дійшли висновку, наскільки усвідомлено й цілеспрямовано,

регулярно й активно магістранти розвивають і вдосконалюють свою особистість, що спонукає їх до цього та що перешкоджає.

Організацією діяльності магістрантів передбачалася діагностика змін, що відбувалися в їхньому розвитку, коригування творчих проектів їхнього особистісного розвитку, що у взаємозв'язку утворювали цілісний процес самовиховання полікультурної особистості магістрантів [80].

Отже, запровадження вищезазначених методів і прийомів забезпечило спрямованість самовиховання магістрів на розвиток суб'єктності, креативного мислення, білінгвальної самосвідомості.

2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

Аналізу та узагальненню результатів дослідження, співвіднесення їх із метою й завданнями педагогічного експерименту; уточненню практичних висновків і рекомендацій щодо впровадження одержаних результатів у діяльність педагогічних ЗВО був присвячений контрольний етап експериментальної роботи.

На цьому етапі визначили кількісні і якісні відмінності експериментальної і контрольної груп магістрантів, здійснили аналіз рівнів сформованості всіх компонентів полікультурної толерантності спілкування (когнітивний, аксіологічний, комунікативний, саморегуляційний, естетичний) за укладеною програмою діагностичних методик, запровадженої під час констатувального етапу експерименту за всіма визначеними критеріями (пізнавально-світоглядний, емоційно-ціннісний, мотиваційно-комунікативний, професійно-рефлексивний, художньо-естетичний). Наявності знань у майбутніх перекладачів на рівні понять і категорій із лінгвістики й культури, історії мовознавства, правил побудови текстів; визначення рівня володіння іноземною мовою та культурою, готовності до міжкультурної взаємодії; сформованості системи ціннісних орієнтацій; наявності таких емоційних характеристик, як толерантність та емпатія; рівня розвитку потрібно-мотиваційної сфери майбутніх

перекладачів, їх прагнення до постійного підвищення рівня володіння як рідною, так й іноземною мовами, уміння обирати адекватний стиль мовної поведінки, дотримуючись правил мовленнєвого етикету в міжособистісному і міжкультурному спілкуванні; соціальної активності, прагнення до постійної самоосвіти.

Для визначення динаміки рівня сформованості полікультурної толерантності майбутніх перекладачів запровадили повторну діагностичну методику з деякими змінами на контрольному етапі експерименту для отримання даних, які в подальшому математично та статистично обробили за критерієм Пірсона χ^2 .

Діагностичні зрізи були проведені як підсумкові контрольні роботи й дидактичне тестування з таких дисциплін, як «Іноземна мова», «Іноземна культура», «Культурологія», «Міжкультурна компетенція». Повторні методики діагностики, анкетування, проведення підсумкових практикумів із перевіркою всіх структурних складових полікультурної толерантності майбутнього перекладача стали підставою для порівняння даних, одержаних на констатувальному й контрольному етапах, для відповідних висновків щодо позитивної динаміки вихованості компонентів білінгвальної культури, що відображено в таблицях і діаграмах.

Так повторною діагностикою за пізнавально-світоглядним критерієм проводилась за результатами виконання магістрантами контрольних робіт з мовознавчих та культурологічних дисциплін та результатами вирішення тестових завдань після вивчення авторського спецкурсу «Білінгвальна культура майбутнього перекладача».

Також повторно проведено тести Р. Кеттелла (16 PF-опитувальник), Векслера та Г. Айзенка з метою визначення загальної ерудиції, розумових здібностей, словникового запасу, уміння виокремити узагальнений абстрактний сенс понять. Готовність до міжкультурної взаємодії перевірялася за опитувальником «Міжкультурна компетентність». Рівень

НУБІП України

володіння полікультурною толерантністю мислення перевірявся як технологія вилучення та обробки інформації з медіатекстів.

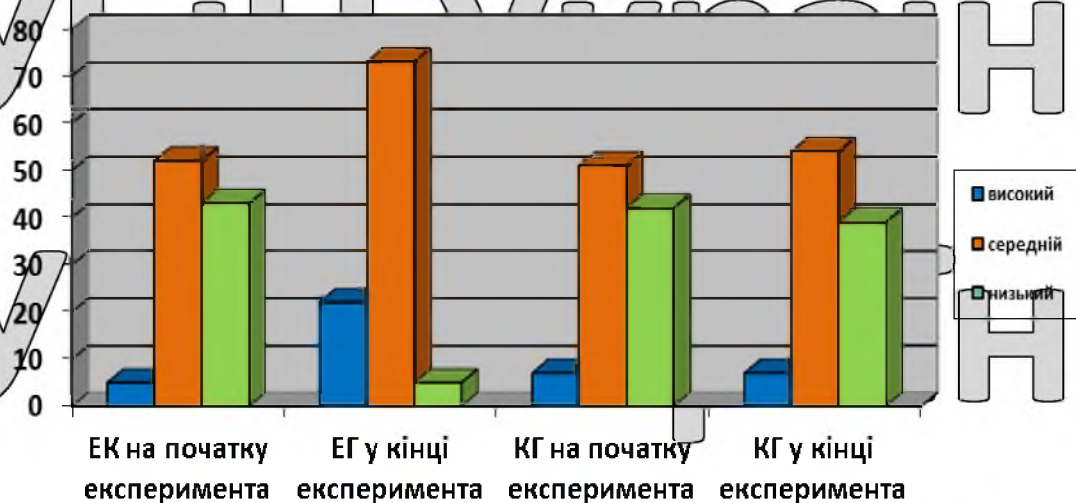
Дані, отримані за пізнавально-світоглядним критерієм, представлені в таблиці 2.3.1

Таблиця 2.3.1

Результати аналізу рівня сформованості полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладачів за світоглядно-пізнавальним критерієм на контрольному етапі експерименту

Рівень сформованості	Експериментальна група (ЕГ) (184 особи – 100%)		Контрольна група (КГ) (176 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий рівень	22	40	13	23
Середній рівень	73	134	54	95
Низький рівень	5	10	39	68

Для порівняння змін що відбулися, наведемо діаграму, на якій візуально показано рівні сформованості на констатувальному й контрольному

етапі експерименту (%) (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладачів за світоглядно-пізнавальним критерієм на констатувальному й контрольному етапах експерименту (%).

Відстеживши динаміку всіх показників сформованості за пізнавально-світоглядним критерієм, констатуємо, що результати обстеження в контрольній та експериментальній групах стали не однаковими, якими були на початку експерименту: так високий рівень показників в

експериментальній групі збільшився з 5% до 22%, а в контрольній вони залишилися на тому ж рівні; низький рівень в експериментальній групі зменшився з 43% до 5%, а в контрольній – лише з 42% до 39%; середній рівень збільшився з 52% до 73% – в експериментальній групі, із 51% до 54% – у контрольній, чим доведено ефективність цілеспрямованого педагогічного впливу саме в експериментальній групі.

За результати контрольного етапу свідчимо про якісні зміни у сформованості когнітивного компонента полікультурної толерантності спілкування за пізнавально-світоглядно критерієм, що відбулися в експериментальній групі. Так, загальний культурний рівень майбутнього перекладача, система лінгвокультурологічних знань, їх глибина, обсяг, практика реалізації суттєво збільшилась кількісно магістрантів із високим і середнім рівнем сформованості полікультурної толерантностей експериментальній групі й незначні зміни спостерігаємо у контрольній.

Знання аспектів мови та правил побудови текстів (свідчимо на підставі аналізу методики «Технологія вилучення й обробки інформації з медіатекстів» за Ю. Сергєєвою) у майбутніх перекладачів сформовані на високому та достатньому рівнях, що виражається в креативному підході до пізнання спільного й різного в культурі рідної країни та країни, мова якої вивчається. Спостерігається посилення пізнавальної мотивації, магістранти прагнули підвищувати рівень володіння іноземною мовою й вивчати її усвідомлюючи цінності іншої культури.

Значний вплив на динаміку рівня сформованості полікультурної толерантності спілкування майбутнього перекладача за пізнавально-світоглядним критерієм мали міжпредметні зв'язки, інтеграція дисциплін мовознавчого, культурологічного та психолого-педагогічного напрямів, з оновленим лінгвокультурологічним змістом і з запровадженням при їх викладанні інтерактивних методів навчання.

Організований у такий спосіб освоєння мови і культури сприяв оптимізації навчального процесу, посиленню мотивації магістрантів до

іншомовної освіти, розширенню їхніх знань щодо міжкомунікативної компетенції, виробленню стійкого пізнавального інтересу до завоювання й удосконалення лінгвістичних знань; що є показником загальної ефективності

впровадженого в навчальний процес спецкурсу «Білінгвальна культура майбутнього перекладача». Так, на підставі діагностики дійшли висновку, що після освоєння програми спецкурсу понад 83% магістрантів зазначили, що їхній загальнокультурний та професійний рівень покращився.

Оцінювання аксіологічного компонента полікультурної толерантності майбутніх перекладачів за емоційно-ціннісним критерієм та його показниками у структурі полікультурної толерантності майбутніх перекладачів здійснювалось також за діагностичними методиками, запроваджуваними на констатувальному етапі дослідження.

Рівень сформованості системи національних, загальнолюдських цінностей і розуміння відмінностей національної та іншомовної культур перевірялося за методикою експрес-опитування опитувальником індивідуальних цінностей Ш. Шварца (в адаптації Н. Лебедевої), що дало можливість з'ясувати емотивну та ціннісну складову особистості.

Посилаючись на результати діагностики магістрантів експериментальної й контрольної груп, дійшли висновку, що відбулися якісні зміни показників саме в експериментальній групі в таких напрямках: «саморозвиток» – пізнання власних індивідуальних особливостей, постійний розвиток здібностей на

інших особистісних характеристик збільшився з 46% на констатувальному етапі до 76% на контрольному; «духовний розвиток» – керівництво

морально-етичними принципами, перевага духовних потреб над матеріальними – відповідно (43% і 75%); «креативність, реалізація власних творчих можливостей, прагнення самовдосконалюватися – (42% і 69%);

активні соціальні та міжособистісні контакти; налагодження сприятливих взаємин у різних аспектах соціальної взаємодії, розширення міжособистісних зв'язків, реалізація власної соціальної ролі (87%); визнання свого місця в суспільстві, відповідність певним соціальним вимогам (65%); матеріальний

стан як один чинників матеріального благополуччя й головний сенс існування; постановка й рішення певних життєвих завдань як головних життєвих чинників. У контрольній групі якісні й кількісні показники залишилися практично без змін.

Діагностика такого показника: «толерантність - як прийняття цінностей іншої людини, іншої культури; емпатія - як готовність сприйняття «іншого» як рівноправного, доброзичливість до співрозмовника, до носіїв іншої культури» перевірялася за експрес-опитувальником «Індекс толерантності» (Г. Солдатова) та методикою діагностики рівня емпатичних здібностей (В. Бойка); «налаштованість на діалог і співпрацю; налагодження і підтримка емоційного контакту зі співрозмовником» - за допомогою тест-анкетю «Емоційна спрямованість» (Б. Додонов), та анкетю «Спрямованість особистості» (за методикою Б. Басса).

Проаналізувавши результати контрольного зрізу щодо розвитку комунікативної толерантності у магістрантів експериментальної групи, свідчимо про високій рівень засвоєння понять «толерантність», «толерантне спілкування»; сформованість умінь і навичок толерантної взаємодії з комунікантами; наявність емоційно-вольової готовності до діалогу й позитивної комунікативної установки.

Уважаємо позитивним результатом усвідомлення перекладача ми того, що навчання магістрантів правил ведення міжкультурного діалогу було найважливішим пунктом виховання майбутніх перекладачів-філологів до комунікативної толерантності в галузі міжнародних комунікацій. Розуміння перекладача ми сприйняття чужої культури відбувається на основі раціонального й чуттєво-емоційного порівняння елементів чужої культури з аналогічними елементами власної культури.

На підставі аналізу відповідей та спостереження за практичними ситуаціями в контрольній та експериментальній групах можемо констатувати значні позитивні зміни у сформованості емоційно-ціннісного критерію, що позначилось у наступному: розумінні магістрантами того, що глибоке й

Усебічне оволодіння культурою власного народу є обов'язковою умовою інтеграції в інші культури; у сформованості уявлень про різноманіття культур у світі; вихованості позитивного ставлення до культурних відмінностей.

Порівняльна характеристика рівнів сформованості аксіологічного компонента полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладачів за емоційно-ціннісним критерієм у магістрантів експериментальної і контрольної груп до й після формувального експерименту відображена в таблиці 2.3.2

Таблиця 2.3.2

Результати аналізу рівня сформованості полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладачів за емоційно-ціннісним критерієм на контрольному етапі експерименту

Рівень сформованості	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (184 особи – 100%)		Контрольна група (КГ) (176 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий рівень	22	40	14	25
Середній рівень	73	135	63	110
Низький рівень	5	9	23	41

Проаналізувавши наведені в таблиці дані, зазначимо, що після формувального етапу дослідження 22% магістрантів експериментальної групи досягли високого рівня сформованості полікультурної толерантності за емоційно-ціннісним критерієм. Середній рівень в експериментальній групі збільшився до 73%, відповідно низький знизився до 5%, що, безперечно, є показником результативності навчальної діяльності, виховних позааудиторних заходів, самостійної роботи.

Отримані дані для порівняння можна представити як діаграму (рис. 2.3.2).

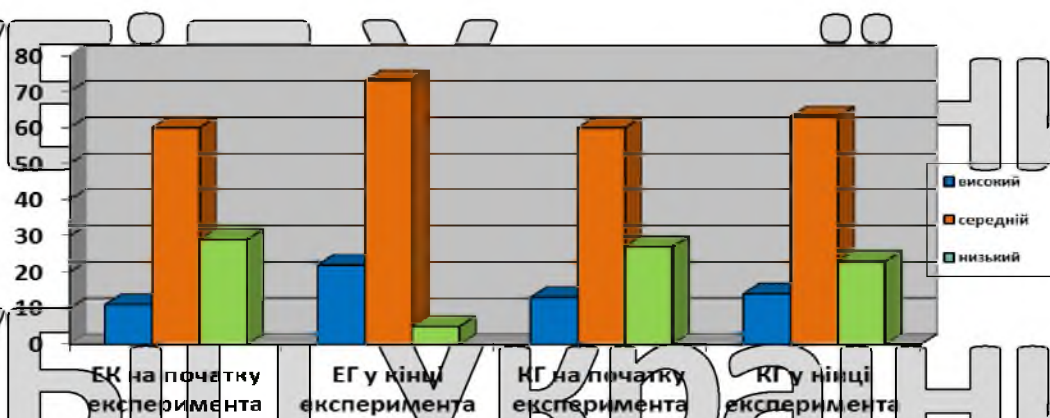

Рис. 2.3.2 Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості полікультурної толерантності майбутніх перекладачів за емоційно-ціннісним критерієм на констатувальному й контрольному етапі експерименту (%)

Як бачимо, впровадження організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності у магістрантів майбутніх перекладачів значно вплинуло на результативність сформованості

аксіологічного компонента за емоційно-ціннісним критерієм у магістрантів

експериментальної групи: показники високого й середнього рівня означеної групи на 8% і 10% більші, ніж у магістрантів контрольної групи, а низького – на 18% менше.

На підставі якісних зміни, зазначимо, що під час контрольного етапу спостерігали значні позитивні перетворення в емоційно-ціннісній сфері особистості магістрантів експериментальної групи: вони демонстрували вміння володіти собою, керувати своїми емоціями й учинками, приймати самостійне, адекватне рішення, поцінувати власні сили та здібності.

Проаналізувавши рівень емпатії, можемо свідчити, що у магістрантів розвинені такі якості, як чутливість до партнера; високий рівень співпереживання; здатність до емоційного оцінювання подій.

Отже, констатуємо, що завдяки впровадженню створеної організаційно-методичної системи виховання майбутніх перекладачів, запровадженню інноваційних методів виховання в аксіологічній сфері у магістрантів експериментальної групи відбулися значні позитивні зміни.

Обстеження рівня сформованості саморегуляційного компонента полікультурної толерантності майбутніх перекладачів перевірялося за

НУБІП України

діяльнісно-рефлексивним критерієм і такими показниками: знання про способи діагностики особистісного розвитку; здатність до рефлексії, умотивованість на постійну самоосвіту, культурний, професійний розвиток.

Здатність до рефлексії, аналізу чинних ціннісних орієнтацій перевірялися на контрольному етапі дослідження, перевірялися опитувальником «Мої рефлексивні здібності», методикою для визначення самооцінки білінгвального розвитку перекладача «Незакінчені речення» та опитувальником «Визначення рівня сформованості особистісної рефлексії» (Ю. Шапошникова).

НУБІП України

Такі показники діяльнісно-рефлексивного критерію, як соціальна активність, умотивованість на постійну самоосвіту, культурний, професійний та особистий розвиток повторно перевірялися за такими методиками, як методика діагностики спроможності перекладача до саморозвитку (модифіковано на основі опитувальника Т. Шамової) та методикою для визначення рівня розвитку професійної рефлексії.

НУБІП України

Посилаючись на висновки спостережень на педагогічній практиці за діяльністю магістрантів та результати обстежень за відповідними методиками, дійшли висновку: магістранти експериментальної групи продемонстрували достатній рівень сформованості рефлексивних знань, ставлення майбутнього педагога до педагогічної рефлексії та високий рівень рефлексивної діяльності. Крім цього, можна було спостерігати за такою властивістю майбутнього педагога, як інтелектуальна гнучкість, що позначилась у розумінні способів розв'язання проблеми за нових, незвичних умов, доцільному варіюванні способами дій, налагодження нових зв'язків і взаємовідносин між суб'єктами, адаптованість до змін, що можуть відбутися несподівано.

НУБІП України

Таблиця 2.3.3

Результати аналізу рівня сформованості полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладачів за професійно-рефлексивним критерієм на контрольному етапі експерименту.

Рівень сформованості	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (184 особи – 100%)		Контрольна група (КГ) (176 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий рівень	24	44	13	22
Середній рівень	71	130	55	98
Низький рівень	5	10	32	56

Одержані результати після проведення контрольного експерименту є показником того, що відбулося помітне збільшення кількості магістрантів із високим рівнем сформованості саморегуляційного компонента полікультурної толерантності за професійно-рефлексивним критерієм: так в експериментальній групі кількість магістрантів, які досягли високого рівня збільшилась на 14%; середнього – на 13%, та зменшення кількості магістрантів, яким властивий низький рівень сформованості цього критерію, на – 27%. У контрольній групі зазначаємо незначні зміни в поліпшенні стану сформованості полікультурної толерантності спілкування.

Результати змін рівнів сформованості саморегуляційного компонента полікультурної толерантності спілкування за професійно-рефлексивним критерієм експериментальної та контрольної груп на контрольному етапі дослідження показано на рисунку 2.3.3

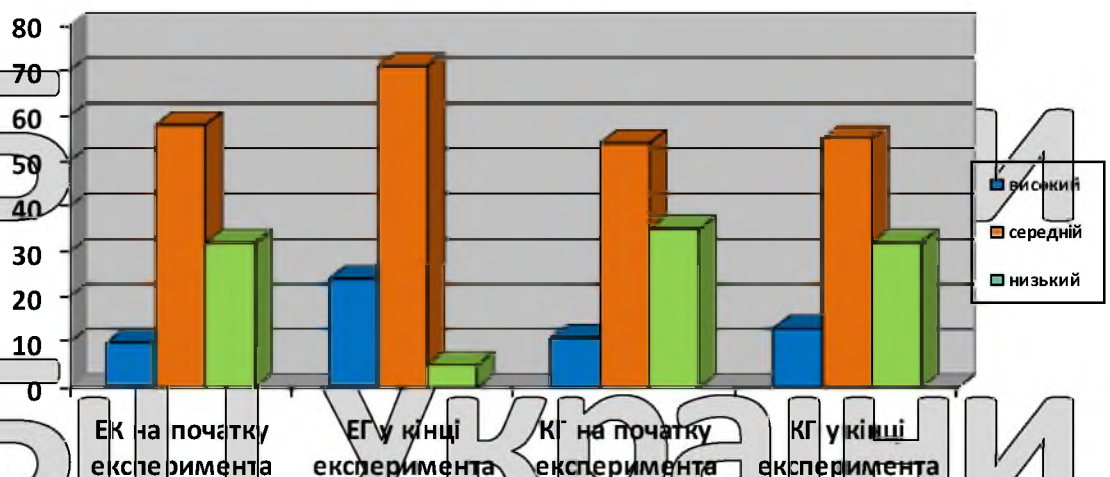

Рис. 2.3.3. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладачів за професійно-рефлексивним критерієм на констатувальному й контрольному етапі експерименту (%)

Отже, можна свідчить, що високий рівень «знань про способи діагностики особистісного розвитку»; «здатності до рефлексії, аналізу чинних ціннісних орієнтацій», «соціальної активності, умотивованості на постійну самоосвіту, культурний, професійний та особистий розвиток»; вироблення комплексних умінь реалізувати знання в педагогічній діяльності, що позначаються на творчому рівні. У цілому можна констатувати, що сформований саморегуляційний компонент у структурі полікультурної толерантності перекладача на високому рівні позначився у таких якостях, як стійка світоглядна й моральна позиція педагога, оцінювання людей відбувається на основі ідеалів і гуманістичних цінностей; яскраво виражається прагнення підвищити в майбутньому свій професійний статус, досягти визнання колег, підняти професійну репутацію; наявна адекватна самооцінка власних досягнень, можливостей і здібностей, чітко виражені мотиви спонукання і регулювання професійної діяльності з позиції загальнолюдських цінностей і моральних норм суспільства.

У магістрантів експериментальної групи простежується стійке уявлення про вимоги до обраної професії перекладача; є систематизовані знання професійних етичних принципів, норм і правил спілкування; виражена стійка потреба й готовність до підвищення в майбутньому свого професійного статусу; сформована готовність до самостійного саморозвитку, наявність орієнтації на досягнення успіху в власному житті, зокрема в професійній діяльності; висока соціально-професійна активність, спроможність до толерантності, взаємодії з колегами по роботі та іншими категоріями населення; сформовані вміння й навички культури поведінки.

Обстеження рівня сформованості комунікативного компонента полікультурної толерантності за мотивційно-комунікативним критерієм проводилося за такими показниками: широка пізнавальна мотивація,

прагнення до постійного вдосконалення рівня володіння рідною та іноземною мовами й повторно перевірялася методиками діагностики мотиваційних орієнтацій в міжособистісних комунікаціях (І. Ладанов,

В. Уразаєва); методикою вивчення мотивів навчальної діяльності магістрантів (А. Реан, В. Якунін, у модифікації Н. Бадмасвої); анкетною «Наявність мотивації здобуття позитивного досвіду білінгвального спілкування й передачі його майбутнім студентам» (С. Веневцева).

Для визначення такого показника як «налагодження й підтримка емоційного контакту зі співрозмовником, готовність до міжкультурної взаємодії» повторно був запропонований опитувальник «Міжкультурна компетенція» та методика групового оцінювання комунікативної компетенції (М. Лук'янова); уміння обирати адекватний стиль мовної поведінки, дотримуватися правил мовленнєвого етикету в міжособистісному і міжкультурному спілкуванні визначалися за багаторівневим опитувальником «Адаптивність» (А. Маклаков).

Проаналізувавши результати повторного обстеження, свідчимо про якісні зміни, що відбулися за всіма показниками мотиваційно-комунікативного критерію, а саме: у магістрантів експериментальної групи зафіксовано активний словниковий запас іношомовних слів, наявність знань, досвіду; наявність професійний інтерес до вчительської діяльності; усвідомлення відповідальності за результати комунікативної педагогічної діяльності й терпимість; вираження почуттів, емоцій у процесі роботи; сформовані вміння уважно слухати, підтримувати діалог; простежується якісна комунікація; вироблені уміння створювати сприятливу атмосферу, де відбувається мовне спілкування учасників педагогічного процесу.

Порівняльна характеристика рівнів сформованості комунікативного компонента за мотиваційно-комунікативним критерієм у структурі полікультурної толерантності майбутніх перекладачів експериментальної і контрольної груп до та після формування експерименту відображена в таблиці 2.3.4

Таблиця 2.3.4

Результати аналізу рівня сформованості полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладачів за мотиваційно-комунікативним критерієм на контрольному етапі експерименту.

Рівень сформованості	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (184 особи – 100%)		Контрольна група (КГ) (176 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий рівень	20	36	7	12
Середній рівень	74	136	62	110
Низький рівень	6	12	31	54

Результати змін у рівнях сформованості комунікативного компонента

полікультурної толерантності майбутніх перекладачів за мотиваційно-комунікативним критерієм експериментальної та контрольної груп на контрольному етапі дослідження показано на рисунку 2.3.4

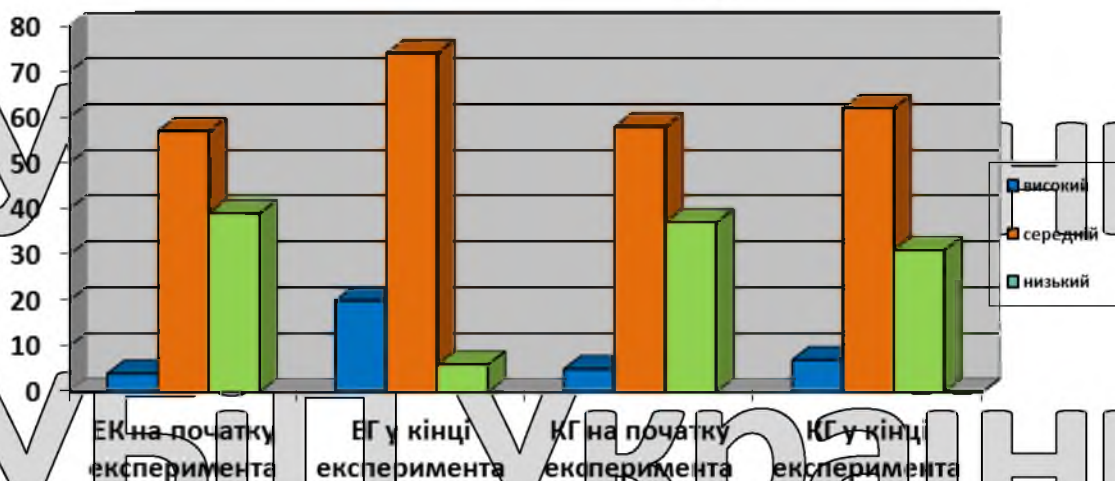

Рис. 2.3.4 Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості

полікультурної толерантності майбутніх перекладачів за мотиваційно-комунікативним критерієм на констатувальному й контрольному етапі експерименту (%)

Посилаючись на результати, отримані після проведення контрольного експерименту, свідчимо, що відбулося помітне збільшення кількості магістрантів із високим рівнем сформованості комунікативного компонента

полікультурної толерантності за мотиваційно-комунікативним критерієм: так, в експериментальній групі кількість магістрантів, які досягли високого рівня становить 20% проти 4% - на констатувальному етапі; за середнім рівнем

збільшилось до 74% з 57%, а за низьким – зменшився з 39% до 6%. У контрольній групі зазначаємо незначні зміни в поліпшенні стану сформованості білінгвальної культури.

Для визначення у магістрантів рівня сформованості естетичного компонента полікультурної толерантності спілкування за художньо-естетичним критерієм, показниками якого є: сформованість естетичних почуттів, художньо-естетичного смаку, стійкий інтерес до мистецтва, художніх традицій свого народу та досягнень світової культури; уміння аналізувати художньо-естетичні цінності, дати художньо-естетичне оцінювати літературні іншомовні тексти, сформованість художньо-естетичної толерантності – запроваджені такі повторні діагностичні методики, як «Орієнтація на культурно-духовні цінності», що сприяли визначенню динаміки сформованості естетичних почуттів, художньо-естетичного смаку в майбутніх перекладачів.

Повторне проведення тесту «Світова скарбниця мистецтва», оцінювання за анкетною «Мій улюблений вид мистецтва» та тестом-анкетною «Емоційна спрямованість» сприяло визначенню нових показників інтересу до мистецтва, художніх традицій свого народу та досягнень світової культури.

Результати аналізу рівня сформованості полікультурної толерантності майбутніх перекладачів за художньо-естетичним критерієм наведено у табл. 2.3.5

Таблиця 4.12

Результати аналізу рівня сформованості полікультурної толерантності майбутніх перекладачів за художньо-естетичним критерієм на контрольному етапі експерименту

Рівень сформованості	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (184 особи – 100%)		Контрольна група (КГ) (176 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий рівень	20	38	10	18
Середній рівень	73	134	58	102
Низький рівень	7	12	32	56

На підставі аналізу даних після проведення контрольного експерименту в ЕГ значно збільшилась кількість магістрантів з високим та середнім рівнем сформованості естетичного компонента полікультурної толерантності спілкування за художньо-естетичним критерієм: в експериментальній групі кількість з високим рівня 20% проти 8% - на контрольному етапі, із середнім рівнем збільшилось до 73% з 54%, а низьким зменшився від 38% до 7%. У КГ зазначаємо незначні зміни в поліпшенні стану сформованості білінгвальної культури, що відображено на рис.2.3.5

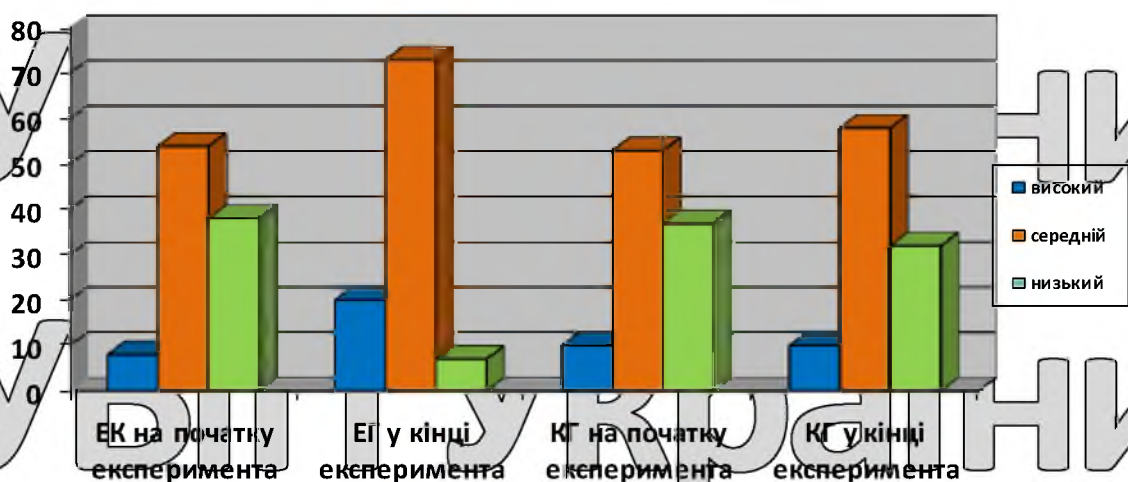

Рис. 2.3.5. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості полікультурної толерантності майбутніх перекладачів за художньо-естетичним критерієм на констатувальному й контрольному етапі експерименту (%).

Дані після проведення експерименту наведено в таблиці 2.3.6

Таблиця 2.3.6

Узагальнені дані аналізу рівня сформованості полікультурної толерантності майбутніх перекладачів на контрольному етапі експерименту

Рівень сформованості	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (184 особи – 100%)		Контрольна група (КГ) (176 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий рівень	21	$(40+36+44+40+38)/5=40$	10	$(13+25+22+12+18)/5=18$
Середній рівень	73	$(134+135+130+136+134)/5=134$	59	$(95+110+98+110+102)/5=103$
Низький рівень	6	$(10+9+10+12+12)/5=10$	31	$(68+41+56+54+55)/5=55$

Рис. 2.3.6. Узагальнені дані аналізу рівня сформованості полікультурної толерантності майбутніх перекладачів на контрольному етапі експерименту.

Узагальнені дані до й після проведення експерименту наведено в таблиці 2.3.7. Таблиця 2.3.7

Узагальнені дані аналізу рівня сформованості полікультурної толерантності майбутніх перекладачів на констатувальному та контрольному етапах експерименту.

Рівні	Експериментальна група (184)		Контрольна група (176)	
	До експерим.	Після експер.	До експерим.	Після експер.
Високий	8 % (14 осіб)	21 % (39 осіб)	9 % (16 осіб)	10 % (18 осіб)
Середній	55 % (103 особа)	73 % (135 осіб)	55 % (97 осіб)	59 % (103 осіб)
Низький	36 % (67 осіб)	6 % (10 осіб)	36 % (63 осіб)	31 % (55 осіб)

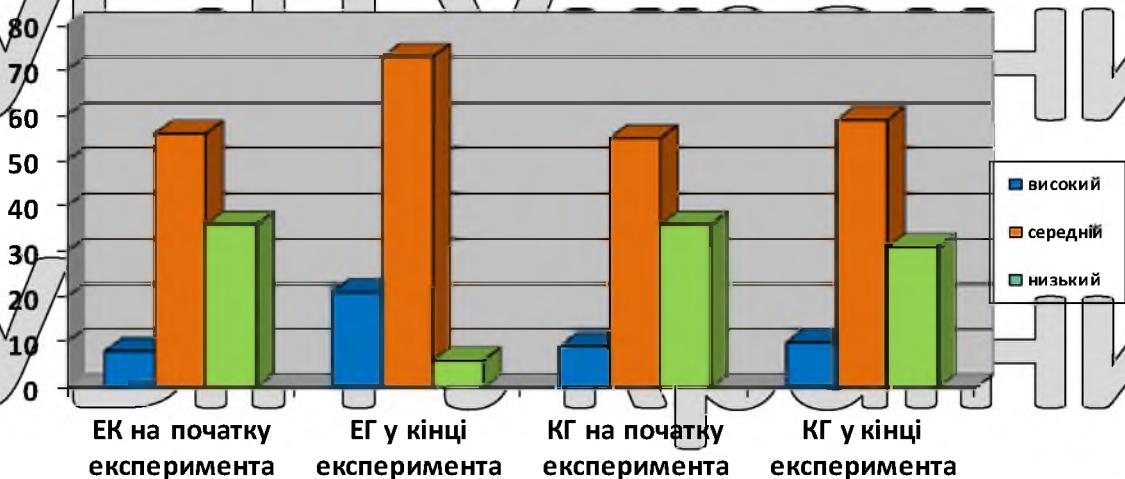

Рис. 2.3.7. Динаміка рівнів сформованості полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладачів на констатувальному та контрольному етапах експерименту(%). [23].

Висновки до другого розділу

Механізмом переведення якісних показників в кількісні в нашому дослідженні позначилися рівні білінгвального розвитку магістрантів майбутніх перекладачів в процесі педагогічної освіти: *низький (адаптивний), середній (достатній), високий рівень (креативний)*, якому зокрема властиві сформованість лінгвокультурологічних знань; усвідомлення оригінальності іношомовної культури, наявність системи національних та спільних цінностей; розвинена міжкультурна толерантність; наявність емпатії як готовності прийняття «іншого» як рівноправного партнера; налаштованість на діалог і співпрацю, уміння встановити і підтримати емоційний контакт зі співрозмовником; уміння проводити діагностику особистісного розвитку, здатність до рефлексії та соціальної активності; умотивованість на постійну самоосвіту, культурний, професійний та особистий розвиток; сформованість естетичних почуттів, художньо-естетичного смаку.

Для перевірки теоретичних засад функціонування системи виховної роботи зі магістрантами НУБіП України була проведена експериментальна робота, що тривала впродовж 2019 – 2020 років у чотири етапи: *пілотажний, проектний, формувальний; аналітичний*.

На констатувальному етапі з'ясовано: вихідний рівень сформованості всіх компонентів полікультурної толерантності майбутніх перекладачів, визначено готовність перекладачів-філологів до участі в експерименті; з'ясовано виховний потенціал освітнього процесу, позааудиторної виховної роботи; спрямованість самоосвіти та самовиховання.

У результаті констатувального експерименту на підставі аналізу діагностичних методик зафіксовано, що в більшості магістрантів середній і низький рівні сформованості білінгвальної культури: високий рівень складає у середньому лише 8,5%, а середній рівень мають у середньому 55,5% магістрантів. Низький рівень мають у середньому 36%. Відповідно виникає необхідність упровадження організаційно-методичної системи виховання білінгвальної культури, в основу якої покладено ідею цілісного розвитку

культурно-духовних й професійних якостей майбутнього перекладача як білінгвальної особистості.

На формувальному етапі впроваджено програму виховання майбутніх перекладачів-філологів у контексті діалогу культур, змістом якої є: підвищення методичної компетентності перекладачів-філологів вищого педагогічного навчального закладу у галузі виховання у магістрантів рис

полікультурної особистості та культурно-духовних, професійних цінностей; оптимізація культурно-виховного потенціалу дисциплін професійно-

педагогічного спрямування, науково-дослідницька, проектна діяльність та педагогічна практика; організація позааудиторної виховної роботи на основі

міжкультурної взаємодії та білінгвального спілкування; робота по самовихованню та самовдосконаленню магістрантів.

Авторська експериментальна програма була представлена: концепцією

виховання педагога в контексті діалогу культур, за якою практику виведено на якісно нові й ефективні рівні виховання, забезпечуючи цілісне вирішення багатьох освітніх завдань та розвитку полікультурної

особистості майбутнього перекладача; оптимізацією навчального процесу завдяки запровадженню інтерактивних методів для білінгвального

спілкування й оволодіння міжкультурною компетентністю; впровадженням інтерактивного спецкурсу; реалізацією програми самовиховання для магістрантів, діяльністю лінгвістичного центру «Центр вивчення іноземної мови»; студією педагогічної майстерності для кураторів академічних груп

«Виховання майбутніх перекладачів-філологів у контексті діалогу культур» для освоєння методик психолого-педагогічної діагностики сформованості

полікультурної толерантності майбутнього перекладачів та підвищення професійної майстерності у галузі полікультурного виховання магістрантів.

Реалізація програми відбувалась у впровадженні моделі організаційно-методичної системи, нею передбачалося такі етапи: *діагностико-мотиваційний, змістово-діяльнісний, рефлексивно-корективний.*

Контрольний (аналітичний) етап дослідження був присвячений аналізу та визначенню кількісних і якісних відмінностей експериментальних і контрольних груп магістрантів, обробці, узагальненню результатів, співвіднесення їх із метою й завданнями педагогічного експерименту; уточненню практичних висновків та рекомендацій щодо впровадження одержаних результатів у діяльність педагогічних закладів вищої освіти.

На цьому етапі був також визначено кількісні і якісні відмінності експериментальних і контрольних груп магістрантів, здійснено аналіз рівнів сформованості всіх компонентів полікультурної толерантності за укладеною програмою діагностичних методик, що була застосована під час констатувального етапу експерименту за всіма визначеними критеріями: у наявності знань на рівні понять і категорій з лінгвістики й культури, історії мовознавства, правил побудови текстів.

На підставі узагальнених даних аналізу рівня сформованості полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладачів мови на констатувальному й контрольному етапах експерименту й свідчать, що високий рівень сформованості полікультурної толерантності ЕГ збільшився від 8% до 21%, у контрольній – від 9% до 10%; середній рівень змінився з позитивною динамікою від 56% до 73% – в ЕГ і від 55% до 59% – в контрольній, низький рівень сформованості всіх компонентів після проведення інноваційної методики професійного виховання майбутнього перекладача в контексті діалогу культур зменшився в ЕГ – від 36% до 6%; в контрольній лише від 36% до 31%.

Якісні зміни, що відбулися у знаннях, уміннях і навичках магістрантів можна охарактеризувати як сформовані якості полікультурної особистості перекладача, що свідчить про результативність упровадження розробленої моделі організаційно-методичної системи в освітній процес вищих педагогічних навчальних закладах.

ВИСНОВКИ

При написанні магістерської роботи проведено комплексне ґрунтовне дослідження проблеми виховання полікультурної толерантності майбутніх перекладачів в цілісному освітньо-виховному процесі ЗВО. На підставі проведеного дослідження свідчимо про позитивний вплив розробленої організаційно-методичної системи на результативність виховання майбутніх перекладачів-філологів, завдяки чому дійшли таких висновків:

Розроблено теоретико-методологічні засади виховання полікультурної толерантності майбутніх перекладачів у цілісному культурно-виховному просторі ЗВО, що відповідають сучасним світовим тенденціям виховання майбутнього вчителя іноземної мови в контексті діалогу культур, ними охоплюються рівні: методологічний (концепцію, наукові підходи, закономірності, принципи); теоретичний (зміст і структурні компоненти, функції, методи, педагогічні умови, етапи); методичний (діагностичний інструментарій та моніторинг), якими забезпечується результативність освітнього процесу у педагогічних ЗВО.

На підставі теоретико-методологічного аналізу наукових підходів визначено сутність та структуру полікультурної толерантності перекладача, яка визначається як інтеграційне особистісне утворення, є компонентом загальної та професійно-педагогічної культури майбутнього перекладача й характеризується гармонійним поєднанням сформованості таких складових, як от: системи лінгвокультурологічних знань, білінгвальної мовної свідомості (усвідомлення себе суб'єктом двох культур); системи загальнолюдських інтерсоціальних цінностей; соціокультурної толерантності та емпатії стосовно представників іншої культури; міжкультурної комунікативної компетенції; професійно-комунікативних умінь виховання білінгвізму учнів, що реалізуються в педагогічній та культуротвірній діяльності філолога. Компонентами полікультурної толерантності особистості визначено когнітивний, аксіологічний, комунікативний, саморегуляційний та естетичний, якими взаємозумовлюється та взаємодоповнюється когнітивна,

афективна, аксіологічна, саморегуляційна та поведінкова сфери й визначається спроможність особистості до взаємодії з представниками інших культур на всіх рівнях міжкультурної комунікації.

Визначено критеріальну базу дослідження виховання полікультурної толерантності вчителя іноземної мови, завдяки чому сформовані рівні бінгвального розвитку майбутніх перекладачів-філологів: *пізнавально-світоглядний* (сформованість лінгвокультурологічних знань; обізнаність у

галузі мови і культури, історії мовознавства; усвідомлення оригінальності іншомовної культури, готовність до міжкультурної взаємодії, рівень володіння іноземною мовою та лінгвістичні здібності студентів-філологів); *емоційно-ціннісний* (система загальнолюдських цінностей; толерантність як прийняття цінностей іншої людини, іншої культури; емпатія як готовність

сприйняття «іншого» як рівноправного, налаштованість на діалог і співпрацю; налагодження і підтримка емоційного контакту зі співрозмовником; *мотиваційно-комунікативний* (пізнавальна мотивація, прагнення до постійного вдосконалення рівня володіння рідною та іноземною мовами; ступінь потреб у професійному мовленнєвому й культурному розвитку, прагнення послуговуватися іноземною мовою як

засобом міжкультурного спілкування; уміння вибрати адекватний стиль мовної поведінки при міжособистісному і міжкультурному спілкуванні; професійно-рефлексивний (сформованість знань про способи діагностики особистісного розвитку; спроможність до професійно-педагогічної рефлексії, умотивованість на постійну самоосвіту, культурний, професійний та особистісний розвиток педагога); *художньо-естетичний* (сформованість естетичних почуттів, художньо-естетичного смаку; стійкий інтерес до мистецтва, художніх традицій свого народу й досягнень світової культури,

художньо-естетична толерантність; уміння аналізувати художньо-естетично оцінювати літературні іншомовні тексти).

На підставі здійснення системно-синергетичного крос-культурного, діяльнісно-рефлексивного та суб'єктно-середовищного підходів

обкритою, розроблена та поетапно реалізована модель організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності спілкування майбутніх перекладачів-філологів, що складається з цільового (соціальне замовлення, мета, завдання, нормативно-правове забезпечення та теоретико-методологічні засади) змістовного (організаційно-педагогічні умови, зміст виховної роботи: аудиторна, позааудиторна, педагогічна практика, самовиховання), технологічного (методи, форми, засоби) та результативного блоків (критерії, показники та їх змістові рівні) блоків.

Виховання полікультурної толерантності спілкування в майбутніх філологів педагогічних ЗВО визначено як інноваційний, спеціально організований процес, для якого необхідна розробка моделі організаційно-методичної системи, яку визначено як органічну єдність взаємозалежних елементів, таких як, концепція ідея, мета, завдання, зміст, форми, методи й засоби, педагогічні умови а також суб'єкт-суб'єктні взаємини, що налагоджуються між усіма учасниками освітньо-виховного процесу, у якому відбувається виховання і удосконалення соціально значущих якостей, установок і ціннісних орієнтацій білінгвальної особистості, що характеризується певним рівнем володіння двома мовами, необхідним для здійснення комунікації на обох мовах; сформованістю міжкультурної комунікативної компетенції.

Визначено комплекс педагогічних умов (дидактичних, організаційно-виховних й розвивальних (акмеологічних)), завдяки яким забезпечується ефективність функціонування системи: модульне конструювання змісту іношомовної освіти та його соціокультурне наповнення; створення культурно-виховного білінгвального середовища; залучення студентів до активної взаємодії в інтегрованому полікультурному просторі педагогічного вишу; діалогічна взаємодія між суб'єктами освітнього процесу; педагогічне стимулювання рефлексії студентів.

Розроблено науково-методичне забезпечення та спроектовано процес поетапного виховання полікультурної толерантності спілкування у

перекладачів. Авторська експериментальна програма була представлена: концепцією виховання педагога в контексті діалогу культур, за якого практику виведено на якісно нові й ефективні рівні освіти, забезпечуючи цілісне вирішення багатьох освітніх завдань професійної підготовки й розвитку полікультурної особистості майбутнього перекладача; оптимізацією навчального процесу завдяки запровадженню інтерактивних методів для білінгвального спілкування та оволодіння міжкультурною компетентністю; упровадженням інтерактивного спецкурсу «Білінгвальна культура майбутнього перекладача іноземної мови»; реалізацією програми самовиховання для студентів «Самоосвіта та самореалізація полікультурної особистості вчителя іноземної мови», студією педагогічної майстерності для кураторів академічних груп «Виховання майбутніх перекладачів-філологів у контексті діалогу культур» для освоєння методик психолого-педагогічної діагностики сформованості полікультурної толерантності майбутнього вчителя іноземної мови та удосконалення професійної майстерності в галузі полікультурного виховання студентів.

За методикою виховання полікультурної толерантності передбачалося поетапне оволодіння майбутніми перекладачами польської мови: у процесі культурно-мовної підготовки системою лінгвокультурологічних знань, що формують білінгвальну мовну свідомість, сповідуванню інтерсоціальних цінностей; вироблення міжкультурної комунікативної компетенції; професійно-комунікативних умінь, виховання білінгвізму учнів з подальшою реалізацією в педагогічній та культуротвірній діяльності філолога.

Експериментально перевірена ефективність розробленої моделі організаційно-методичної системи виховання полікультурної толерантності перекладача в практиці ЗВО. У результаті констатувального експерименту зафіксовано, що в процесі традиційної системи виховання більшість магістрантів продемонстрували середній і низький рівні сформованості білінгвальної культури; високий рівень сформованості становить у середньому лише 8,5%, а середній рівень мають у середньому –

55,5% студентів. Низький рівень мають у середньому 36%. Відповідно виникає необхідність забезпечити систему освіти і виховання магістрантів, як інтегровану, особистісно-розвивальну, впровадження якої забезпечить не тільки ефективне володіння іноземною мовою, а й сприяти саморозвитку та самореалізації в сучасному мультикультурному світі.

На контрольному етапі експерименту за результатами математичної обробки з'ясовано, що високий рівень сформованості полікультурної толерантності експериментальній групі збільшився від 8% до 21%, у контрольній – з 9% до 10%; середній рівень змінився з позитивною динамікою

від 56% до 73% в експериментальній групі і від 55% до 59% в контрольній; низький рівень сформованості усіх компонентів після проведення інноваційної методики професійного виховання майбутнього перекладача в контексті діалогу культур зменшився в експериментальній групі – від 36% до 6%; в контрольній лише від 36% до 31%.

Якісні зміни, що відбулись у знаннях, уміннях і навичках магістрантів можна охарактеризувати як сформовані якості полікультурної особистості вчителя іноземної мови, що є показниками результативності впровадження розробленої моделі організаційно-методичної системи в освітній процес ЗВО.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Allen R. L. The Use of Rapid Drills in the Teaching of English to speakers of other languages. *Tesol Quarterly*. 1972. v. 6. № 1. P. 13–32.

2. Apple M. Global Crises, Social Justice, and Teacher Education. *Journal of Teacher Education*. 2011. № 62. P. 222–234.

3. Atwater M. Multicultural science education: Perspectives, definitions and research agenda. *Science Education*. 1993. № 77 (6). P. 661–668.

4. Bachman L. F., Palmer A. S. (2010). *Language Assessment in Practice*. Oxford: Oxford University Press.

5. Banks J. A. Multicultural education: Historical development, dimensions, and practice. *Review of Research in Education*. 1993. № 19. P. 3–49.

6. Berry J. W. (Ed.). *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications*. New York: Cambridge University Press, 2002. 610 p.

7. Boas F. Language. *General anthropology*. New York: Heath. 1970. P. 124–145.

8. Boutros-Ghali B. *The Interaction between Democracy and Development* / B. Boutros-Ghali. – France, Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 46p.

9. Bowen J. D. Contextualizing Pronunciation Practice in the Esol Classroom. *Tesol Quarterly*. 1972. v.6. № 1. P. 83–95.

10. Brislin R. W. *Cross-Cultural Encounters: Face-to-Face Interaction*. New York: Pergamon Press, 1981. 372 p.

11. Byram M. *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Clevedon. 1997. 121p.

12. Canale M., Swain M. *Theoretical Bases of Communicative Approach to Second Language Teaching and Testing*. *Applied Linguistics*. 1980.

13. Carol G. B. Language and Thought: Foundations of Modern Psychology Series. New Jersey, Englewood Cliffs, 1964.

14. Celce-Murcia M., Dérnyei Z., Thurrell S. Communicative competence: A pedagogically motivated model with content specifications. *Issues in Applied Linguistics*, 1995. P. 5–35.

15. Chafe W. L. Repeated verbalizations as evidence for the organization of knowledge Preprints of the plenary session papers/ XIV International Congress of linguists. Berlin 1987.

16. Charte européenne du plurilinguisme. Paris . OEP. 2005. 9 p.

17. Culture and Psychology / Ed/ D. Matsumoto. Oxford, 2001.

18. D. M. Gollnick, P. C. Chim. Multicultural education for exceptional children. URL: <http://www.ericdigests.org/pre-9220/exceptional.htm>.

19. Directory of higher education institutions in the European Community. Second edition. The Commission of the European Communities. Task Force for Human Resources. Education, Training and Youth by Erasmus Bureau. Brussels, Luxembourg. Office for official publications of the European Communities. 2004. 567 p.

20. Dobson J. M. Effective Techniques for English Conversation Groups. Washington D. C. US Information Agency, 1992. 137 p.

21. Domina V. V. Personality of teacher of foreign language as repeater of cultures. *Проблеми саморозвитку та самовдосконалення особистості в умовах модернізації педагогічної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. X, 2017. С. 103-105.

22. Domina V. V. Problem of bilingualism and bilingual of personality is in pedagogical science. *Role of nonmaterial factors in ensuring the social and psychological condition of a society: 4th International conference* (November 10, 2016, Sheffield, United Kingdom). Sheffield. 2016. P. 56-58.

23. Domina V. V. Analysis of results introduction model of organizationally-methodical system education bilingual culture for future teachers of foreign language. (Аналіз результатів впровадження організаційно-

методичної системи виховання полікультурної толерантності майбутніх вчителів іноземної мови). *Scientific discussion* (Praha, Czech Republic). VOL 1. No 21. 2018. P. 20-25.

24. Domina V. V. Multicultural education of the future teacher of a foreign language. *Розвиток виховної роботи у сучасному вищому навчальному закладі: змістовні домінанти та тенденції*. матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. X. 2016. С. 129-131.

25. Domina V. V. The forming the intercultural communicative competence of students of technical universities by means of foreign language. *Globalization of scientific and educational space innovations of transport. Problems experience prospects*. Dresden. 2017. С. 69-70 p.

26. Duff P. Language Socialization Higher Education, and Work. *Encyclopedia of Language and Education*. USA. 2008. Vol. 8. Language Socialization. P. 257-270.

27. Ernst M. Bilingualer Sachfachunterricht. *Vorschläge zur Ausbildung der Lehrkräfte*. Die Höhere Schule. 1992. S. 39.

28. Ervin S. M., Osgood. Ch. E. Second language learning and bilingualism. *Psycholinguistics. A survey of Theory and Research Problems*. Bloomington: Indiana University Press. 1965.

29. Feldman K. A. Grades and College Student's Evaluations of their Courses and Teachers. *Research in Higher Education*. 1976. 141 p.

30. Foley W. A. *Anthropological linguistics*. Blackwell Publishers. 1997. 495 p.

31. Gaffar V. F. Guidelines for implementing the prototyped curriculum of core values for enhancing international understanding, cooperation and peace. Bangkok : UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific. 1995.

32. Gardner H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York. 1983. 440 p.

33. Gateway to education: Socrates. European Community action programme in the field of education (2000-2006). European Commission,

Education and Culture, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2000. 20 p.

34. Geerts C. The Interpretation of Cultures. New York: 1973. 470 p.

35. Gollnick D. Multicultural education. *Viewpoints in Teaching and Learning*. 1980. V. 56. № 1. P. 1–17.

36. Goodenough W. H. Cultural anthropology and linguistics. *Language in culture and society. A reader in linguistics and anthropology*. New York, 1964. p. 36-39.

37. Адлер А. Комплекс неполноценности и комплекс превосходства; [пер. с англ. Е.О. Любченко]. Киев, 1997. С. 57–62.

38. Ажнюк Б. М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. *Мовознавство*. 2001. №3. С.48 –54.

39. Андрущенко В. П. Філософія освіти XXI століття: у пошуках перспективи. *Філософія освіти*. 2006. №3. С. 6-12.

40. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление. М. 1988. 256 с.

41. Антонова Н. О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. К. 2003. 16 с.

42. Бастун М. В. Діалогічні методи розвитку культурологічно орієнтованої комунікації. Діалогічність як форма існування і розвитку особистості/ за заг. ред. Г. О. Балла, М. В. Папучі. Ніжин, 2007. С. 178–194.

43. Бахтин В. В. Антрополінгвістика: избранные труды. М. 2010. 255 с.

44. Боченкова М. Ю. Билингвизм и билингвальная среда как социокультурный и психолого-педагогический феномен. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2016. Т. 2. С. 586–590. URL: <http://e-koncept.ru/2016/46136.htm>

45. Веневцева Є. В. Виховання полікультурної толерантності спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Харків, 2015. 252 с.

46. Веневцева Є. В. Основні складові поняття: білінгвальна культура спілкування. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Полтава, 2014. Вип. 14. С. 227-27.

47. Веневцева Є. В. Особливості білінгвального спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Science and education. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2015. III (24). Iss. 48. P. 30–33.

48. Вищенко В. Г. Системно-синергетическое моделирование в непрерывном образовании педагога. дисс. ... доктора пед. наук: 13.00.08. Саратов, 2001. 322 с.

49. Виноградов В. В. Избранные труды: О языке художественной прозы. М, 1980. 360 с.

50. Виховання духовності особистості : навчально-методичний посібник / М. Боришевський та ін. Кіровоград, 2013. 104 с.

51. Вишневская Г. М. Билингвизм и его аспекты. учеб. пособ. Иваново, 1992. 98 с.

52. Вишневская Г. М. Литературно-художественный билингвизм: лингвистическая интерпретация : учебное пособие. Иваново, 2011. 223 с.

53. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. пос. К. 2008. 566с.

54. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич, 2003. 528 с.

55. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / М.Ф. Степко та ін. Тернопіль, 2004. 384с.

56. Вища освіта України і Болонський процес: підручник / В. М. Телелим та ін. Київ, 2015. 396 с.

57. Вінарчик М. Міжкультурна спрямованість білінгвальної освіти. *Людознавчі студії. Педагогіка*. 2014. Вип. 29(1). С. 4-11.

58. Вітвицька С. С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка*. Наук.-метод. журнал. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Вінниця. 2015. Вип. 10. С. 63-67.

59. Галузьяк В. М. Мотиваційно-ціннісні детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування. *Наукові записки. Серія «Педагогіка і психологія»*: збір. наук. праць. Вінниця. 1999. №1. С. 96-106.

60. Галян І. М., Гринців М. В. Теоретичний аналіз досліджень саморегуляції як чинника професійного становлення особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. 2015. Вип. 3. С. 22-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvklhp_2015_3_5

61. Дворникова К. В. Полікультурна освіта (виховання) і її важливість для суспільства. *Витоки педагогічної майстерності*: зб. наук. пр. Горлівка. 2011. Вип. 8(2). С. 99-102.

62. Дегтяр Г. О. Виховання рефлексивної культури студентів педагогічних університетів: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Х. 2006. 19 с.

63. Державна національна програма «Освіта» ("Україна XXI століття"). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>

64. Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Вип. 84. Житомир-Київ. 2015. С. 25-30.

65. Дуплійчук О. М. Модель професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя-філолога у світлі нової освітньої парадигми. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2013. Вип. 33. С. 251-255.

66. Дьоміна В. В. Виховання майбутніх перекладачів-філологів в контексті діалогу двох культур: навч. метод. посіб. Х. 2018. 147 с.

67. Дьоміна В. В. Ефективність організаційно-методичної культури у майбутніх вчителів іноземної мови. *Сучасна педагогіка та психологія*:

методологія, теорія і практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2018. С. 42-44.

68. Дьоміна В. В. Компоненти полікультурної

толерантності майбутніх вчителів іноземної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. : Педагогічні науки : зб. наук. праць.* Старобільськ, 2017. № 8(313). Ч. 2. С. 56-64.

69. Дьоміна В. В. Концептуальні основи виховання полікультурної

толерантності майбутніх учителів іноземної мови. *Теорія та методика навчання та виховання.* [S.l.]. n. 43. p. 90-101, oct. 2018. ISSN 2312-8046.

URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/methodics/article/view/83>

70. Дьоміна В. В. Культурний саморозвиток майбутнього вчителя

іноземної мови у контексті вивчення культурологічних дисциплін. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. :*

Педагогічні науки : зб. наук. праць. Старобільськ, 2017. № 1(306). Ч. 2. С. 65-73.

71. Дьоміна В. В. Педагогічна практика - важливий компонент в

процесі виховання полікультурної толерантності вчителя іноземної мови. *Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі:*

матеріали науково-практичної конференції. К, 2018. Ч. 2. С. 29-31.

72. Дьоміна В. В. Педагогічне керівництво процесом виховання

полікультурної толерантності майбутніх вчителів іноземної мови. *Актуальные научные исследования в современном мире: зб. наук. праць.*

Переяслав-Хмельницький. 2018. № 8(40). Ч.8. С. 61-70. Index Copernicus International.

73. Дьоміна В. В. Педагогічне керівництво процесом міжкультурної

комунікації студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Теорія і практика управління сучасними освітніми системами: матеріали Регіональної*

науково-практичної конференції. Х, 2018. С. 66-69.

74. Дьоміна В. В. Підготовка перекладачів-філологів до виховання

дітей-білінгвів. *Актуальні проблеми виховання дошкільної та початкової*

освіти України у контексті євроінтеграційних процесів: збірник тез виступів учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції. Рівне. 2018. С.47-49.

75. Дьоміна В. В. Програма самовиховання та самореалізація

полікультурної особистості вчителя іноземної мови: навч. метод. посіб. Х. 2018. 114 с.

76. Дьоміна В. В. Розвиток полікультурної особистості майбутнього вчителя іноземної мови в процесі професійної підготовки. *Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки та практики в Україні: збірник тез та наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*. Львів: 2018. С. 76-78.

77. Дьоміна В. В. Теоретико-методологічний аспект виховання полікультурної толерантності у майбутніх учителів іноземної мови. *Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого - погляд у майбутнє: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. К. 2018. С. 86-88.

78. Дьоміна В. В. Виховання окремих компонентів полікультурної толерантності майбутніх вчителів. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій: матеріали II міжнародної інтернет-конференції*. Слов'янськ. 2018. С. 24-27.

79. Дьоміна В. В., Аракелян А. А. Виховання медіаграмотності майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Черкаського університету. Сер. : Педагогічні науки : наук. журнал*. Черкаси. Вид-во ЧНУ. 2017. Вип. 8. С. 38-42. Index Copernicus International.

80. Дьоміна В. В., Герасімова Ю. О. Виховання творчої особистості майбутнього перекладача у сучасних соціокультурних умовах. *Актуальные научные исследования в современном мире: збірник наукових праць*. Переяслав-Хмельницький. 2018. № 4(36). Ч.8. С. 64-71. Index Copernicus International.

81. Дьоміна В. В. Білінгвальна культура вчителя іноземної мови: спецкурс. Харків. 2018. 59 с.

82. Дьоміна В. В. Білінгвальна культура майбутнього вчителя іноземної мови: компоненти, показники, рівні сформованості. *Науковий вісник Нац. унів-ту біоресурсів і природокористування України. Сер.: Педагогіка, психологія, філософія*. К. 2017. Вип. 277. С. 77–83.

83. Дьоміна В. В. Виховання полікультурної толерантності у майбутніх учителів іноземної мови: теоретико-методологічний аспект. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збір. наук. праць*. Вип. 2 (77). Северодонецьк. 2017. 300 с.

84. Дьоміна В. В. Зміст і структура полікультурної толерантності майбутнього вчителя іноземної мови. *Vzdelávanie a spoločnosť: II medzinárodný nekonferenčný zborník / Prešovská univerzita v Prešove Pedagogická fakulta*. Prešov. 2017. P. 154–161.

85. Дьоміна В. В., Отчич Л. М. Виховання культури спілкування як складової іміджу майбутнього перекладача. *Наукова скарбниця освіти Донеччини: науково-методичний журнал*. Слов'янськ. 2017. Вип. 3. С. 25–28.

86. Дьоміна В. В. Problems of formation of bilingual culture of communication in future foreign language teachers. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць*. Северодонецьк. 2016. Вип. 4(73). С. 39–47. *Index Scopus International*.

87. Дьоміна В. В. Білінгвальна культура майбутнього вчителя іноземної мови: моногр. Х. 2018. 523 с.

88. Дьоміна В. В. Виховання духовних цінностей у майбутніх вчителів іноземної мови в контексті діалогу культур. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць*. Луганськ. 2017. Вип. 4(79). Ч. 2. С. 110–117.

89. Зайченко І. В. Педагогіка: навч. пос. для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. К. 2008. 528 с.

90. Закірянова Г. А. Виховання соціокультурної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед наук: 13. 00. 04. К. 2006. 185 с.

91. Закон України «Про вищу освіту».
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

92. Закон України «Про освіту».
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

93. Запесоцкий А. С. Образование: философия, культурология, политика. М. 2002. 456 с.

94. Зарецька І. Комунікативна культура як компонент педагогічної культури. *Директор школи. Україна*. 2005. № 3/5. С. 149–157.

95. Засекіна Л. В Вступ до психолінгвістики. 2002. 356 с.

96. Засекіна Л. В., Пастрик Т. В. Основи психології та міжособове спілкування: навч. посіб. Луцьк. 2013. 184 с.

97. Засекіна Л. В. Мовна особистість у сучасному соціальному просторі. *Соціальна психологія*. 2007. № 5 (25). 82–90 с.

98. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности. М. 1986. 223 с.

99. Здравомыслов А. Г., Ядов В. А. Отношение к труду и ценностные ориентации личности. М. 1966. 300 с.

100. Зеленов Є. А. Планетарне виховання студентської молоді в умовах глобалізаційних процесів: монографія. Луганськ. 2009. 208 с.

101. Зеня Л. Я. Урахування особистісних характеристик студентів у процесі їх профільної підготовки у мовному вищому навчальному закладі. *Іноземні мови*. 2004. №4. С. 29–33.

102. Зорина Л. Я. Отражение идей самоорганизации в содержании образования. *Педагогика*. 1996. № 4. С. 105–109.

103. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. К. 2000. 312 с.

104. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність. К. 2004. 422 с.

105. Зязюн І. А. Синергетичні параметри педагогіки як детермінанти креативного навчання. *Креативна педагогіка*. 2012. № 5. С. 7–13.

106. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Вісник Житомир. держ. ун-ту імені І. Франка*. 2005. № 25. С. 13–18.

107. Зязюн І. А. Аксиологічні ресурси педагогічної дії вчителя. *Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. праць*. Київ-Полтава. 2011. С. 9-24.

108. Зязюн І. А. Філософія педагогічної діяльності у професійній освіті. *Диалог культур: Україна у світовому контексті: філософія освіти: зб. наук. пр.* Львів. 2002. Вип. 8. С. 4–14.

109. Иванова Т.И. Культурологическая подготовка будущего учителя: монография. Киев. 2005. 282 с.

110. Иванцова Е. В. О термине "языковая личность": истоки, проблемы, перспективы использования. *Вестник ТГУ*. 2010. № 4. 24-32 с.

111. Ильина Т. А. Структурно-системный подход к организации обучения. М. 1972. Вып. I. 34 с.

112. Йосипенко С. Л. Філософські ідеї в духовній культурі. *Філософська думка*. 2006. №5. С. 54-66.

113. Иванова Т. В. Професійна культура майбутнього вчителя. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 2. С. 86–93.

114. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання : сутність та виховний потенціал. (Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці. 2004. 360 с.

115. Іващенко В. Л. Лінгвоконцептологія і термінознавство (аналітичний огляд). *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. : У 2 ч.* К, 2009. Вип. 26. Ч. 1. С. 382–388. URL: <http://term-in.org/goods/15-1-1-1/category/36/>

116. Кавалеров А. А. Найвища цінність – людина. *Перспективи*. Одеса. 2001. №3(15). С.28-32.

117. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації. Одеса. 2002. 221 с.

118. Каган М. С. О педагогическом аспекте теории диалога. *Диалог в образовании: сб. материалов конф. Серия «Symposium»*. Вып. 22. СПб. 2002. 350 с.

119. Каган М. С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. М. 1988. 319 с.

120. Каган М. С. Философия культуры. СПб. 1996. 416 с.

121. Каган М. С. Философская теория ценности. СПб. 1990. 205 с.

122. Каган М. С. Человеческая деятельность (опыт системного анализа). М. 1974. 328 с.

123. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навч. посібник. Х. 2011. 132 с.

124. Каліцька Л. Е. Виховання професійної емпатії у майбутніх учителів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. 1996. 186 с.

125

126. Кармин А. С. Основы культурологии. морфология культуры. СПб. 1997. 512 с.

127. Коваль І. В. Вплив когнітивного стилю студентів на особливості оволодіння іноземною мовою: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. К. 2001. Ч.6. С.196-201.

128. Коваль І. В. Виховання полікультурної толерантності в навчанні іноземної мови. *Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ: 2018. - С.161-164.

129. Коган Л. Н. Культурный уровень и культурная деятельность. Исследование культурной деятельности и культурного уровня населения городов Урала. Свердловск. 1979. С. 3–13.

130. Козловський Ю. М. Наукова діяльність вищого навчального закладу: Випуск 3: Системний підхід до наукової діяльності вищого навчального закладу: Науково-методичні рекомендації. Львів. 2011. С. 3.

131. Колбіна Т. В. Діалогічна концепція культури – теоретична основа виховання міжкультурної комунікації. *Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. праць*. Х. 2009. Вип. 24. С. 205–213.

132. Кострюков С. В. Виховання демократичних цінностей студентської молоді в трансформаційний період : автореф. дис. канд. філософ. наук : 09.00.10. К. 2004. 17 с.

133. Костюк Г. С. Избр. психол. труды. М. 1988. 304 с.

134. Котовська О. П. Діалог як метод пошуку істини в українській філософській традиції : автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.05. Львів. 2008. 20 с.

135. Кришко А. Ю. Рецепція ідейної спадщини Вільгельма Гумбольдта вітчизняними науковцями у контексті проблем розвитку української мови і мовної освіти XIX — початку XX століття: історіографія питання. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 378—383.

136. Кудінов Ю. В. Культура педагогічного спілкування та її виховання в процесі професійної підготовки студентів.

137. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: монографія. Суми. 2011. 412 с.

138. Методичні рекомендації щодо вивчення української (рідної) мови у 2006–2007 навчальному році. В. Федоренко, Л. Скуратівський. Дивослово. 2006. № 8. С. 29–40.

139. Прогрессивные матрицы Дж. Равена: методические рекомендации / сост. и общая редакция О. Е. Мухордовой, Т. В. Шрейбер. Ижевск. 2011. 70 с.

140. Професійна освіта: словник : навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін. Київ. 2000. 380 с.

141. Психодиагностика толерантности личности / под ред. Г. У. Солдатовой, Л. А. Шайгеровой. М. 2008. 172 с.

142. Рильський М. Як парость виноградної лози. К. 1973. 264 с.

143. Роганова М. В. Виховний соціокультурний простір університету як педагогічна проблема. *Вісник Київського міжнародного університету. Серія «Педагогічні науки»*: зб. наук. праць. Вип. 8. К. 2006. С. 282–294.

144. Розенталь Д. Э., Теленкова Н. А. Словарь-справочник лингвистических терминов. М. 1985. 399 с.

145. Сазоненко Г. С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею). К. 2004. 355 с.

146. Самарук Н. М. Теоретичні аспекти міжпредметності. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. *Міжпредметні зв'язки* / зб. наук. пр. Харків. 2009. Вип. 14. С. 178–186.

147. Самовиховання і саморегуляція особистості: навчальний посібник / укл. Шевчук О. М. 2-е вид., переробл. та доповн. Умань. 2011. 128 с.

148. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования. *Иностр. языки в школе*. 2001. № 3. С. 17-24.

149. Талесва М. І. Сучасні тенденції розвитку шкільної іноземної освіти в країнах-членах Ради Європи (порівняльний аналіз) : автореф. дис. д. пед. н. : 13.00.01. Луганськ. 2011. 40 с

150. Талесва М. І. Білінгвізм в мовній освіті європейських країн: досягнення і проблеми. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль. 2009. № 1. С. 111-115.

151. Хашегульгова Ж. А. Билингвизм и межкультурная коммуникация. Преподавание иностранных языков и культур: проблемы, поиски, решения (Лемпертовские чтения VII). *Материалы Международного научно-методического симпозиума «Преподавание иностранных языков и культур: проблемы, поиски, решения»*. Пятигорск. 2005. 212 с.

152. Хомич Л. О., Султанова Л. Ю., Шахрай Т. О. Полікультурна освіта в контексті загальнокультурного розвитку особистості педагога : монографія. 2014. 212 с.

153. Черникова Н. В. Формирование эстетической культуры студентов в педагогическом вузе: метод. рекомендации. Минск, 2010. 38 с.

154. Черничкина Е. К. К вопросу искусственного билингвизма. URL: http://tverlingua.ru/archive/005/5_3_2.htm

155. Черничкина Е. К. Лингвистические аспекты обучения коммуникативному поведению. *Язык, коммуникация и социальная среда*. 2007. Вып. 5. С. 174–182.

156. Черній М. М. Виховання комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов засобами соціальних сервісів : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2014. 20 с.

157. Шевченко Г. П. Тенденції модернізації виховного процесу у вищій школі. *Педагогічна і психологічна науки в Україні* : зб. наук. пр. : в 5 т. Київ, 2012. Т. 5: Вища школа. С. 241–254.

158. Шевчук З. С. Проблема мовної особистості в сучасному мовознавстві. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*: збірник наукових праць. 2015. В. 12. С. 238-240.

159. Шендрик И. Г. Теоретические основы проектирования образовательного пространства субъекта. Екатеринбург, 2006. 198 с.

160. Яблоков С. В. Виховання закальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами інноваційних технологій : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2016. 20 с.

161. Яблоков С. В. Теоретико-методологічні засади виховання культури професійного спілкування майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія. Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2013. Вип. 40. С. 293–298.

Анкети для перекладачів-філологів

1. Анкета для самодіагностики виховної діяльності перекладачів-філологів-кураторів

«Самооцінка виховного потенціалу перекладача»

Назвати професійні та особистісні якості студента, які б викладачі хотіли в ньому бачити.

Дати визначення цих якостей.

Сформулюйте мету виховання майбутніх учителів в контексті діалогу культур.

Визначте педагогічні умови, що сприяють досягненню цієї мети.

Які чинники можуть перешкоджати досягненню цілей виховання таких якостей студента?

На підставі чого Ви оцінюєте свій особистий і професійний потенціал для успішного вирішення завдань з виховання полікультурної толерантності студента?

Які професійні і особистісні якості Вам допомагають у виховній роботі?

Які форми, методи, прийоми, форми роботи Ви використовуєте при вирішенні виховних завдань?

Які труднощі виникають у Вас під час вирішення завдань виховання у студентів інтерсоціальних цінностей?

Що Вас не задовольняє в організації виховної роботи вашої освітньої установи?

Що дозволяє Вам говорити про досягнення результатів у виховній роботі?

За якими критеріями Ви визначаєте успішність результатів своєї виховної діяльності?

Які особистісні якості допомагають Вам здійснювати виховну діяльність щодо виховання духовних цінностей студентів?

Дайте оцінку культурно-виховному середовищу вашої освітньої установи.

Сформулюйте принципи ефективного функціонування освітньо-виховного середовища вашої освітньої установи.

2. Оцінка професійно-моральних якостей педагога

Особистісні якості майбутнього педагога	Констатувальний етап	
	Фахівці-практики (%)	Студенти (%)
Знання своєї спеціальності, професійна компетентність		
Професійна уважність, толерантність		
Переконливість, об'язковість, вміння займати чітку позицію		
Доброта, любов, гуманність, справедливість, принциповість		
Дисциплінованість, відповідальність		
Загальна ерудиція, культурний розвиток		
Моральна поведінка, моральне самоусвідомлення		

Працьовитість, відповідальність за дії, вчинки	НУБІП України		
Чесність, совість, порядність			

Культура спілкування

Уміння ставити мету	НУБІП України		
Комунікабельність і комунікативність			

Організаторські здібності

Наявність емпатії

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Додаток Б
Діагностичні методики для визначення рівня сформованості когнітивного компонента

1. Тестові завдання з польської мови

Критерії оцінювання

Кількість тестових завдань складає 30 питань.

Кожна відповідь оцінюється за схемою 1-0, тобто за правильну відповідь студент отримує 1 бал, за неправильну – 0 балів.

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент, – 30, відповідно до кількості тестових завдань.

Тести оцінюються за 5-ти бальною шкалою:

«5» – 27-30 правильних відповідей;

«4» – 22-26 правильних відповідей;

«3» – 15-21 правильних відповідей;

«2» – 0-14 правильних відповідей.

НУБІП України

Додаток В

Контрольні питання до спецкурсу «Білінгвальна культура спілкування перекладача»

1. Культура як світ людини.
2. Поняття культури. Концепції походження культури: діяльнісна, теологічна, ігрова.
3. Природа і культура. Функції культури. Діяльність, творчість, мислення – категорії динаміки культури.
4. Багатомірність культури. Своєрідність національної культури українського народу.
5. Культурно-антропологічні основи білінгвальної культури. Визначення понять «соціалізація» та «інкультурація».
6. Характеристика зв'язку полікультурної толерантності з поведінкою, цінностями.
7. Визначення проблеми «інший» у культурі, понять етноцентризму, культурної ідентичності.
8. Проблема білінгвізму та білінгвальна культура перекладача в структурі загальної культури вчителя.
9. Історичний аналіз становлення та виникнення білінгвізму. Білінгвальна культура як частина загальної культури сучасної молоді.
10. Місце полікультурної толерантності в структурі наук про мову й культуру. Культура як світ людини.
11. Поняття культури та білінгвальної особистості.
12. Наукові підходи до процесу виховання полікультурної особистості вчителя іноземної мови: системно-синергетичний, крос-культурний, особистісно-орієнтований, аксіологічний, діяльно-рефлексивний.
13. Функції білінгвальної культури.
14. Своєрідність національної української культури та культури інших народів. Аналіз наукових підходів до аналізу культури.
15. Полідисциплінарний і міждисциплінарний характер білінгвальної культури.
16. Складові полікультурної толерантності особистості.
17. Сутність полікультурної толерантності та її характеристика.
18. Білінгвальна та бікультурна особистість.
19. Лінгвокультурологічні знання – це...
20. Міжкультурна комунікативна компетенція – це...

НУБІП України

21. Соціокультурна толерантність – це ...
22. Культуротворчість – це...

3. Опитувальник «Міжкультурна компетенція»

1. Як ви розумієте слово «культура»?
2. Чи знаєте ви поняття «монокультура» (монокультуралізм) і «мультикультура» (мультикультуралізм)?

- 1) ні;
2) знаю;
3) тільки поняття «монокультура»;
4) Знаю тільки поняття «мультикультура»

3. Що означає для вас поняття «міжкультурна компетенція»?

- 1) здатність успішно спілкуватися з представниками інших культур;
2) шанобливе ставлення до інших культур і націй;
3) якість особистості, що включає комплекс міжкультурних знань, умінь і особистісних якостей, які відображають його готовність до професійного спілкування;
4) сукупність знань, навичок і умінь;
5) інше.

4. Які ознаки міжкультурної компетенції ви вважаєте найважливішими?

- 1) загальнокультурологічні й культурно-специфічні знання;
2) володіння набором комунікативних засобів;
3) відкритість до пізнання чужої культури і сприйняття психологічних, соціальних та інших міжкультурних відмінностей;

- 4) уміння розмежовувати колективне і індивідуальне в комунікативній поведінці представників інших культур;

- 5) психологічний настрій на кооперацію з представниками іншої культури;
6) дотримання етикету та моральних норм у процесі комунікації.

5. Чи необхідно формувати міжкультурну компетенцію?

- 1) так;
2) ні.

6. Якщо так, то з яких причин необхідно формувати міжкультурну компетенцію?

- 1) процеси глобалізації;
2) мультикультуралізм;
3) економіко-політичні умови;
4) зовнішня економічна ситуація;
5) соціальне замовлення;
6) виховання міжкультурної компетенції не потрібно

7. Виділіть основні риси міжкультурної (мультикультурної) освіти!

- 1) толерантністю поглядів, суджень людей;
2) визнанням і розвитком культурного плюралізму в суспільстві;
3) рівними правами, обов'язками і можливостями для всіх громадян;
4) ефективною участю всіх і кожного в прийнятті рішень, що стосуються як особистого життя людини, так і життя суспільства;

- 5) справедливістю для всіх і кожного;
6) свободою вибору;
7) повагою рішень більшості й захистом прав меншості.

8. Як ви ставитеся до інших культур?

- 1) позитивно;
2) нейтрально;
3) негативно.

8. Чи вважаєте ви свою культуру кращою?

- 1) так, моя культура краща;

2) ні, є інші культури, кращі;
3) ні, усі культури рівноцінні.
НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Діагностика
толерантності спілкування

аксіологічного

компонента

Додаток Г
полікультурної

1. Опитувальник індивідуальних цінностей Ш. Шварца (в адаптації Н. Лебедєвої)

Інструкція: Нижче наведене описання деяких людей. Будь ласка, прочитайте кожне описання і подумайте, наскільки кожна людина схожа або не схожа на Вас.

1. Для неї важливо завжди бути ввічливою з іншими людьми. Вона впевнена, що завжди повинна поважати батьків та старших за віком.
2. Для неї важливо постійно народжувати нові ідеї та займатися творчістю. Їй подобається робити все оригінально.
3. Для неї дуже важливо бути успішною в житті. Їй подобається робити враження на людей.
4. Вона вважає, що все треба робити так, як навчили в сім'ї. Хоче слідувати сімейним традиціям.
5. Вона вважає важливим однакову позицію для всіх людей. Переконана, що всі повинні мати рівні можливості в житті.
6. Для неї важлива різноманітність у житті. Завжди прагне спробувати що-небудь нове.
7. Безпека її країни дуже важлива для неї. Хоче, щоб її країна була захищена від ворогів.
8. Для неї дуже важливо допомогти іншим. Хотіла б служити оточуючим людям.
9. Їй подобається вказувати людям, що треба робити. Для неї також важливо нести відповідальність за інших.
10. Вона любить насолоджуватися життям. Їй важливо добре проводити час.
11. Їй подобається самій вирішувати, що робити. Для неї має значення свобода вибору та планування своїх дій.
12. Вважає, що важливо не вимагати більше того, що має. Вона вважає, що людина задоволена тим, що в неї є.
13. Впевнена, що люди зобов'язані піклуватися про природу. Збереження навколишнього середовища необхідне для неї.
14. Вважає, що людям слід робити те, що їм сказано. Завжди слідує правилам, навіть якщо ніхто не бачить.
15. Чесність дуже важлива для неї. Вона впевнена в тому, що повинна бути завжди чесною і говорити правду в будь-яких ситуаціях.
16. Необхідність у чистоті та порядку. Вона абсолютно не терпить безладу.
17. Постійно шукає розваг і забав. Для неї необхідно робити те, що приносить їй задоволення.
18. Для неї важливо бути багатого. Вона хоче мати багато грошей та дорогих речей.
19. Любить малювати. Вона постійно шукає пригод.
20. Для неї важливо слухати людей, несхожих на неї. Навіть якщо вона не погоджується з ними, вона все-таки хоче їх зрозуміти.
21. Безпека її сім'ї важлива для неї. Більше того, вона хотіла б захистити свою сім'ю.
22. Хоче, щоб люди знали, що вона робить усе добре. Їй це необхідно для успіху.
23. Для неї важливо цікавитися різними речами. Допитлива й намагається дізнатися і зрозуміти якомога більше.
24. Вона не любить хвастати і привертати увагу до того, що робить. Хоче бути скромною.

25. Для неї дуже важливо бути слухняною. Намагається нікого не дратувати і не викликати непокоєння у інших.

26. Вона вважає, що всі повинні намагатися жити у мирі один з одним. Мир на всій планеті дуже важливий для неї.

27. Для неї важливо, щоб люди довіряли їй. Хочє, щоб інші відчули, що на неї можна покластися.

28. Важливо бути амбіціозним. Вона готова наполегливо працювати, щоб просуватися.

29. Хочє самостійно прийняти рішення. Їй подобається бути лідером.

30. Вона любить усе нове. Для неї важливо, щоб її життя було повне хвилюючих приємностей.

31. Для неї важливо все робити правильно. Вона намагається уникати дій, які інші можуть вважати поганими або неправильними.

32. Наявність стабільної влади важливо для неї. Вона хоче порядку в суспільстві.

33. Для неї важливо бути в гармонії з природою й відчутти себе її частиною. Вона переконана, що люди не повинні змінити природу.

34. Для неї важливо бути відданою своїм друзям. Вона вважає, що треба бути поруч із ними, що б не трапалося.

35. Для неї дуже важливо отримувати задоволення від життя. Їй подобається «балувати» себе.

36. Необхідність показати свої можливості. Хочє, щоб люди захоплювалися тим, що вона робить.

37. Релігія дуже важлива для неї. Вона починає в усьому слідувати своїм релігійним переконанням.

38. Вона не хоче залежати від інших. Хочє сама керувати своїм життям.

39. Для неї важливо бути обережною. Вона уникає дій або ситуацій, які можуть загрожувати її безпеці.

40. Вона хоче справедливості для кожного, навіть для тих, кого вона не знає. Для неї важливо захищати слабких.

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ